

Indholdsfortegnelse

Executive Summary	2
Første del - Indledning	3
Problematik.....	6
Problemformulering	8
Specialets struktur	9
Formål og relevans.....	9
Anden del - Metode og Analytik	10
En handlingsorienteret metode – hvad er der på spil?	11
Dynamiske magtrelationer	12
Relevant viden som gyldig viden	13
Fem perspektiver til udfoldning af problematikken.....	13
Første del – hvor er vi på vej hen?	14
Anden del – er det ønskeligt hvad der sker?	15
Tredje del – hvad bør der gøres?	16
Refleksioner over praksis	18
Facebooks rolle	18
Funktioner og mekanismer på Facebook	19
Bevægelseslogikken på Facebook.....	20
Magtblikket på Funktionerne	21
De kvalitative interview – overvejelser og oprids	23
Studerende fra videregående uddannelser som informanter	24
Underbyggende 'ekspert'-citater	25
Anvendte empiriske blikke på problematikken	26
Opsummering – Valg og konsekvenser heraf	28
Tredje del – Hvor er vi på vej hen?	28
Verdensdannelse – skabelse af behov	29
'Kriblen i kroppen' som følge af fristende verdener	29
Hvilke behov er på spil og ambivalensen heri	31
Hvordan med fritiden og friheden?	36
Opsummering	38
Projekt mennesket – mulighederne står på spring.....	38
Den medskabende forbruger	39
Aktiviteten som det styrende for projekt menneskets identitet	41
Stræben efter bekræftelse – en evig søgen?	43
Opsummering	44
Fjerde del – Er det ønskeligt hvad der sker?	45
Engagement – hvordan man kan være tilstede	45
Grænseløse tilstande som følge af Facebook.....	46
Tøven og handlingslammelse.....	49
Et spørgsmål om at vælge – eller?	52
Opsummering	55
Femte del – Hvad bør der gøres?.....	56
Handlekraft gennem indsigt i egne motiver og vaner.....	56

Protreptik som redskab – et spørgsmål om stemninger og indstillinger	58
Undren og skabelsesiver som tilgang til magtrelationer.....	61
Opsummering	62
Opmærksomhed – kan man gøre det man vil?.....	64
Opmærksomhed som en øvelse	64
At undersøge lidenskabernes rødder	66
Planlægning og evaluering som daglig slibning af fokus	68
Opsummering	71
Sjette del - Sammenfatning af analyserne.....	72
Indflydelse og påvirkning.....	73
Konsekvenser og implikationer	74
Forståelse og håndtering.....	75
Litteraturliste.....	78
Bøger og tekster fra kompendier.....	78
Websider, blogs og andre internetressourcer	79
Bilag	82
Spørgeguide til halvstrukturerede interview	82

Executive Summary

Title: How does the presence of Facebook affect students' well-being?

In this thesis I examine how Facebook can be seen as an ambivalent social media as it both offers possibilities and distractions at the same time. In connection to this ambivalence, three questions are asked. How does this double-sided effect from Facebook affect students and their focus? Which implications does this impact have on students' abilities to focus on their studies? And how can these consequences be handled? These three questions form the analysis and thereby define the three study parts of the paper. Herein five theoretical perspectives are used as investigational tools and nine qualitative interviews serve as empirical focus. The main objective is through interpretation to discover how students feel and perceive the 'real-time' presence of Facebook.

The initial part of the analysis asks: "where are we going"? To examine how Facebook affects students' and their focus, Lazzaratos *Creation of worlds* is recognized as a theoretical concept for understanding Facebook's effect on people's general ability to handle their social media use. The study will additionally include Anders Fogh Jensen's concept of the *Projecthuman*, presenting a range of dilemmas and challenges due to an increasing amount of available options through advanced technology such as Facebook and Smartphones.

Hereafter the implications of the abovementioned challenges are analysed. The second part is based on the research question "is this development desirable"? Here Hubert Dreyfus will be used as a theoretical angle to view 'procrastination', through his concept of *Engagement*, offering a range of existential modes that are used to explore the challenges herein.

The third and final part asks "what, if anything, should we do about it"? Ole Fogh Kirkebys *Practical wisdom* shows a method based on exploring one's motives behind every action stating that habits easily develops into truisms that needs to be explored through a focus on inner moods. Then Pierre Hadot offers practical exercises through his concept, *Attention*. These exercises are based on daily planning and evaluation of one's attention, a method of focus as if it was daily physical workouts.

The study concludes that the implications of Facebook are not to be removed but should rather be seen as challenges that can affect the everyday life of students. 'Real-time' disturbances as Facebook will increase due to statistics. This possibly create a need for students to be aware of how they handle the opportunities that is available from modern digital-technical inventions. The self-technologies that are offered through practical wisdom and attention are not found to be perfect solutions but can function as inspiration for further reflections from students upon challenging disturbances. It is therefore crucial to be aware of the infinite power relations that wraps one's attention and affects one's actions and activities to maintain focus.

Første del - Indledning

I løbet af 2007 viste en ny tendens sig på CBS. På læsesalen såvel som i undervisningslokaler og auditorier dukkede en karakteristisk blåhvid webside op på de studerendes computerskærme. Ordet *Facebook* tonede frem, diskret placeret øverst i venstre hjørne. Det var her udviklingen tog fart. jeg husker ikke hvordan det skete, men allerede i 2008 følte dette nye sociale medie som en fast bestanddel af ens daglige gøremål. Siden dengang har jeg ofte snakket med studerende om deres brug af Facebook og altid fået tvetydige svar. Som respondent 1, Anders nævner så er det et socialt-medie der må omgås med omhu:

Det er sjovt via Facebook at følge med i hvad ens venner laver. Inden jeg logger på, spørger jeg mig selv hvad jeg skal have ud af det. Er det for at tjekke beskeder eller for at se om der er sket noget

spændende? Det er vigtigt jeg gør det klart inden, ellers ville jeg hurtigt kunne spille tiden. Det kommer sig af erfaringer, hvor jeg bare sidder og kigger på rejsebilleder, fx hvem er blevet kærester og hvem arbejder hvor, hvilket er spild af tid. Det er hyggeligt nok, men med måde. (Respondent 1, Anders, 21:08).

Det er som om to kontraster følges ad. De studerende nævner at glæderne ved konstant at kunne snakke med deres venner via Facebook, men dernæst drejer de fleste samtalen over på Facebook som tidsrøver, fordi det er nemt at glemme sine studieopgaver når man surfer rundt og kigger på billeder eller læser vennernes statusopdateringer. Det må herudfra vurderes, at Facebook påvirker studerendes liv og derfor også studietrivsel. Denne tanke er tidligere blevet undersøgt, fx har forsker i sociale-medier, Reynol Junco, undersøgt studerendes 'tjekke vaner' på Facebook. Han beskriver at jo oftere en studerende tjekker Facebook, jo lavere karaktergennemsnit.¹ Psykolog Paul A. Kirschner og uddannelsesforsker Aryn C. Karpinski er kommet frem til lignende resultater. Ifølge dem, beretter de studerende som er mest på Facebook om problemer med at styre den tid de har til studierne. Begrundelsen er at Facebook gør det legitimt for dem at holde pauser, samtidig med at de ikke føler det som pauser, idet de bruger energi på at tjekke Facebook. Der viser sig et negativt mønster i den tid studerende bruger på Facebook og vedkommendes karaktergennemsnit ifølge Kirschner og Karpinski.² De nævnte undersøgelser viser sig en problematik, som gør det interessant at undersøge nærmere hvad det kan være der gør det svært at styre 'tiden til studierne'. Ligesom spørgsmålet om hvor man ligger sin energi, og hvordan en 'pause' egentlig kan defineres, samt konsekvenserne heri kan anses som værende interessante.

Facebook giver uendelige muligheder når det gælder interaktionen med vennerne, men synes at kunne stjæle fokus fra studieopgaverne og de blotte muligheder Facebook tilbyder kan øge kompleksiteten i eksamensperioder, hvor der kræves øget koncentration på projekter eller læsning af pensum.

Nogle gange, når jeg har skrevet til nogle venner og så lukket Facebook ned, fylder det mine tanker hvornår de skriver tilbage og om jeg lige skulle tjekke Facebook igen. Så selvom man ikke er logget på, er man jo stadig på, fordi tankerne kører videre. For der kan jo fx være en forventning om at man svarer tilbage. (Respondent 2, Mads, 15:01).

Respondent 2, Mads' forklaring viser tegn på, at Facebook's indflydelse virker ud over den tid

¹ Junco, R (2011): Too much face and not enough books: 194

² Karpinski, A & Kirschner, P (2010): Facebook and academic performance: 1243+1244

brugeren er logget på. Hvad der sker, og er sket på Facebook bliver i Mads' tilfælde en forstyrrelse. Han udtaler at 'tankerne kører videre' fordi han tænker hvornår der sker noget igen.

I tråd med de studerendes beskrivelser af Facebook's interessante sider viser statistik fra Danske Medier, at Facebook er den webside med det største samlede tidsforbrug hos danske internetbrugere i 2012.³ Udover det største samlede tidsforbrug viser statistikken også at Facebook er den webside med det højeste antal sidevisninger. Det har mere end tre gange så mange sidevisninger som nummer to på listen, Google. Dette tyder på at Facebook er præget af eksperimenterende adfærd, hvilket kan skildres ved at dets brugere 'klikker meget rundt' når de er logget på.⁴ Det ses at Facebook åbner en slags rum for sine brugere. Fx muligheder for videndeling og det altid at kunne komme i kontakt med sine venner. Disse åbninger gør, at Facebook-brugere i princippet kan bruge uendelige mængder tid på at surfe rundt på vennernes profiler, spændende grupper eller udforske kommende begivenheder i nærområdet. Fremkomsten af Smartphonen har gjort det nemt at være online uanset hvor man er og hvad man laver. Smartphonens stigende greb i befolkningen⁵ kan siges at have lettet brugen af Facebook. Ifølge Gallup, er Facebooks applikation (herefter kaldet app), den mest anvendte af alle app's i Danmark.⁶ I sammenhæng hermed, indikerer et fald i brugen af sms-beskeder, at Facebook har overtaget en del af sms'ens rolle.⁷ Der viser sig en tendens, hvor relationen mellem Facebook og de studerende som Facebook-brugere er præget af forskellige tiltræknings- og frastødningsmekanismer. Som respondent 3, Marie nævner, kan det være nødvendigt at begrænse sin tid online med retningslinjer for forbruget:

Jeg laver aftaler med mig selv om at jeg kun må logge på Facebook på specifikke tidspunkter. Når jeg logger på Facebook kan det godt tage meget af min tid. Selvom jeg bare skal tjekke en begivenhed, så sidder jeg pludselig og tjekker de folk ud der skal deltage. (Respondent 3, Marie, 6:08).

Maries beskrivelse kan læses som et eksempel på hvor nemt det er pludseligt at surfe eksperimentelt rundt på Facebook, på trods af andre intentioner. Marie har derfor opsat specifikke tidspunkter for hendes Facebook aktiviteter, for at nedsætte 'spildtiden' og dermed sin tid med 'overspringshandlinger'.

³ http://www.fdim.dk/sites/default/files/mediemarkiv/rapporter/danskernes_brug_af_internettet_2012_rapport.pdf: 13

⁴ http://www.fdim.dk/sites/default/files/mediemarkiv/rapporter/danskernes_brug_af_internettet_2012_rapport.pdf: 15

⁵ <http://www.dr.dk/php/drnu/omdr/Medieudviklingen.pdf>. Kapitel 4: 26

⁶ <http://www.dr.dk/php/drnu/omdr/Medieudviklingen.pdf>. Kapitel 4: 27

⁷ <http://www.dr.dk/php/drnu/omdr/Medieudviklingen.pdf>. Kapitel 4: 28

Problematik

Problematikken udgår fra de potentielle handlinger Facebook omgiver sig med. Det er udfordringer der må vurderes at påvirke de studerendes evner til at holde fokus i positiv såvel som negativ retning. Dette er grundlaget for en undren, hvorigennem specialets teoretiske grundlag vil blive uddybet. Den nævnte undren udspringer af Facebooks tilsyneladende uendelige evne til at friste sine brugere til at være aktive 'netsurfere'. Ligeledes udvises en tvetydig tilgang fra brugerne, en ambivalens der med Facebooks øgede mængde af funktioner ikke lader til at forsvinde. Maurizio Lazzaratos begreb, *Verdensdannelse*, karakteriseres ved at skitsere hvordan værdi⁸ skabes i det nutiden og hvilke forudsætninger der er herfor. Gennem dette perspektiv vil grundlaget for Facebooks bredde appel blive udforsket. Fx hvordan spændingsfeltet mellem Facebook og dets brugere kan tolkes.

Facebook er et socialt-medie hvor brugerne selv distribuerer information og viden, det beskrives som nemt at dele sine tanker med alle 'vennerne'. Der bliver fra de studerende lagt vægt på de mange muligheder Facebook tilbyder og det virker som om det fungerer som et udstillingsvindue for brugernes identitet. Anders Fogh Jensen's *Projektmenneske*, er en beskrivelse af hvordan samfundsorganisering i nutiden virker ind på det enkelte menneskes levevis. Projektmennesket vil i specialet komplementere perspektivet om verdensdannelse, og på den måde danne fundament for en analyse af kombinationen mellem Facebook og studietrivsel. Fx hvilken betydning det har at Facebook's brugere er medskabere af sidens indhold og har indflydelse herigennem.

Udgangspunktet er, at Facebook indeholder uendelige mængder information, samt rammerne for at dele informationen. Det kan tolkes som ideelle vilkår for eksperimentel surfing, og udfordringerne, samt potentielle konsekvenser heraf på de studerendes fokus må undersøges nærmere. Hubert Dreyfus har via analyser af menneskers adfærd på internettet fremskrevet tre niveauer af menneskeligt engagement. *Engagement* er perspektivet hvorigennem implikationerne af studerendes Facebook-brug analyseres. Dreyfus skitserer positive som negative sider af hver af de tre stadier af engagement, samt at tendenser inden for hvert stadie vises. Hvordan forholdet mellem brugen af Facebook, og det at tøve i sit studiearbejde, fx ved at lave overspringshandling vil

⁸ Grad af betydning, vigtighed, nytte eller virkning som tillægges noget eller nogen:
<http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=v%C3%A6rdi&tab=for>

behandles.

Respondent 3, Marie, beskrev hvordan hun for ikke at spille tid, kun tillader sig selv at logge på Facebook på specifikke tidspunkter af dagen. Hendes citat kan ses i lyset af at den nævnte tvetydighed overfor Facebook, og viser at studerende hver især skaber egne måder hvorpå de håndterer Facebooks indflydelse i deres hverdag. I nærværende speciale vil to perspektiver fungere som blikke på de udfordringer der ligger i at skulle håndtere Facebooks indflydelse og implikationerne heri.

For at se nærmere på hvordan 'de blotte muligheder' for at tjekke Facebook kan gribes an, inddrages Ole Fogh Kirkebys *Handlekraft*. Handlekraft er afsat for at undersøge, hvordan studerende kan øge forståelsen for egne motiver og vaner i studielivet. Her ligger problematikken i de studerendes 'selvfølgeligheder', der er "*noget som er givet*".⁹ Kirkebys perspektiv baserer sig på at det enkelte menneske gennem samtale, kan forbedre holdninger, værdier og dermed indstilling til brugen af Facebook. Indstillingen til enhver situation er ifølge Pierre Hadot det afgørende for hvor frit man kan handle. Udfordringen er ifølge ham at bringe mest muligt opmærksomhed ind i det man foretager sig, uanset hvad det er. Hadot peger på at *Opmærksomhed* er det perspektiv hvorigennem man kan forbedre sin forståelse for hvad man kan påvirke, samt hvad der ligger uden for ens indflydelse.

Specialets problematik drejer sig om Facebook som en forstyrrende faktor. Forstyrrelser og en kontinuerlig produktion af information som nyheder der griber ud efter og pirrer studerendes opmærksomhed. Den nævnte undren kan siges at problematisere spørgsmål om værdier og interesser hos studerende. Dersom det er en problemstilling der omhandler menneskers handling i en flygtig kontekst som Facebook anvendes Bent Flyvbjergs, 'Det konkrete videnskab', til at strukturere specialets videre forløb. Her er værdier og interesser indflydelse på handling i centrum:

Formålet med studiet af menneske og samfund er ikke udvikling af teori, men at bidrage til samfundets praktiske rationalitet i overvejelser over, hvor man er, hvor man er på vej hen og det ønskelige i dette ud fra værdier og interesser.¹⁰

⁹ <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=selvf%C3%B8lgelighed>

¹⁰ Flyvbjerg, B (1991): *Rationalitet og Magt*. Bind 1: 87

Flyvbjergs metodiske blik beskriver en konkret tilgang til en videnskab 'om det konkrete' ud fra tre værdirationelle spørgsmål: Hvor er vi på vej hen? Er det ønskeligt? Og hvad bør der gøres?¹¹ Spørgsmålene giver en overordnet disposition til specialets analyse. Hvordan er Facebooks indflydelse på, samt påvirkning af studerende? Hvordan kommer dette i så fald til udtryk og hvilke konsekvenser kan det have? Og endvidere, hvordan kan problematikken håndteres?

Problemformulering

Med udgangspunkt i den ovenstående problematik, er problemformuleringen følgende:

*Hvordan påvirkes studerende, af mulighederne for overspringshandlinger via Facebook?
Og hvordan kan konsekvenserne heraf forstås og håndteres med hjælp fra en række filosofiske perspektiver?*

For at konkretisere anvendelsen af problemformuleringen er følgende tre underspørgsmål, afsat for analysens tre dele:

- *Hvordan kan Facebook siges at påvirke de studerende og hvilke udfordringer viser det sig igennem?*
- *Hvordan kommer overspringshandlingerne til udtryk, hvilke konsekvenser har de og hvordan kan de tolkes via Dreyfus' forståelse for engagement?*
- *Hvordan kan begreberne handlekraft og opmærksomhed vise muligheder for at øge indsigten, samt håndtere konsekvenserne af studerendes Facebook-brug?*

Påvirkningen, konsekvenserne heraf, samt en mulig håndtering er ikke stringente retningslinjer for specialet, men viser det overordnede billede af hvordan problemformuleringens analyser folder sig ud. Fokus forskydes i løbet af nærværende speciale fra at ligge på indflydelse og påvirkning i starten, over hvilke udtryk og implikationer der viser sig, for i sidste del af opgaven at have et øget fokus på handlekraften i og opmærksomheden på mulig håndtering af de nævnte påvirkninger og konsekvenser. Mit fokus er at skabe en tragt, hvori problemformuleringen via de tre underspørgsmål gradvis skærpes.¹²

¹¹ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 83

¹² Rasmussen et al. (2006): Essentials of social science in research methodology: 66

Specialets struktur

Ud fra underspørgsmålene forløber specialet således.

Kapitel 1: Heri introduceres specialets temaer og problematikken samt præsenterer en foreløbig problemformulering med tre retningsgivende underspørgsmål.

Kapitel 2: Udfolder specialets metodiske og analytiske greb. Kapitlet klarlægger specialets metodiske blik, som dannes med inspiration fra Flyvbjergs 'konkrete videnskab' og Hammershøjs 'samtdiagnose.' Dernæst uddybes de fem nøglebegreber og det uddybes hvordan de er styrende for analysens tre dele. Herefter forklares tilgangen til den praktiske del. Facebooks rolle som ramme for specialets empiriske dimension beskrives, ligeledes præciseres hvilke funktioner og mekanismer på Facebook der kan ansues som relevante for problemstillingen. Introduktionen af Facebook følges op af specialets kvalitative interview med studerende. Heri vises fokus samt hvilke valg der er truffet ved udførsel af interviewene. Afslutningsvis opridses, hvordan og hvorfor 'ekspertudtalelser' anvendes som underbyggende empiri.

Kapitel 3: Diagnosticerer og undersøger "hvor vi er på vej hen". Heri hvad der er på spil i forholdet mellem studerende og deres brug af Facebook. Perspektiverne verdensdannelse og projekt mennesket er det teoretisk afsæt for at vise hvad der viser sig som følge af Facebooks indflydelse på studerende.

Kapitel 4: Fremskriver hvilke implikationer der kommer til udtryk som følge af Facebooks indflydelse på studerende. En række stadier af engagement er afsæt for øge indsigten i forskellige sider af de studerendes adfærd på internettet og interaktion gennem Facebook.

Kapitel 5: Viser de to perspektiver handlekraft og opmærksomhed, som afsæt for at øge forståelsen af, samt undersøge hvordan de udfordringer der opstår i krydsfeltet mellem studietrivsel og Facebook kan håndteres.

Kapitel 6: Her sammenfattes analysernes indsigter og konklusioner.

Formål og relevans

Som antydnet i indledningen er blikket rettet mod Facebooks indflydelse på studietrivsel. Studietrivsel skal ses som et helhedsbillede af de studerendes studieliv. Hvordan studerende fungerer tænkes ind, fx hvordan deres samvittighed præger hvordan de forholder sig til egne handlinger. En god studietrivsel kan her læses som det at den studerende føler at vedkommende får lavet det studiearbejde der er planlagt og dermed det nødvendige.

Specialet er ikke et forsøg på at producere generaliserbar viden, men formålet er derimod at udvide indsigten i hvordan en digital-teknologi som Facebook øver indflydelse på dets omverden. I dette tilfælde er omverdenen studerende på videregående uddannelser, som næsten alle har en Facebook-profil ifølge statistikken. Målet er at vise en række erhvervsfilosofiske blikke på studerendes tendens til at overspringshandle via Facebook. Erhvervsfilosofien tænker værdi og ledelse anderledes end økonomisk nytteoptimerende teori. Fx er den klassiske *homo oekonomikus* ikke relevant indenfor et erhvervsfilosofisk perspektiv. Ud fra et homo oekonomikus-blik, ses mennesket som et fornuftigt tænkende individ der drager beslutninger ud fra et nytten af en given handling. Det er kalkulerende i alle gøremål hvorfor dets handlinger vil kunne forudses gennem økonomiske udregninger og universelle regler. Specialet tager udgangspunkt i at det er sværere end som så at handle som fornuften angiver. Menneskers vilkår, når det gælder værdi, kultur og identitet er i nærværende speciale krydsfeltet, hvor filosofien og erhvervsøkonomien mødes. De studerendes reflektive evner må tænkes i sammenhæng med deres omgivelser og hvilke vilkår der ligger heri. Essensen er at de teoretiske perspektiver sætter de studerende i centrum og undersøger hvordan muligheder og begrænsninger i deres omverden virker ind på studietrivsel og produktiviteten heri. Selvom respondenterne er studerende i alderen 21-27 år er problemerne som undersøges ikke forbeholdt studerende. Projektstyrede arbejdsformer udgør fortsat en større del af samtidens arbejdsliv, ligesom størstedelen af den danske befolkning har en Facebook-profil.

Anden del - Metode og Analytik

Dette afsnit skitserer den valgte metodiske og analytiske tilgang. Fokus er på at vise en handlingsorienteret praksis, hvorfor Flyvbjergs værdirationelle, samt magtorienterede tænkning viser vejen. Hammershøjs samtidsdiagnostiske tilgang inddrages for at understrege det metodiske blikks fortolkende grundlag. Herefter vil specialets fem nøgleperspektiver uddybes og via den metodiske tilgang vises organiseringen og anvendelsen af perspektiverne. Herefter inddrages specialets praktiske del. Facebooks rolle og dets indflydelse på studietrivsel vil afgrænses ligesom, væsentlige funktioner og mekanismer fra Facebook beskrives. Dernæst skitseres fremgangsmåden og overvejelserne angående de kvalitative interviews, samt forklares hvorfor de valgte studerende er med og hvordan citater fra interviewene anvendes i analysen. Til sidst gives et oprids af den

underbyggende empiri som anvendes i løbet af de tre analyser. Det forklares kort hvorfor den valgte empiri inddrages og hvilken væsentlighed den har.

En handlingsorienteret metode – hvad er der på spil?

Fokus er at forme grundlaget for analysen og for de fem perspektiver som analysen struktureres ud fra. Den metodiske retning og den dermed anvendte analytik, beskrives via Flyvbjergs 'det konkrete videnskab' og Hammershøjs 'samtdiagnose'. Det konkrete videnskab fungerer ud fra at menneskers værdier og interesser forstås som grundlag for deres praktiske handlen. Målet er at afdække en kontekstafhængig viden, som ikke baseret på hverken universelle regler eller kontekstafhængig viden hvor problemet er veldefineret. Flyvbjerg beskriver ”*Det drejer sig om menneskets sundhed og tager udgangspunkt i noget både konkret og fundamentalt vedrørende menneskets måde at fungere på*”.¹³ Denne metodiske vinkel har sin styrke i reflekterende analyser og diskussion af værdier. Den kan siges at have en fordel når det kommer til indsigt i kulturel, økonomisk, politik og social udvikling i samfundet.¹⁴ Dette er baggrunden for specialets perspektiver, eftersom formålet er at belyse andre sider af studielivsproblematikker end dem der kan måles og vejes. Specialet forsøger at nærme sig virkeligheden, ved at interviewe en række studerende om deres forhold til brugen af Facebook.¹⁵ Der stræbes efter at opnå indblik i praktiske eksempler, ved at spørge ind til de studerendes daglige rutiner og hverdagssituationer, samt ved at Facebook, et socialt-medie hvor der konstant aktivitet er valgt som case.¹⁶

Flyvbjergs praksisnære tilgang komplementeres af Lars Geer Hammershøjs samtdiagnose, som også kaldes et socialfilosofisk fortolkningsperspektiv ifølge Hammershøj.¹⁷ Samtdiagnosen bygger i nærværende tilfælde på de studerendes 'selvfremstilling',¹⁸ som danner grundlag for at nutidige tendenser kan undersøges såvel som beskrives. Den socialfilosofiske analytik er det Hammershøj kalder en 'aktiv perspektivisme', hvilket henleder til at fortolkning er en måde hvorpå man kan skabe virkeligheden.¹⁹ Det samtdiagnostiske blik anvendes for at spørge 'hvor de studerende er på vej hen'. En undersøgelse af hvad der er på spil i samtiden kalder Hammershøj for

¹³ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 74

¹⁴ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 77

¹⁵ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 83

¹⁶ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 84

¹⁷ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 13

¹⁸ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 14

¹⁹ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 16

tendenslæsning, det er igennem denne skitsering af tendenser at metodens væsentlighed og legitimitet viser sig,²⁰ fordi den har som formål at vise nutidige udfordringer. Nutiden som ifølge Hammershøj kendetegnes ved opløsning, flertydighed og forandring. *"Mere end nogensinde har vi brug for begreber, som gør det muligt at tænke det nye, som overvælder os, på en måde, og som sætter os i stand til at leve og handle med det"*.²¹ Det handler om at læse og synliggøre tendenser som kunne være gældende fremover.

Dynamiske magtrelationer

Lige såvel som den værdirationelle baggrund for handlinger er et fokuspunkt for 'det konkrete videnskab', har magtforhold en stor betydning. Flyvbjerg beskriver via tre magtrelationelle spørgsmål, hvordan vi kan nærme os en forståelse af magtens bevægelser i beslutningssituationer. De tre spørgsmål: Hvem vinder og hvem taber ved det der sker? Gennem hvilke magtforhold? Og hvad er mulighederne for at ændre eksisterende magtforhold, hvis ønskeligt? Spørgsmålene kan forbindes med en produktiv magttænkning, en tænkning som har fokus på magtens forbindelser, fordi den er flydende og ikke kan besiddes, men viser sig gennem udøvelse og handling.²² Denne magtforståelse inddrages for at vise specialet ikke er fokuseret på at skabe regler eller grænser for brugen af Facebook, men forsøger at forstå strategier bag såkaldt skjult magtudøvelse og undersøge konsekvenserne af at magten kan siges at være usynlig.²³ Magten som decentral og allestedsnærværende og de styrkeforhold og påvirkning det heraf afstedkommer, er væsentligt for analysen²⁴, fordi magten ikke kan fjernes men må accepteres for herved om muligt at kunne håndteres. Som Flyvbjerg beskriver er frihed ikke en tilstand der kan erobres eller mistes.²⁵ Derimod må de fænomener der arbejdes med i analysen, på samme måde analyseres og diskuteres ud fra deres både undertrykkende og frigørende sider. Herved forsøges det tydeliggjort hvordan fortolkning fungerer som grundpillen i det metodiske blik.

²⁰ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 17

²¹ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 20

²² Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 105+106

²³ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 108+109

²⁴ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 112

²⁵ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 130

Relevant viden som gyldig viden

I nærværende speciale udforskes menneskers samfundsmæssige vilkår og dannelsen af digitale-fællesskaber, det er et forsøg på at se 'hvad der er undervejs'. Dette sker ved at undersøge hvordan givne fænomener aktuelt og konkret kommer til udtryk. En problematik er at man ikke altid kan få svar på hvilke erfaringer folk har gjort sig, fordi de kan mangle begreb til at favne det nye. Derfor må der eksperimenteres, ved at se erfaringer i gennem de fem udvalgte perspektiver.²⁶ Herved uddybes ovennævnte forståelse for frihed. Det er en tilgang der kan siges at basere sig på at virkeligheden er foldet, hvorfor der ikke findes en objektiv sandhed. I stedet må de mange måder hvorpå virkeligheden kan udfoldes, undersøges nærmere.

Samtidsdiagnose bygger på at analysere tendenser som er ved at gøre sig gældende. Hvordan kan vi ved at begrebsliggøre det der sker, gøre tendenserne genkendelige – hvordan klæder vi os bedst på i fremtiden.²⁷ Diagnosen er på det der er ved at blive selvfølgeligt, hvorfor forskningen kan siges at fokusere på: *"'relevant viden' (i form af nye og interessante begrebsliggørelser af samtiden), frem for at fokusere på 'sikker viden' (i kraft af overensstemmelse mellem begreber og den umiddelbart forefundne virkelighed)"*.²⁸ Afsættet er at: *"Hvad nu hvis det der er relevant at vide ikke kan vides med sikkerhed"*, hvorfor det er nødvendigt at arbejde med en 'usikker' analysetilgang.²⁹ Med udgangspunkt i at 'virkelighedens fold' ikke ender i relativisme hvor alt kan være ligegyldigt må det betones at specialets gyldighed er baseret på hvordan perspektiverne producerer relevant viden, forstået som det at de viser samtidstendenser der gør noget ved vores forståelse af de undersøgte erfaringer. Det interessante, relevante og derfor gyldige er om den beskriver tingene på en måde som åbner for en anderledes forståelse. Den verificeres ved at skitsere hvordan man også kan gøre eller tænke noget. Ligesom den falsificeres hvis den kun formår at beskrive problematikken på en triviell måde.³⁰

Fem perspektiver til udfoldning af problematikken

Specialets fem retningsgivende perspektiver blev introduceret i indledningen og vil nu med afsæt i de metodiske og analytiske retningslinjer for specialet blive uddybet. Flybjergs tre værdirationelle

²⁶ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 17-19

²⁷ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 22

²⁸ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 23

²⁹ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 23

³⁰ Hammershøj, L.G. (2003): Selvdannelse og socialitet: 23+24

spørgsmål: Hvor er vi på vej hen? Er det ønskeligt? Og hvad bør der gøres? Danner rammen for specialets tre analysedele. Herudfra anskues ud fra at første del i analysen, hvilken indflydelse det kan have og hvad det kan betyde at Facebook anvendes af stort set alle danske studerende. Anden del, spørger hvad første kapitels konsekvenser kan ses som udtryk for og hvordan de viser sig. I tredje kapitel undersøges det hvordan de udfordringer der viser sig igennem specialet første to dele, kan gribes an og håndteres. Hvert perspektiv vurderes herved at kunne vise forskellige sider af problematikken mellem Facebook og studietrivsel. Flyvbjergs tre magtrelationelle spørgsmål skal forstås i et mindre operationaliserbart lys i forhold til specialets analyser. Hvem vinder og hvem taber ved det? Gennem hvilke magtforhold? Hvad er mulighederne for at ændre eksisterende magtforhold hvis ønskeligt? Er spørgsmål som karakteriserer analysens overordnede spændinger, hvor sammenfaldet mellem Facebook og de studerende vurderes som afsæt for et uendeligt antal magtforbindelser og magtrelationer.

Første del – hvor er vi på vej hen?

Verdensdannelse og projekt mennesket fungerer som udvalgte blikke i første analysedel. Formålet er at klarlægge, hvad der kan siges at være på færre i de studerendes interaktion gennem Facebook. Hvilke muligheder der byder sig til de studerende, og hvordan udviklingen indenfor digital teknologi kan siges at have sløret forbruger overfor producent magtforholdet og konsekvenserne heraf.

Verdensdannelse

I artiklen, *From Capital-Labour to Capital-Life*, beskriver filosofen Maurizio Lazzarato særkender ved nutidens kapitalisme. Specifikt drejer det sig om hvordan immaterielle produkters værdi kan siges at være uudtømmelig fordi det dannes gennem verdener. Baggrunden er at det der sælges gennem et immaterielt produkt som fx Facebook, er begær, håb og forestillinger. Denne form for værdiproduktion er ifølge Lazzarato hverken begrænset til et fysisk rum eller tid, dets påvirkning af sine omgivelser stopper ikke naturligt.³¹ Kultur og økonomi er ifølge Lazzarato blevet en og samme ting. Dette ses bl.a. ved at kapitalismen ikke bare er en produktion af fysiske produkter, men en produktion af verdener. Hermed bliver værdien af produktet sværere at vurdere. Den må forstås ud

³¹ Lazzarato, M (2004): *From Capital-Labour to Capital-Life*: 187

fra hvad der sker i relationerne og forbindelserne mellem de studerende. Verdensdannelsens blik er derfor et blik på de krydsfelter hvor de studerendes handlinger og Facebook's indflydelse mødes. Heri ligger hvad de studerende føler om deres brug af Facebook, hvilke udfordringer viser sig Måderne hvorpå verdener skabes, kalder Lazzarato udtryksmaskiner.³² De kan identificeres som den kontinuerlige produktion af tegn vi så respondenterne udtale sig om i indledningen. Lazzarato peger på at verdener, har en tendens til at fæstner sig i vanen på sine 'brugere', hvilket han han kalder 'mentale-forandringer'³³. Herved opstår 'zoner af 'uskelnelighed'³⁴ som er når et produkt flyder ud i hele tilværelsen, som det konstant at kunne være online på Facebook.

Projektmennesket

I bøgerne *Projektmennesket* og *Projektsamfundet* undersøger filosof, Anders Fogh Jensen, hvordan projektet som form er dominerende for samfundsorganisering i nutiden. Specifikt beskæftiger han sig hvordan samfundet de sidste årtier i stigende grad er præget af projektorienterede tilstande. Projektmennesket er her et blik der skildrer hvordan det enkelte menneske påvirkes af nutidens digitale strukturer og de muligheder der ligger heri.³⁵ Fogh Jensen fremhæver at den indbyggede midlertidighed i ethvert projekt som problematisk.³⁶ Midlertidigheden kan oversættes til det at forandringer sker hurtigere end tidligere, bl.a. på grund digitale mediers udvikling.³⁷ Hvorunder Facebook kan siges at høre til. Fogh Jensen ser aktiviteten og handlingen som det centrale for projektmennesket,³⁸ hvorfor studerendes brug af og handlinger på Facebook er interessante fx når det kommer til identitetsskabelse og opretholdelse.

Anden del – er det ønskeligt hvad der sker?

Engagement er et perspektiv der følger op på de udfordringer der udfoldes i analysens første del. Engagementet undersøger de implikationer verdensdannelsen og projektmennesket har vist. Det er et blik for hvad der kan ligge bag de studerendes adfærd på Facebook og hvordan de udfordringer der viser sig også kan tænkes og forstås. Ligeledes hvordan Facebook's blotte tilstedeværelse i

³² Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 196

³³ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 189

³⁴ Ophæver grænserne mellem studieliv, arbejdsliv, fritid etc.

³⁵ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 11

³⁶ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 75

³⁷ Jensen, A.F (2009). Projektsamfundet: 141+142

³⁸ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 46

samfundet kan tænkes at influere på dets omgivelser.

Engagement

Hubert Dreyfus, filosof med fokus indenfor moderne teknologi, beskriver i sin bog *Livet på nettet*, tre forskellige slags engagement mennesker kan udvise i deres søgeadfærd på internettet. Engagementsblikket er derfor udgangspunkt for forskellige måder, hvorpå mennesker kan bruge internettet og i nærværende speciale, blik for hvad der er på spil i de studerendes brug af Facebook. Problematikken i store mængder information og dermed mange valgmuligheder kobles med studerendes evner og muligheder for at rette deres engagement og forpligtelser mod studieopgaver og indlæring. Fx, hvordan de studerende reagerer på lethed i at 'overspringshandle' og hvilken betydning har det for de studerendes motivation i deres 'egentlige opgaver'. Fleksibiliteten og lettilgængeligheden samt manglen på grænser virker ifølge Dreyfus som en magnet på internetbrugeren.³⁹ Dreyfus problematiserer hvis internetbrugeren ikke kan skelne online-informationer, der er ligegyldige, fra dem der er betydningsfulde og relevante.⁴⁰

Dreyfus beskriver tre eksistentielle stadier, som pejlemærker for hvordan de studerende kan være på Facebook og dermed hvilken tilgang der kan ligge bag bevidst som ubevidst. Det æstetiske stadie, hvori nydelse omdrejningspunktet. Her kan graden af engagement siges at være lav og risikoen for manglende retning derfor høj.⁴¹ Det etiske stadie vil internetbrugeren nå, når fortvivlelsen i det æstetiske stadie erkendes. Dreyfus mener at mangfoldigheden af sager og mulighederne for at forpligte sig via internettet kan handlingslamme etikeren.⁴² At leve igennem ubetingede forpligtelser bringer mennesket ind i hvad Dreyfus betegner som det religiøse-stadie.⁴³ Her ses en dedikation til det den studerende har sat sig for, som ikke lader sig forstyrre af sanseindtryk som æstetikerens eller tvivler som etikeren.

Tredje del – hvad bør der gøres?

Dernæst vil der udforskes hvordan de nævnte udfordringer kan gribes an og hvordan de kan håndteres. En række selvteknikker bringes i spil for at sætte dem op imod de problematikker og

³⁹ Dreyfus, H (2002): *Livet på nettet*: 11+12

⁴⁰ Dreyfus, H (2002): *Livet på nettet*: 101

⁴¹ Dreyfus, H (2002): *Livet på nettet*: 108+109

⁴² Dreyfus, H (2002). *Livet på nettet*: 113

⁴³ Dreyfus, H (2002): *Livet på nettet*: 116

dilemmaer de studerende redegør for.

Handlekraft

Handlekraft et et centralt begreb i filosof, Ole Fogh Kirkebys begivenhedsfilosofi. I bogen, *Begivenhedsledelse og handlekraft*, udfolder Kirkeby en metode med formålet at forstå hvilke motiver og vaner der gør at man handler som man gør. Opøvelse af handlekraft, kalder Kirkeby at undersøge begivenhedens betingelser og udvikle en sans for den.⁴⁴ Dette kan fx være at øve sin aktive indgriben i enhver situation.⁴⁵ Kirkeby peger på at en styrkelse af ens handlekraft må ske gennem kortlægning af egne grundstemninger for at udvikle evnen til at observere og være reflektiv om de sociale relationer man deltager i.⁴⁶ Grundstemninger som fx viser sig igennem respondenternes udtalelser i indledning. At bevæge sig fra 'pathos' til 'eupathos' er for Kirkeby en måde hvorpå man gør sine lidenskaber produktive.⁴⁷ Her fungerer 'eventualet', 'ordentlighed' som rettesnor for, hvad der kan siges at være i vores magt og hvad der ikke er i vores magt i enhver begivenhed vi tager del i. Vaner og 'selvfølgeligheder' er her handlekraftens blik, fordi indblik i egne handlingsmønstre er afsæt for øget handlekraft. Ordentlighed har indsigtbegær som en følelse der beskriver positive grundstemninger, hvorimod projicering af skyld er en negativ grundstemning når det gælder ordentlighed.⁴⁸

Opmærksomhed

Historiker og filosof Pierre Hadot samler i sin bog, *Philosophy as a way of life*, op på hvordan filosofiske selvteknikker fra antikken og til nutiden har udviklet sig. Opmærksomhed er et centralt begreb i Hadots beskrivelse af forskellige filosofiske øvelser. Opmærksomhed på sin egen opmærksomhed er ifølge Hadot udgangspunkt for at ændre sin forståelse for hvordan man kan handle. Det er her essentielt, som Kirkeby også nævner, at øge sin forståelse for hvad der er i ens magt i enhver begivenhed og situation. Årsager der ikke afhænger af os er for Hadot 'noget' der ikke bør hverken frygtes eller begæres, fordi begge dele er uden for vores handlerum.⁴⁹ Hadot refererer til 'epikurismens rationelle princip' når det gælder forståelsen for eget handlerum. Heri er

⁴⁴ Kirkeby, O.F (2006): *Begivenhedsledelse og handlekraft*: 9

⁴⁵ Kirkeby, O.F (2006): *Begivenhedsledelse og handlekraft*: 16

⁴⁶ Kirkeby, O.F (2006): *Begivenhedsledelse og handlekraft*: 249

⁴⁷ Kirkeby, O.F (2006): *Begivenhedsledelse og handlekraft*: 251

⁴⁸ Kirkeby, O.F (2006): *Begivenhedsledelse og handlekraft*: 255

⁴⁹ Hadot, P (1995): *Philosophy as a way of life*: 87

undersøgelsen af egne lidenskaber i fokus.⁵⁰ Ligeledes beskriver han opmærksomhed som relevant, fordi man i en verden fuld af oplevelser nødvendigvis må skabe tid til at fordøje det oplevede og for at træne sit blik på egen adfærd. Dette kræver at vi accepterer opmærksomhedens indflydelse på vores evne til at handle og dømmes, i situationer hvor 'noget' gerne vil stjæle vores fokus. Hadot ser træning af opmærksomheden, som parallel med fysisk træning. Ligesom en fysisk træning øger kroppens kunnen, er tanken bag den mentale-træning at øge menneskets evne til at lære af erfaringen.⁵¹ En selvteknik er fx daglig planlægning og evaluering som metode. Det både at foregribe og evaluere hver dag i lyset af ens opmærksomhed.⁵² Herigennem kan opmærksomheden ifølge Hadot, siges at handle om arbejdet med at fjerne det overflødige og unødvendige i ens daglige gøremål.⁵³

Refleksioner over praksis

Følgende afsnit er en afklaring af, samt diskussion af specialets praktiske side og dermed anvendelsen af empiri. Empirien består af det sociale-medie Facebook, kvalitative interviews med studerende, samt en række forskellige dokumenter og websider af både videnskabeligt formel og uformel art. Samt at der benyttes ligeledes statistik og hermed en kvantitativ tilgang til at legitimere visse udsagn. Den flerdimensionelle kildetilgang er valgt for at belyse problematikken fra flere sider. Ligeledes er ideen bag anvendelse af flere forskellige kilder, at de er med til at dække hinandens blinde pletter.

Facebooks rolle

Facebook's indflydelse på dets brugere kan ikke sættes på formel, som socialt-medie og med de funktioner det indeholder, kan det siges at øve indflydelse langt udover hvad dets brugere er bevidste om. Facebook er et kulturelt og teknologisk fænomen, men har også indflydelse på politisk og social udvikling. Dette kan hævdes ud fra hvordan Facebook anvendes til strategiske formål, specielt når viden skal deles med ens netværk. Ovennævnte information kan siges at vise

⁵⁰ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 87

⁵¹ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 102

⁵² Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 85

⁵³ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 102

Facebook's relevans som forum for studerendes selvfremsstilling og fortolkningen heraf. Magtrelationerne mellem Facebook's mulighedsrum og studerendes evne til at prioritere er i fokus, det er som beskrevet ofte en usynlig magt, hvorfor den må fortolkes ud fra de studerendes udøvelse og handling. Facebook er skaber af rum for kommunikation og tilstedeværelse.

Funktioner og mekanismer på Facebook

Når man logger på Facebook er nyhedsstrømmen det første der møder en. Den er præget af ens venners forskellige opdateringer, det er fx billeder, statusopdateringer, hvad der bliver hørt på Spotify⁵⁴ etc. Det er også her på forsiden at man har overblikket over hvad der er sket. Oppe i venstre hjørne ses der røde prikker i så fald der er 'venneanmodninger', nye indbakkebeskeder eller notifikationer om at andet er sket. Måske er der blevet skrevet på den statusopdatering lavede sidste time, eller sket noget på en begivenhed man deltager i. På Facebook har brugerne mulighed for at indgå i en lang række forskellige aktiviteter og sammenhænge. Nogle af de mest benyttede, er at brugerne deltager i 'grupper'. Grupper er ofte baseret på fælles interesser, fælles fortid eller andet tilhørsforhold. Fx er grupper flittigt anvendt af studiegrupper og projektarbejdsgrupper fordi det er et nemt medie at dele viden igennem. Det er umuligt at lukke ned for anden aktivitet på Facebook imens man fx deltager i diskussioner i en given gruppe. Det betyder at selvom man deltager i studierelevante aktiviteter vil man kunne se hvis nogen skriver beskeder til en, hvis der kommer notifikationer eller lignende.

Facebook har funktionerne til at fungere som en ekstra kalender. Uanset om det er fester, seminarer, fødselsdage eller demonstrationer er Facebook stedet hvor man inviteres og kan registrere om man deltager, måske deltager eller afviser. For den gennemsnitlige Facebook-bruger dukker der jævnligt en sværm af begivenhedsinvitationer op man kan forholde sig til. Som det senere skitseres i analysen, er der hos respondenterne forskellige holdninger til hvordan man reagerer på begivenhedsinvitationer, og om man overhovedet behøver at reagere.

Besked-indbakken fungerer som en blanding af sms og e-mail og er sammenhængende med Facebooks chatfunktion, hvor man kan se hvem af ens venner der er online eller offline. Der er en speciel funktion i de indgående beskeder man læser på sin Smartphone. Så snart man åbner

⁵⁴ Musikdelingstjeneste

beskeden kan man under beskeden se hvad tid den er læst. Afsenderen kan derfor se om vedkommendes besked er læst eller ej og hvornår.

En af de mest anvendte funktioner på Facebook er 'synes godt om', eller det at 'like'. Det er en funktion der kan siges at skabe, vedligeholde og opgradere fællesskaber mellem mennesker og herigennem brugerens forståelse af egen identitet. Der går rygter om at man i USA kan købe armbånd, som er forbundet med ens Smartphone og er lavet så den krammer armen hver gang et eller andet man har lagt op på Facebook bliver 'liket'.

Når der i analysen refereres til Facebook skal det forstås som den indflydelse der kan spores tilbage til Facebook. Her inkluderes nogle af de funktioner og programmer man kan anvende via Facebook, som fx Spotify, Youtube og diverse spil. Samtidig inddrages teknologier som letter brugen af Facebook. Smartphonen (deriblandt Iphonen) og tablets refereres også til som 'ikt-mobiliteter'.⁵⁵ Smartphonen har fjernet den fysiske begrænsning ved den stationære computer. Den symboliserer at Facebook-brugeren ikke er bundet til tid og sted, og understøtter ved at gøre det nemt at gå online, et øget brug af Facebook. Smartphonen giver mulighed for at mennesker kan være online på internettet uanset tid og sted. Siden Iphone 1 kom frem i 2007,⁵⁶ har forskellige Smartphones udvidet menneskers muligheder for at være i forbindelse med hinanden. Smartphonen er en fusion af en række forskellige medier. Den har for det første overtaget mobiltelefonens plads i fyrenes lommer og i pigernes håndtasker. Samtidig har den via forbedrede internetforbindelser og ydeevne gjort det muligt for brugeren, at gøre mange af de ting computeren tidligere havde monopol på.

Bevægelseslogikken på Facebook

"Face-Lift at Facebook, to Keep Its Users Engaged"⁵⁷ er en overskrift fra New York Times i anledning af at Facebook lancerede et nyt udseende til deres nyhedsstrøm, som er den forside man møder ved at logge på. De udtaler selv at dette gøres for at gøre nyheder mere interessante og iøjnefaldende. Reklamer og sponsorerede links har aldrig været dominerende på Facebook, Facebook har siden begyndelsen afholdt sig fra et 'kommercielt udseende'. De sidste par år har man kunnet observere hvordan de reklamer og links der altid er at se i højre side af ens Facebook side,

⁵⁵ Informations- og kommunikationsteknologiske-mobiliteter

⁵⁶ <http://www.macworld.com/article/1054769/iphone.html>

⁵⁷ http://www.nytimes.com/2013/03/07/technology/facebooks-redesign-hopes-to-keep-users-engaged.html?_r=1&

virker til at blive mere formålsrettede. Der ligger en naturlig sammenhæng imellem Facebooks udvikling af nyhedsstrømmen og deres reklameindtægter. Som i førnævnte artikel fra New York Times er målet, at opnå så meget aktivitet og bevægelse fra brugerne som muligt. Designet bærer præg heraf og måden siden fungerer på med 'fristende links' overalt, kan det overordnede mål læses og tolkes som flest mulige sidevisninger pr. bruger. Reklameindtægter skønnes at bidrage med ca. 85 procent af Facebooks indtjening. Facebook registrerer ens søgeaktiviteter og kan herudfra sælge målrettede reklamer til virksomheder.⁵⁸ Målet er at skabe bevægelse og aktivitet, byder op til en konflikt med alt andet der kunne tænkes at kræve opmærksomhed fra Facebooks brugere, fx et studie der skal passes.

Facebooks kan siges at være et nøgleeksempel på udviklingen inden for web 2.0⁵⁹ og den medskabende internetbrugers gennembrud. Det høje antal sidevisninger viser hvordan det dynamiske og brugerdrevne ved Facebook fordrer bevægelse og aktivitet fra brugerne. Det er som nævnt i indledningen et mekka for eksperimentelt-orienteret søgning. En internetadfærd der er impulsbaseret og modsat målorienterede 'planlagte' søgninger. Dette er interessant, fordi internetbrugerens opmærksomhed 'skal fanges af noget', for at han kan udvise eksperimentelt søgende adfærd. Det tyder på at Facebook har succes med at ramme brugernes nysgerrighed og på den måde få aktiveret deres trang til at udforske alt det nye der popper op og herfra linker videre. Henrik Chulu, konsulent fra den uafhængige internetpolitiske tænketank, Bitbureauet, pointerer at det værdifulde for Facebook er ens 'venner' samt hvilke virksomheder man 'synes godt om'.⁶⁰ Han uddyber at når man ikke selv betaler, er man produktet i relationen.⁶¹

Magtblikket på Funktionerne

De nævnte mekanismer og funktioner, samt hvad der kan tænkes som Facebooks indbyggede logik og 'jo mere bevægelse jo bedre' vil her forbindes med Flyvbjergs magttænkning. Flyvbjerg nævner en række krav til hvad et magtstudie bør indeholde, og her inddrages tre af kravene. For det første kan magten undersøges ud fra hvad der tillader en part (Facebook) at handle på andres (brugerne) handlinger, hvilket er en del af ethvert magtforhold.⁶² Når det gælder Facebooks indflydelse på

⁵⁸ <http://www.faktalink.dk/titelliste/facebook/facebook-som-virksomhed-1#section-1>

⁵⁹ <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/Web%2B2.0?q=web+2.0>

⁶⁰ [http://arkiv.radio24syv.dk/video/6316442/romerriget-uge-22-2012-1: \(12:27 min\)](http://arkiv.radio24syv.dk/video/6316442/romerriget-uge-22-2012-1: (12:27 min))

⁶¹ [http://arkiv.radio24syv.dk/video/6316442/romerriget-uge-22-2012-1: \(15:33 min\)](http://arkiv.radio24syv.dk/video/6316442/romerriget-uge-22-2012-1: (15:33 min))

⁶² Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 122

studerende er dets status som verdens største sociale medie, en faktor for hvordan det kan producere rum for kontinuerlig handlen hos brugerne. Hvordan disse mulighedsrum skabes og med hvilke midler⁶³ kan give endnu en dimension i forståelsen af Facebooks indflydelse. Teknologien bag Facebook's muligheder for at anvende brugernes digitale fodspor er et interessant eksempel. Fx hvordan nyhedsstrømmen fungerer, hvorfor man får vist det man får ser på forsiden, og de feedback mekanismer der ligger i de forskellige funktioner på Facebook - et nemt forum for informel kontakt med mennesker over hele verden.

Ligeledes virker magtforbindelsen mellem Facebook og dets brugere som raffineret og stærk.⁶⁴ Det er paradoksalt med Facebook, fordi forummet ofte kritiseres for sine mangler indenfor beskyttelse af brugernes private oplysninger. På trods af flere svipsere, som i sommeren 2012 da Facebook brugere pludselig kunne se at beskeder fra deres private indbakke var tilgængelige på væggen og derfor kunne læses af alle som havde adgang til deres væg. Til trods for den utilfredshed som sådanne eksempler medfører, er det stadig kun en meget lille del af de utilfredse Facebook-brugere som efterfølgende sletter deres profil.

Facebook sælger sig selv på at man er forbundet, ikke misser vigtig information specielt i forhold til ens sociale-liv og at man altid vil kunne komme i kontakt med venner eller 'kommende venner'. Uanset hvor meget tid man bruger på at surfe rundt på Facebook vil der altid være meget tilgængelig information man ikke kender til. Som bruger må man derfor affinde sig med at der altid er meget man ikke ved. Ligeledes viser der sig en interessant information når man logger af Facebook på sin computer. Der er et billede af en mobiltelefon og teksten: ”Er du på vej ud? Hold kontakten. Besøg Facebook.com på din mobiltelefon”.⁶⁵ Mobiltelefon betegnes i nærværende speciale Smartphonen og Iphonen. De anvendes for at tydeliggøre at Facebook potentielt er overalt hvor dets brugere bevæger sig hen. Dette er selvfølgelig en generalisering, men som beskrevet af respondent 2, Mads, i indledningen: ”..selvom man ikke er logget på, er man jo stadig på, fordi tankerne kører videre. For der kan jo fx være en forventning om at man svarer tilbage”. (Respondent 2, Mads, 15:01).

⁶³ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 123

⁶⁴ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 123

⁶⁵ https://www.facebook.com/index.php?styp=lo&jlou=AfcsLBwD9vtoHHKdhIGboZokB5CFsITnFTTxz0erg8nlAh3JgIOAI6X-bgRtmfRU8XrwK0YqmLWuNR1vGAGjX19X&lh=Ac-7eUc_oBNx9XCs

De kvalitative interview – overvejelser og oprids

I følgende afsnit vises det hvordan interviewene er foregået og hvem der er blevet interviewet.

Processen omkring interviewene bevæger sig fra udarbejdelse af spørgeguiden⁶⁶, ud fra problemstillingen, den praktiske udførelse af interviewene samt transskription og udvælgelse af relevante citater. Da jeg selv har udført interviewene, transskriberet og redigeret i samtalerne med de udvalgte informanter, kan specialets kvalitative interviews kaldes primær empiri. I processen er Kvales *Interview*, anvendt som inspirations- og indsigtsgiver. Ud fra en erkendelse af at problemstillingen ikke jagter en objektiv virkelighed, er samtaler og fortolkninger heraf det empiriske fokuspunkt.⁶⁷ Til anvendelse i analysen har jeg derfor udført ni halvstrukturerede interviews med studerende fra videregående uddannelser, ud fra: ”(...) *en række temaer, der skal afdækkes, såvel som forslag til spørgsmål. Men på samme tid hersker der åbenhed overfor ændringer af spørgsmålenes rækkefølge og form, således at man kan forfølge de svar og historier interviewpersonerne fortæller.*”⁶⁸ Interviewene blev udført med afsæt i at indhente kvalitative beskrivelser fra informanterne med henblik på fortolkning. Dette er rammen for at få et uddybende indblik i de studerendes interaktion via Facebook og deres forståelse af Facebooks betydning for en typisk studiedag. Samtalerne foregik ud fra en til formålet designet spørgeguide, en spørgeguide der blev tematisk opbygget, men uden at interviewene nødvendigvis blev gennemført ud fra at spørgsmålene kom i stringent rækkefølge. Spørgsmålene går fx på onlinevaner, hvordan den studerende oplever altid at kunne gå på Facebook via Smartphonen og hvilke følelser den adspurgte har i forhold til de muligheder Facebook tilbyder, for på den måde at få dagligdags eksempler frem.⁶⁹ Spørgsmålene kan alle beskrives som åbne spørgsmål, der skal give respondenterne mulighed for selv at tænke videre over problematikkerne og eventuelt komme med flere svar, eller inddrage nye måder at tolke problematikken på. Dette er relevant, fordi holdninger, reaktioner og informantens sociale samvær giver vigtige informationer.⁷⁰ Her spørges til tidspunkter for hændelser, forandringer og særlige situationer. Det sker gennem konkrete spørgsmål som hvordan- og hvad-spørgsmål, som kan være med til at udfolde det oplevede og følte i forskellige situationer.⁷¹ Gestikulationen og fx åbenlys overraskelse fra nogle informanters side, viser holdninger på en

⁶⁶ Se bilag 1

⁶⁷ Kvale, S (1997): Interview: 52

⁶⁸ Kvale, S (1997): Interview: 129

⁶⁹ Kvale, S (1997): Interview: 63

⁷⁰ Andersen, I (2008): Den skinbarlige virkelighed: 171

⁷¹ Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005): Kvalitative metoder: 64-66

markant måde og giver anderledes indblik i problematikken, end hvis det havde været kvantitative interview baseret på et spørgeskema. Gennem kvalitative interview har informanten mulighed for at returnere sine tanker, og skal ikke nøjes med at skrive det som tilføjelse til besvarelser af spørgeskema, men kan udrede sine tanker og gestikulere uden at nogen information mister intensitet. Kvale betegner det som meningsgivende for et interview,⁷² at der både kan tolkes på hvad der siges, samt hvordan det siges.

Meningsproduktionen i sammenhængen mellem interviewer og respondent må afdækkes, hvorfor de mulige sociale-strategier der kan ligge bag respondenternes udtalelser også medregnes.⁷³ Hvorvidt fortolkninger og analyser i nærværende speciale kan føre til en gyldig viden kan vurderes ud fra de potentielle forandringer undersøgelseerne kan siges at medføre. En sådan pragmatisk validering støtter sig op ad fortolkninger, fx hvordan respondenterne i løbet af interviewet udsiger ting de ellers ikke bevidst havde tænkt og herved et øget forståelsesniveau.⁷⁴

Studerende fra videregående uddannelser som informanter

Interviewene er gennemført ved hjælp af 9 studerende - 5 kvinder og 4 fyre, for på den måde at skildre begge køns tilgang til problematikken. De udvalgte studerende er både fra bachelor- og kandidatstudier og aldersmæssigt befinder de sig mellem 21 år og 27 år. Det er studerende fra et bredt udvalg af uddannelsesinstitutioner, CBS, KU, RUC, IT-Universitetet og Metropol og alle er bosat i københavnsområdet. Interviewene er optaget elektronisk i Evernote og havde en varighed mellem 17 og til lidt over 40 minutter. De blev gennemført privat, samt på CBS og KU, og alle interviewene foregik i en afslappet atmosfære med kort introduktion til temaet, samt afrunding og forklaring af det videre forløb. Intentionen var at respondenterne svarede så intuitivt som muligt og på den måde lod undren og refleksion komme til syne, som Kvale også peger på.⁷⁵ Jeg oplevede at flere informanter undervejs udbrød "*Det havde jeg aldrig tænkt over*". Respondenternes udtalelser kan på grund af den forholdsvis lille repræsentation ikke anvendes som udtryk fra alle danske studerende på videregående uddannelser. I stedet skal de ses som øjebliksbilleder på tendenser der præger studerendes liv på Facebook og det at Facebook's nærvær er konstant tilgængelig i de

⁷² Kvale, S (1997): Interview: 42

⁷³ Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005): Kvalitative metoder:17

⁷⁴ Kvale, S (1997): Interview: 242+243

⁷⁵ Kvale, S (1997): Interview: 134

studerendes liv. Jeg er klar over at min egen rolle som studerende har indflydelse på udfaldet af alle ni interview, da jeg potentielt kunne være respondent. Som afklaring på den problematik anvender jeg Flyvbjergs magtsyn. Han peger på at det ikke er et problem at man som forsker er delvist produceret af de praksisser man undersøger. Ifølge Flyvbjerg er det næsten umuligt at stå udenfor, ligesom ens tolkning altid vil være præget af hvilken samhørighed man har med det udforskede.⁷⁶

Underbyggende 'ekspert'-citater

Efter at have klarlagt specialets primære empiriske tilgang, uddybes det nu hvordan anvendelsen af sekundær empiri er foregået. Som understøttende empiri til de nævnte interviews anvendes en række forskellige dokumenter med ekspertudsagn. Dokumentanvendelsen er fra videnskabeligt formelle som uformelle tekster, tv-interviews og lydfiler. Disse ekspertcitater anvendes med et kritisk blik, da de alle er produceret uden min indflydelse og derfor fuldstændig uafhængigt af nærværende speciales problemstilling. De er relevante og anvendelige, i det henseende at de tilføjer specialet vigtige pointer i forhold til at forstå problematikken og komplementere de kvalitative interview. Det væsentlige formål er at skitsere tendenser og vise forskellige indsigter i de givne problematikker.

Konteksten er et væsentligt parameter for at redegøre for brugen af 'dokumenter' i specialet. Dokumentet må her siges at få sin gyldighed både fra den ramme det kommer fra, samt den det indsættes i. Det skal gøres klart at citaterne anvendes for at få øget information og udvide blikket inden for problematikken og ikke i et forsøg på at vise rigtige overfor forkerte forståelser. Endvidere bør det forstås ud fra at mening skabes i relationerne mellem mennesker.⁷⁷ Her vil fokus være på at afdække en række fænomener der er dækkende for den sekundære empiris forankring i problemstillingen. Der gøres brug af en række begreber fra eksisterende forskning og undersøgelser indenfor nærværende speciales emneområde. At der ikke fokuseres på en tilgang, men en række valgte tilgange skyldes at det skal vise forskellige vinkler på problematikken, og den forholdsvis lille anvendelse af hver tilgang sker af hensyn til specialets omfang.

⁷⁶ Flyvbjerg, B (1991): Rationalitet og Magt. Bind 1: 94

⁷⁷ Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005): Kvalitative metoder: 195+196

Anvendte empiriske blikke på problematikken

Sociolog Mette Jensen forklarer gennem begreb *mobilitetsmani*, hvordan mulighederne i fx Smartphones og internettet skaber en ambivalens i mennesker. Jensen's begreb om det maniske er relevant, fordi hun her beskriver hvordan mennesker kan føle en trang og en tvang til det samme. Hendes interview-personer, både nyder de muligheder ikt-mobiliteter tilbyder, men samtidig finder de uanede muligheder belastende.⁷⁸ Ifølge Jensen har mennesker svært ved at lukke af, fordi de potentielt hele tiden kan modtage noget af vigtighed.⁷⁹ Professor i Medievidenskab Stig Hjarvard er ligesom Jensen kritisk overfor moderne teknologiers påvirkning af mennesker. Han forklarer at medierne sætter dagsordenen og dermed spilleregler op for samfundets andre aktører. I tråd med Jensen refererer Hjarvard til, at man på nogle højskoler har forbudt mobiltelefoner de første uger, for at de studerende kan opbygge nye sociale sammenhænge uden at konstant at være forstyrret af netværket hjemmefra. Den *delte opmærksomhed* der kommer af, at man plejer relationerne til mennesker gennem mobiltelefonen, definerer Hjarvard som at man ikke er 'nærværende tilstede' i det fysiske rum.⁸⁰ Hjarvard kalder det en medialisering, når medierne skaber nye interaktionsrum for mennesker, som påvirker forholdet mellem individ og samfund. Heri er specielt anerkendelse interessant, fordi individet i de nye interaktionsrum opnår nye muligheder for anerkendelse.⁸¹

I sammenhæng hermed påpeger psykolog og underviser i moderne medier, Sherry Turkle, at Facebook er forstyrrende fordi det giver mulighed for kontinuerlig identitetsskabelse. De sociale netværk er virtuelle steder, hvor mennesker placerer håb om at noget nyt vil ske. Ifølge Turkle kan lyden af en indgående besked eller notifikation på Facebook, sammenlignes med den håbefulde forventning om hvornår postmanden ringer på døren og overbringer en ny pakke.⁸²

Forfatter indenfor teknologi og kultur, Nicholas Carr, uddyber problematikken ved at referere til den megen *eksperimentelle surfing*, hvor internet-brugeren nærmest automatiseres og herved fralægger sig enhver refleksivitet overfor hvad der bruges tid på online.⁸³ Kognitionsforsker Torkel Klingberg forklarer ligeledes at den stigende kompleksitet samt større informationsmængde i informationssamfundet kan spores hen til et øget pres på *den arbejdende bevidsthed*,⁸⁴ som er den

⁷⁸ Jensen, M (2011): *Mobilitetsmani*: 17

⁷⁹ Jensen, M (2011): *Mobilitetsmani*: 210

⁸⁰ Hjarvard, S (2005): *Det selskabelige samfund*: 150

⁸¹ Hjarvard, S (2008): *En verden af medier*: 277

⁸² Turkle, S (2011): *Alone together*: 153

⁸³ Carr, N (2010): *The shallows*: 117

⁸⁴ Egen oversættelse af 'the working memory'

samlede grad af opmærksomhed vi har tilgængelig i enhver situation.⁸⁵ Klingberg skitserer problematikken med en belastet arbejdende-bevidsthed hos det moderne menneske, ud fra at man skal kunne følge en med i en øget mængde af information, og at det giver problemer hvis ens arbejdende-bevidsthed ikke udvikler sig med samme hastighed som strømmen af information.⁸⁶ Samtidigt problematiserer teknologifilosoffen, Bernard Stiegler, at internettet kun får større indflydelse på menneskers fritid og derfor får øgede muligheder for at påvirke mennesker.⁸⁷

De nævnte sider af digitale mediers indflydelse på mennesker er også baggrunden for en McKinsey artikel om det at håndtere *informations-overbelastning*. Heri diskuteres problematikker ved at skulle være opmærksom på flere ting ad gangen, hvorfor man også problematiserer det at en overbelastning af tilgængelig information er nært beslægtet med at arbejde ud fra en delt opmærksomhed og dermed et mindre effektivt fokus.⁸⁸ Internetpsykolog, Anders Colding-Jørgensen, problematiserer også det at teknologien giver os stadig flere muligheder, han spørger bl.a. hvordan det påvirker menneskers evner til at sætte grænser for egen internetadfærd.⁸⁹ Den eksisterende forskning opridses en række problematikker i menneskers brug af moderne digitalteknologi. Først og fremmest nogle blikke der viser hvordan et øget brug af Facebook nødvendigvis må påvirke fokus hos den studerende. Filosoferne Ole Thyssen og Rasmus Johnsen beskriver på forskellig vis hvordan en samtid med stigende omskiftelighed og forandring, nødvendigvis fordrer at mennesker inddrager kontraster deres hverdag, i form af tidsrum der ikke er fyldte af oplevelser og underholdning.⁹⁰ Nærværende speciale vil undersøge nærmere, hvordan studerende påvirkes, hvilke konsekvenser det kan have og hvordan det eventuelt kan håndteres. Her ses interessante vinkler i den mobilitetsmaniske adfærd, problematikken i den delte opmærksomhed og mulighederne for identitetsskabelse gennem sociale medier som udfordringer for studerende. Ligesom en automatiseret eksperimentel surfing, presset på den arbejdende bevidsthed og hvordan internettet som rum for fritid angår hele tilværelsen for den studerende. Disse problematikker inddrages i specialet og anvendes herunder til at underbygge den metodiske tilgang samt perspektivernes relevans for undersøgelserne.

⁸⁵ Klingberg, T (2009): The overflowing brain: 164

⁸⁶ Klingberg, T (2009): The overflowing brain: 169

⁸⁷ Stiegler, B (): Vårt subtile kontrollsamfunn: 22

⁸⁸ http://www.mckinseyquarterly.com/Recovering_from_information_overload_2735

⁸⁹ <http://virkeligheden.dk/2012/hvem-saetter-graenser-for-internettet-nu-hvor-teknologien-ikke-laengere-gor/>

⁹⁰ Gørtz, Kim (2002): Refleksionens omsættelighed og Johnsen, Rasmus (2011): On boredom

Opsummering – Valg og konsekvenser heraf

Her opsummeres de metodiske og analytiske valg jeg har foretaget. For at kunne besvare problemformuleringen tager specialet afsæt i en handlingsorienteret metode inspireret af Flyvbjergs konkrete videnskab og Hammershøjs samtidsdiagnose. Fokus er hvordan værdier og interesser påvirker studietrivsel. Ligeledes tænkes det ind i sammenhængen hvordan magtrelationer og magtforbindelser mellem Facebook og dets brugere kan forstås. For at kaste et blik på hvilke værdiproblematikker der gemmer sig i relationsfeltet imellem Facebook og de studerende gøres brug af fem perspektiver som er styrende for analysen. Perspektiverne bestemmer retningen for hvad der tolkes og konkluderes og dermed også hvad der ikke gør. De er hver især et specielt blik på problematikken.

Når det gælder Facebook som empirisk genstand inkluderes både de synlige samt de usynlige mekanismer og virkemidler der kan tænkes at influere på brugerne. De studerende er interviewet ud fra en halvstruktureret spørgeguide med åbne spørgsmål, hvorfor deres svar ikke kun er stringente udledninger af spørgsmålene, men også refleksioner og pludselige indskud som dukker op under samtalen. Dernæst skal den valgte underbyggende empiri forstås i sammenhæng med det svært definerbare genstandsområde moderne digital-teknologi er. De valgte synspunkter er øjebliksbilleder på forskellige problematikker og udfordringer der er undersøgt i løbet af det sidste årtis udvikling mellem online-medier og mennesker.

Tredje del – Hvor er vi på vej hen?

Første del af analysen er rettet mod spørgsmålet: Hvor er vi på vej hen? I nærværende speciale, hvordan kan Facebook siges at påvirke de studerende og hvilke udfordringer det kommer til udtryk i? For at udfolde spørgsmålet anvendes to nøgleperspektiver, verdensdannelse og projektmennesket. Verdensdannelse tager udgangspunkt i hvordan de studerende påvirkes af Facebook. Det indebærer hvad der er på spil i de studerendes interaktion gennem Facebook, hvilke former for behov der skabes i relationen og hvordan forskellige virkemidler kan siges at anvendes fra Facebook's side. Projektmennesket udfolder hvilke udfordringer det har for den enkelte studerende at der i relationen mellem mediet og mennesket opstår specielle vilkår. Det være sig problematikken i at Facebook-brugeren samtidig er producent. Det at identitet knyttes tættere op på handlinger der i kraft af en midlertidighed kontinuerligt må genskabes og det at Facebook kan anskues som katalysator for en

forventningskultur med uigennemskuelige krav.

Verdensdannelse – skabelse af behov

Så prøver jeg at sige: ”nu logger jeg kun på Facebook 2 gange på en dag”. Hvilket kan resultere i at jeg under studiearbejde tænker jeg rigtig gerne vil se hvad der sker derinde. Så bliver jeg nødt til at gøre det for at få ro. Facebook kan både tage min opmærksomhed når jeg er 'logget på', men også når jeg tænker over at kunne være det. (Respondent 3, Marie, 5:05).

Respondent 3, Marie, nævner hvordan Facebook kan siges at pirre en trang i hende. Hun beskriver at hun sommetider må holde sig opdateret for at føle ro i kroppen. Lazzarato's begreb om verdensdannelse skal åbne for indsigt i hvad mulighederne for interaktion via Facebook gør. Dannelsen af verdener anvendes for at sætte fokus på hvilke virkemidler og hvordan et socialt-medie som Facebook retter sig mod menneskers behov og ønsker.⁹¹ Ligeledes giver verdensdannelsen blik for de faktorer, der bruges til at fange menneskers opmærksomhed ved konstant at udvide og ændre rammerne for interaktion.

'Kriblen i kroppen' som følge af fristende verdener

”Og så bliver jeg nødt til at gøre det for at få ro”, udtaler respondent 3, Marie. Oplevelsen af en trang til at være online er et gennemgående tema hos respondenterne. Som respondent 1, Anders nævner, er det nemt at tage sig selv i at kigge på ligegyldige billeder på Facebook. At logge på internettet beskrives som en automatiseret handling og ofte tænker respondenterne først over det, når vedkommende allerede er logget på eller har surfet rundt på adskillige profiler. Trangen beskrives som en længsel efter at 'noget nyt' kunne være sket på det sociale forum. Det gentages hos flere respondenter at de forstår det ulogiske i at reagere på trangen. Men stort set alle har alligevel oplevet at lysten tog over og fulgt den for efterfølgende at få samvittighedskvaler over det. Som respondent 4, Stine uddyber, kan man nemt lade sig forføre af hvad der foregår på Facebook: *”Hvis der er en masse notifikationer og noget slået op på ens væg kan det godt tage længere tid end man lige regnede med”. (Respondent 4, Stine, 11:10).* Mette Jensen, forsker i mobilitetsmani, beskriver det maniske i situationen: *”Det er en tvang og en trang på samme tid. Det er manisk fordi det både*

⁹¹ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 188

er lystbetonet, samt en slags besættelse."⁹² Den spontane brug af Facebook kan beskrives som både en trang og en tvang efter ikke at 'gå glip af noget'. Spændingsfeltet mellem det positive og det negative i tilfælde hvor de studerende føler sig draget mod at handle på en bestemt måde er relevant. Det interessante er om man via en øget forståelse for hvilke kræfter der er på spil kan opnå et overblik over den trang, der kan opstå til 'at gå online'. Dette 'noget' kan ifølge Mette Jensen, beskrives som muligheden for at noget nyt er sket. Eller at der er nye informationer man kan forholde sig til og ambivalensen mellem at skulle eller ej kan ses som en forstyrrende faktor. Verdensdannelsen som blik må anvendes, for at øge forståelsen for det der hurtigt bliver en naturlig måde at handle på.

Pirring af sanserne

Verdensdannelse er et blik på magtrelationers udfoldelse inden for nutidens immaterielle økonomi⁹³. Herudfra må skabelse af værdi udforskes ved at omvurdere, hvordan værdi kan anskues. Ifølge Lazzarato er nutidens kapitalisme ikke bare produktion af varer, men produktion af verdener. Virksomheder må ud fra deres branche, produkter og derfor marked skabe verdener, hvori deres varer kan eksistere. Det er verdener og udfoldelsen heraf, som skal koble forbrugeren og medarbejderen på historier de kan føle sig draget af og på den måde knytte bånd til produktet. Dette kunne fx være historier der frister og forfører brugerne ved at pirre deres sanser. Pirringen af sanserne kan forstås ved at brugeren af Facebook føler en samhørighed gennem at se, lytte og mærke hvordan sin identitet er i bevægelse ved interaktion på Facebook. En samhørighed der gennem ønsker og begær hos brugeren kontinuerligt må pirres og påvirkes for at brugeren ser Facebook som en del af måden at udvikle sin identitet på. Ved at rette sig mod ønsker og begær bliver det hvad der ifølge Lazzarato kan kaldes en æstetisk-økonomi. Derfor må økonomi ud fra dannelsen af verdener forstås gennem æstetikens indflydelse.⁹⁴ Et produkts følelsesmæssige potentiale og evne til at røre forbrugeren, kan tolkes at være afgørende faktor for værdiskabelse. Verdensdannelse som blik gør at Facebook kan forstås ud fra en bevægelseslogik, fordi det som socialt-medie er baseret på devisen "*jo mere aktivitet og sidevisninger fra brugeren som muligt, jo bedre*". En verden giver blik for hvordan en vare eller et produkt tilbyder 'hele pakken' og derfor ikke kun er funktionel, men netop fanger forbrugernes opmærksomhed via æstetiske virkemidler

⁹² Deadline 2. sektion "Mobilitetsmani" 20/3-2011, min 5:48 - <http://podfreaks.com/view/deadline2.sektion/41535>

⁹³ Ifølge Turbulens.net, en økonomi der baserer sig på skabelsen og udvekslingen af viden, kultur, tegn og socialitet

⁹⁴ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 187+188

som er det der via Facebook giver en følelse af behag og tilfredshed hos brugeren.

Moderne digitale-medier kan som beskrevet, anvendes til at undersøge hvordan virksomheder 'indfanger forbrugere'. Det vil fx være melodier i forhold til hvordan radioreklamer fanger lytteren og tv-seriers evne til at få folk til at vende tilbage til skærmen for at følge en specifik krimiserie. Lazzarato beskriver i 'Det immaterielle arbejde', hvordan *front-office* har erstattet *back-office*.⁹⁵ Dette fremhæver at produktet er en social proces, hvori relationen mellem produkt og forbruger er det drivende og det der giver produktet værdi. Herved refererer Lazzarato til den æstetiserende form arbejdet har taget. Jo bedre produkt og forbruger forbindes via verdener, jo højere værdi må produktet forventes at få forbrugeren. Ved at øge bevidstheden om hvordan verdener dannes og hvordan de har indflydelse på deres omgivelser vil de gældende værdirationaler og magtrelationer i samfundet kunne undersøges nærmere. Digitale-teknologiske fremskridt kan siges at give flere og nye muligheder for brugerne af den pågældende teknologi. Facebook er ingen undtagelse, hvilket her nævnes:

Mennesket bliver organiseret til at være et bestemt subjekt. Det ligger i Facebook's natur at tiltrække sig opmærksomheden fra sine brugere. Da jeg fik min Smartphone var det fedt hele tiden at kunne se alt hvad der skete. Men jeg kunne også se at det stressede mig, fordi jeg hele tiden havde i baghovedet, om der var kommet noget nyt? (Respondent 5, Sofie, 5:38).

De verdener en teknologi som Facebook skaber er blot en lille del i den uendelige mængde indtryk, der skabes digitalt hvert sekund og som prikker til menneskers opmærksomhed. Smartphonens fremkomst og muligheden for konstant at være online har gjort det nemmere for Facebook's brugere 'lige at logge på'. Som Sofie nævner kan der potentielt ske noget hele tiden, sammen med hendes venner og alle vennernes venner er der et netværk af historiefortællinger. Brugere der er med til at holde fortællingerne i gang. Når man som bruger fx udvider sin venneliste, spindes man automatisk ind i flere mulige fortællinger og chancer for at der sker noget nyt.

Hvilke behov er på spil og ambivalensen heri

"Men jeg kunne også se at det stressede mig, fordi jeg hele tiden havde i baghovedet, om der var kommet noget nyt"? (Respondent 5, Sofie, 5:38). Sofie forklarer at der hele tiden sker noget nyt. Når der via Facebook hvert øjeblik opstår nye rammer dets brugere kan fortælle historier igennem,

⁹⁵ Lazzarato, M (1996): Det immaterielle arbejde: Under kapitlet "Tjänster".

kan det forstås som en kontinuerlig produktion af verdener. Det kan være nye app's på Facebook som fx spil og dating eller interessefællesskaber, hvori man kan følge sit yndlings-fodboldhold. Disse er eksempler på rammer, der gør at man kontinuerligt gennem notifikationer holdes opdateret og opfordres til at følge med og deltage. Ud fra Lazzarato kan det forstås som problematisk at de verdener der frister os, sigter mod vores ønsker og begær 'efter noget'. Han mener at det ikke bare rammer vores opmærksomhed, men også fæstner sig i vores hukommelse. Dannelsen af verdener kan herudfra ses som en måde hvorpå der skabes vaner hos forbrugeren, fx ved at specielle livsformer inviterer til gentagelse og bliver en del af brugerens rutiner i hverdagen.⁹⁶ Der viser sig en række udfordringer, når der døgnnet rundt er kamp om vores opmærksomhed.

Det er nye retninger man potentielt kan bevæge sig i. Teknologiskribent, Nicholas Carr, er skeptisk overfor at begæret agerer målskive. Facebook's inspiration til hyppigt at gå online og 'se hvad der sker', beskriver han som 'positive-forstærkninger'. Hyppigt at tjekke Facebook, kan nemt blive en ond-cirkel, hvori handling bliver efterfulgt af belønning og denne proces gentager sig ifølge Carr. Det er en sammenhæng hvor gentagelsen ikke har en naturlig afslutning, idet notifikationerne ikke stopper og fordi der bliver postet ting på Facebook hvert eneste sekund. Carr peger på at der er utilsigtede konsekvenser, fysiske såvel som mentale ved at man 'surfer eksperimentelt' og herigennem konstant er åben for nye fristelser. Han sammenligner den eksperimentelle surfings automatisme med laboratorie-rotter: *"It also turn us into lab rats constantly pressing levers to get tiny pellets of social or intellectual nourishment"*.⁹⁷ Sammenligningen mellem rotter og mennesker, viser faren ved at handlinger tilnærmelsesvis automatiseres. Det kan tolkes som om menneskets 'indre dyr' tager over og jagter stadig mere information. Herved kan ellers ligegyldige informationer få lov til at fylde dele af ens opmærksomhed. Et eksempel på æstetikens indflydelse gennem verdensdannelse.⁹⁸ Automatismen tydeliggør hvor svært det kan være for mennesker at træffe 'fornuftige beslutninger'. Fornuftige beslutninger i det henseende at ens valg stemmer overens med det planlagte. Facebook's notifikations-mekanisme, kan anskues som skaber af positive-forstærkninger. Notifikationerne kan indstilles til at vise sig på Smartphonen som et rødt logo, når noget sker på ens Facebook-profil. Det giver en potentiel kriblen i kroppen, når noget nyt kan være sket og selvom udfaldet af de nye historier måske ikke er hvad man håbede, vil de stadig have skabt en belønning og kan derfra kædes videre til næste belønning, som sker når man følger op på

⁹⁶ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 204

⁹⁷ Carr, N (2010): The shallows: 117

⁹⁸ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 188

historierne. Som Respondent 6, Kristian udtaler om tiltrækningskraft:

Det er nok fordi man er bange for at gå glip af noget. Man vil helst ikke ende med at være usynlig. Når alle nu har sådan en travl hverdag, så kommunikerer man jo på Facebook gennem små beskeder og holder på den måde øje med hvad folk laver. Der er mange mennesker jeg ikke har kontakt med i det 'virkelige liv', men jeg ved hvad de laver, fordi jeg ikke kan lade være med at tjekke det via Facebook. (Respondent 6, Kristian, 2:41).

Her vises det hvordan en verden kan udfolde sig. Som Kristian nævner er Facebook et sted, hvor man på trods af en travl hverdag kan være opdateret på, hvad der sker og hvem det kunne være en god idé at kommunikere med. Kommentaren ”at man ikke vil ende med at være usynlig”, beskriver hvordan brugerne forstyrres i deres bestræbelser på 'at gøre det de egentlig vil'.

Udtryksmaskiner der producerer underholdning

Verdensdannelse foregår i henhold til Kristians kommentar gennem det Lazzarato kalder 'udtryksmaskiner'.⁹⁹ De kendetegnes ved produktionen af sanseindtryk som skal invitere brugeren til aktivitet. Smartphonen har været med til at gøre Facebook's verdener konstant tilgængelige. Som teknologi gør den at man uanset tid og sted nemt kan gå online. Hvad dette betyder i en verden, hvor netværk kun får større betydning for ens private såvel som professionelle liv er relevant. Udtryksmaskinerne fungerer ifølge Lazzarato som 'strømme af tegn'¹⁰⁰. Strømme af tegn der for det første virker ved at der konstant sker noget nyt på Facebook, og for det andet virker ved, at der i det sekund man logger på Facebook er en række muligheder for at linke videre. Tegnene kan forstås som sanseindtryk, og som mekanismer der skal underholde brugeren og fastholde vedkommende online. Der statusopdateres, der lægges billeder op eller deles spændende videoklip fra Youtube. Det er forskellige udtryk og tegn som inviterer til handling og som er skabt til at producere kontinuerlig påvirkning af brugerne. Respondent 2, Mads forklarer, at han får 'et kick' af at følge med:

Man bliver hurtigt sådan en... jeg elsker fx at spise sukker. Tit så tænker jeg på hvad det næste måltid bliver. Jeg kan også godt lide Facebook og at følge med derinde. Man jager hele tiden de næste højdepunkter i sit liv. På en eller anden måde minder Facebook om et kick man får. Lige i det sekund man ser der er en besked: ”Hvem kan det nu være fra”? (Respondent 2, Mads, 23.31).

⁹⁹ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 188

¹⁰⁰ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 189

Det er nemt at 'gå glip af noget'. Mads forklarer, hvordan han regelmæssigt må følge med, for ikke at få følelsen af at være koblet af informationsstrømmen og dermed ikke være opdateret på, hvad sit netværk foretager sig. Ved at inddrage eksemplet med sukker - bliver Facebook sammenligneligt med et produkt, der stiller 'den hurtige sult' og noget man kan føle afhængighed af. Det får potentielt en plads ved siden af andre ting man dagligt indtager, hvorfor det risikerer at blive en vane, som giver en kriblen i kroppen. Facebook er herudfra en udtryksmaskine der dagligt udsender strømme af tegn, der gør at man ikke skal være fraværende særlig længe før man er gået glip af mange informationer fra sit netværk.

Risiko for umættelige behov

Umiddelbart er det ikke et problem at vi forstyrres af altid at have mulighed for at lave noget andet. Problemet ligger i forstyrrelsernes relevans i forhold til studiearbejde og 'dagens gøremål'. Forstyrrelserne fra det vi eventuelt går glip af online kan blive 'støj på linjen' og selvom vi ikke lader det få al vores opmærksomhed, vil det alligevel efterlade spor som respondenterne nævner og herved fx nedsætte vores koncentrationsevne. Facebook inviterer mennesker til at leve på en bestemt måde, som nævnt af Sofie ovenfor. Det organiserer rammerne for menneskers kommunikation og indflydelse på hinanden. På den måde skabes der 'mentale-forandringer'.¹⁰¹ Mentale-forandringer som ud fra verdensdannelsens blik, er ændringer i hvordan vi, som mennesker opfatter det vi ser og mærker. Det er en bevægelse der symboliserer, hvordan påvirkninger fra omgivelserne, kan fæstne sig i ens hverdag og blive til en vane, idet specielle handlinger lagres i hukommelsen på brugeren.¹⁰² 'Unaturlige behov' kendetegnes ved deres umættelighed. Respondent 3, Marie, giver et eksempel på hvordan Facebook påvirker hendes opfattelse af, hvordan hun har det og hvordan hendes tilfredshed stilles. *"Det at gå på Facebook er en vane, en trang man har, man ikke kan mætte. Fx det at løbe en tur, det har ende, men man kan aldrig helt 'stalke' folk færdig på Facebook"* (Respondent 3, Marie, 3:52). Marie mangler en 'naturlig afslutning' når hun 'stalkes'¹⁰³ sine venner på Facebook. Der vil altid være mere at se, og Facebook giver ikke Marie naturlige pauser i hendes surf-aktivitet. Manglen på naturlige pauser er et kendetegn ved eksperimentel-surfing på internettet. Idet der ikke er egentlige mål med en såkaldt 'eksperimentel aktivitet', opstår der ikke en naturlig slutning. 'Man jager de næste højdepunkter' jf. Mads og vil derfor reagere på og

¹⁰¹ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 189

¹⁰² Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 189

¹⁰³ Flertydige betydninger: Spionerer, belurer, overvåger.

forfølge nye historier og hændelser. Når det altid er muligt at surfe videre, uploade nye statusopdateringer eller skrive til flere venner må ens begær og ønsker nødvendigvis reagere ved at være umættelige og derfor klar på at 'stjæle' ens opmærksomhed hvert øjeblik.

Informationsstrømmen der skabes via Facebook, stiller krav til at brugeren markerer sine egne grænser og er bevidst om situationer, hvor man lader sig 'rive med'. Som på løbeturen, hvor man efter fem kilometer planlagt løb ved man er færdig, og derfor kan fortsætte til dagens næste gøremål. Relevansen af de verdener der konstant spreder sig fra Facebook er af stor variation. Problemet ligger i at tilgængeligheden gør det svært at skelne mellem relevans og irrelevans. Fordi der kontinuerligt udtrykkes noget, giver det ikke nødvendigvis legitimitet til det udtrykte. Men det kræver en reflektiv tilgang fx at afvise ligegyldige nyheder: ”Når man studerer, har man hele tiden lyst til at klikke på internet knappen for at gå ind og se hvad der sker på de sociale medier som Facebook”. (Respondent 6, Kristian, 0:59). Medieforsker Stig Hjarvards begreb om 'førlyst' kan i denne sammenhæng benyttes. Førlyst er en beskrivelse af, hvad der kan være på spil, når man føler et behov for at gå online og derfor placerer sin opmærksomhed et andet sted end hvor man befinder sig fysisk.

Online medier som mobiltelefoner og internet giver os følelsen af at være i direkte kontakt med en større verden. Modsat offline medier som avis, mp3 afspiller og magasiner kan online medier levendegøre en anden social verden end den vi tager del i. Vi kan dermed bruge online medier til at undersøge om der skulle være andre situationer vi hellere ville befinde os i end der hvor vi er nu....Disse muligheder gør at online medier pirrer ens nysgerrighed på en speciel måde, det var hvad Freud kunne have kaldt førlyst. Det er sjældent at vores tilfredshed stilles ved at vi tjekker mailen, men selv om tilfredsstillelsen kan være lav vil selve forventningen om at noget kunne ske, gøre vi holder os ajour via online medier. Forventningens glæde er ofte den som holder folk afhængige af online medier.¹⁰⁴

Førlysten kan være et bud på hvorfor dannelsen af verdener fæstner vaner i brugerne. Her ses et interessant blik på skabelsen af behov og rutiner, der som impuls køb i supermarkedet undslipper fornuften og får gyldighed i menneskets opmærksomhed. Online medier står til rådighed døgnet rundt og giver studerende muligheden for 'konstant selskab online'. Herved er det ikke bare studietiden der bliver påvirket, men ligeledes at studerende kan bruge meget af deres fritid på både at tjekke og selv lave opdateringer på Facebook. Hjarvard peger på problematikken i at menneskers

¹⁰⁴ Hjarvard, S (2008): Mediejunkier: Den nye afhængighed: 24+25

evne til at være opmærksom forværres, når forventningens glæde kontinuerligt overstiger selve tilfredsstillelsen ved en oplevelse. Her spiller unaturlige behov en væsentlig faktor, fordi den glæde der stræbes efter rykker sig ud i fremtiden. Herved flyttes opmærksomheden væk fra *nu'et*, fordi der søges at dække et behov, der ikke kan dækkes. Konsekvenserne heraf, må vurderes at være et forstyrret fokus hos personer der ukritisk følger deres førlyst.

Hvordan med fritiden og friheden?

Verdener kendetegnes ifølge Lazzarato ved at de skaber 'zoner af uskelnelighed'¹⁰⁵ og derfor er allestedsnærværende. Zoner af uskelnelighed er når det der kunne være adskilte områder af ens liv smelter sammen, fx når studieopgaver, fritid og daglige pligter nemt blandes sammen i Facebook's muligheder. Hvis man arbejder med studieopgaver på tidspunkter hvor man normalt ville holde fri, eller inddrager en 'fritidsaktivitet' som det at være aktiv på Facebook, imens man er på læsesalen for at studere. Mulige konsekvenser er at man ikke kan undgå påvirkning fra fristende verdener. Selvom man sletter sin Facebook-profil, vil Facebook's påvirkning af ens omgivelser samt de muligheder 'man nu går glip af', kunne indvirke på ens evne til at være opmærksom og koncentreret. Fritid og det vi normalt forstår som en tid med frihed, må herudfra kunne forstås som kampplads for opmærksomhedskrævende verdener. Hvordan kan man vide at man vil det man gør, hvis det gøres på grund af både trang og tvang? Mobilitetsmaniens faldgruber træder frem i det næste eksempel. Teknologifilosoffen, Bernard Stiegler, mener at kulturindustriens¹⁰⁶ æstetiserende virksomheder har en række konsekvenser for menneskers begær og bevidsthed: *"Fritid er et sted hvor der skabes redskaber for en frivillig underkastelse. Redskaberne organiseres af kulturindustrien og skaber et kontrolsamfund. Der skabes levemåder, som omformer hverdagen og standardiserer eksistensen."*¹⁰⁷ Stiegler betegner digitale-mediers påvirkning på mennesker som flok-mæssig adfærdsudvikling. Han mener det er en tendens i nutiden, at mennesker risikerer at blive vedhæng til den teknologiske udvikling og dermed påvirkes negativt og uproduktivt gennem deres begær. Stiegler kalder nutidens økonomi en 'libinaløkonomi'. Der refereres her til en økonomi, der primært er baseret på pirring af begær, behov og derfor forbrugerens 'lyst efter noget'.¹⁰⁸ Opmærksomheden fanges, fastholdes og

¹⁰⁵ Ophæver grænserne mellem studieliv, arbejdsliv, fritid etc.

¹⁰⁶ En industri der producerer livsmåder og livsstile.

¹⁰⁷ Stiegler, B (): Vårt subtile kontrolsamfund: 22

¹⁰⁸ Stiegler, B (): Vårt subtile kontrolsamfund: 22

kontrolleres jævnfør Mads, hvilket kan forstås i sammenhæng med Lazzarato's beskrivelse af, hvordan potentielle verdeneres tiltrækningskraft slører dømmekraften hos brugeren af et socialt medie.¹⁰⁹ Det kan eksempelvis være andre sociale medier eller 'virkelige møder' der stjæler fokus fra Facebook, eller 'sub-verdener' inden for Facebook som konkurrerer mod hinanden. Sub-verdener som Spotify eller Youtube konkurrerer mod Facebook om brugernes opmærksomhed, samtidig med at de komplementerer Facebook i at fastholde brugerne online. Respondent 5, Sofie oplevede på sin ferie, hvordan sociale medier trænger sig på:

Har lige været i Mellemerika. Der gik det op for mig hvor afhængig jeg er af Facebook. Jeg havde ret tit brug for at tjekke hvad der skete derhjemme og hvad der skete med dem jeg havde mødt på rejsen. Jeg kunne mærke at jeg havde et behov for at komme på Facebook lige så snart jeg så en internet cafe. (Respondent 5, Sofie, 29:55).

Lazzarato henviser til det virtuelle i Facebook's måde at dele historier på. I dette henseende virker det som stedet hvor der hele tiden kan ske noget nyt. Det virtuelle i at noget kan være sket spreder sig og fremprovokerer¹¹⁰ fx Sofies trang til at gå online når hun ser en internet-cafe og dermed den blotte mulighed. Sofie beskriver at hun godt ved hendes trang er unyttig, men også hvor svært det er for hende at beskrive, hvad der sker og hvorfor hun giver efter når hun mærker trang. Internetpsykologen Sherry Turkle har siden internettets popularitet begyndte i 1990'erne, studeret 'hvad det gør ved mennesker' at have muligheden for at være online. Hun påpeger det alvorlige i nutidens teknologiske muligheder og udfordringerne heri: "Vi må hele tiden overveje hvordan vi bruger teknologi. 'Altid online' er som fænomen kun ca. fem år gammelt".¹¹¹ Verdener kan siges at være steder hvor mennesker frit kan udveksle tanker og ideer.¹¹² Facebook som rum for begivenheder, må vurderes at udvikle sig gennem udvekslingen af tanker og ideer, og kan forstås som kritisk i det henseende at der heraf medfølger uendelige og uforudsigelige processer. Som tidligere nævnt skabes der zoner af uskelnelighed og allestedsnærvær, og da Facebook er baseret på gensidig kommunikation mellem mennesker øges kompleksiteten fordi at områder der tidligere var adskilte bliver sværere at skelne fra hinanden. Som Turkle pointerer, kan menneskers evne til at overskue informationsstrømmene have konsekvenser. I en hverdag, hvor studiet kræver disciplineret arbejde og det virkelige liv fordrer nærværende relationer, synes det udfordrende for studerende at

¹⁰⁹ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 191

¹¹⁰ Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 191

¹¹¹ http://www.ted.com/talks/sherry_turkle_alone_together.html

¹¹² Lazzarato, M (2004): From Capital-Labour to Capital-Life: 197

finde 'den rette brug' af Facebook,

Opsummering

Verdensdannelse belyser hvordan Facebook som 'en verden' retter sig mod begær, ønsker og drømme hos brugerne. Det skal forstås som en æstetisering af økonomien, fordi der gennem verdener og dermed sanseindtryk opbygges en længsel efter 'noget' og dermed en lyst hos forbrugeren. Længslen må betegnes som en ambivalent oplevelse, fordi den viser sig som både en trang og som en tvang. Facebook kan herudfra siges at være en platform, hvorfra verdener kan udfolde sig. App's og grupper er eksempler herpå. Det er rammer som gør at fortællingerne fæstner sig som livsform jf. Carrs reference til positive-forstærkninger. Herved kan der ske en 'kriblen i kroppen', fordi 'det nye' der kunne være sket sætter belønninger i udsigt for brugerne. Facebook virker på den måde som 'udtryksmaskine', idet den gennem strømme af tegn sender fristelser mod brugernes opmærksomhed. Verdener kan herigennem tænkes som baggrund for mentale-forandringer, som gør at 'umættelige behov' efterstræbes. Brugen af online medier risikerer at automatiseres og i jagten på 'det næste kick' som respondent 2, Mads nævner, kan 'eksperimentel surfing' udvikle sig til en fast del af brugerens hverdag. Vanen kan forstås igennem førlysten, som søger sin indflydelse via såkaldte 'online medier' og gør det svært for brugerne at skelne mellem reelle og ligegyldige behov. Forventningens glæde risikerer at blive større end menneskets egentlige glæde ved de oplevelser verdenerne giver. Ligeledes ligger der i verdener, at de ikke er begrænsede af tid og sted og derfor flyder ud i hele tilværelsen. Det at have muligheden for at være online vil ofte forstås som en frihed, men de virtuelle muligheder der konstant åbner sig kan gøre at ens opmærksomhed ikke får lov at holde fri i den tid der ellers betragtes som brugerens fritid.

Projektmennesket – mulighederne står på spring

Jo flere kommunikations muligheder der bliver og jo flere muligheder du får i dit liv. Jo flere valg får du, for så er der altid noget du vælger fra. Der vil altid være noget du ikke får gjort. (Respondent 2, Mads, 40:20).

Du vil altid skulle vælge fra og der er altid noget du ikke får gjort. *Projektmennesket* anvendes for at klarlægge Facebook's betydning i et samfund hvor mulighederne for at 'skabe sig selv' er stigende,

fordi digital-teknologi overskrider de fysiske begrænsninger i tid og rum. Denne stigning i ens mulighederne for at kommunikere med sit netværk er afsættet. Med web 2.0 og den medfølgende forvandling af internet-brugere til også at være medskabere viser der sig en række muligheder. Projektmennesket må vurderes at være et produkt af den æstetisering der nævnes via verdensdannelsen, fordi dets identitet er baseret på at gøre sine aktiviteter synlige.

Den medskabende forbruger

Projektmennesket er den medskabende producent, jf. Pine & Gilmore's beskrivelse af en 'prosumer'.¹¹³ Mennesker nøjes ikke med at lade sig forføre af interessante verdener, men reagerer også på den tvang eller trang de føler, og deltager aktivt i de verdener der frister. Herved kan kompleksiteten for menneskers opmærksomhed siges at øges. Internettets muligheder for selviscenesættelse gør at de studerende, ikke bare følge med i hvad der sker og således 'håndtere sin forlyst', men også 'skabe sig selv'. Projektet er ifølge Fogh Jensen, det organiserende i nutiden, idet det sætter rammerne for hvordan man kan leve. Facebook er i den sammenhæng, et redskab for projektmenneskets livsførelse. Et redskab der virker ind på menneskers handlinger hvorfor det er relevant at undersøge, hvad der gør sig gældende for menneskers måder at benytte det på.¹¹⁴ Projekt betyder på latin et kast frem,¹¹⁵ og orienterer sig mod fremtiden, ud fra hvad der kan være muligt at gøre, og hvordan brugeren kan sætte sig selv i scene.

Projektmenneskets hovedproblematik opstår når de 'muligheder' der opstår i enhver aktivitet ikke står mål med aktivitetens 'nødvendigheder'. Fogh Jensen mener at nødvendigt er det der eksisterer, fordi det ikke kunne være anderledes.¹¹⁶ Nødvendigheder skal ses som faste holdepunkter og som 'noget man kan støtte sig til' - et ansvar. De er ofte mindre interessante at bruge tid på end mulighederne, som modsat er spændende, fordi de vedrører ens lidenskab og potentialer i livet ifølge Fogh Jensen.¹¹⁷ Det kan forstås som kernen i projekttænkningen at der må skabes nødvendigheder for mennesket, som en slags ramme for mulige præstationer. Det postmoderne kan ud fra projekt blikket kendetegnes ved at tidligere tiders opdelinger mellem fx faggrænser forandres. Herved øges mulighederne, fordi mennesker ikke er låst fast i fagspecifikke roller, men

¹¹³ Pine & Gilmore (2007): Authenticity: What consumers really want: 13

¹¹⁴ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 10

¹¹⁵ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 10

¹¹⁶ http://filosoffen.dk/filosoffen_skriver/definition/2/

¹¹⁷ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 10

principielt kan blive 'det de skaber'.

Faldgruben her kan siges at være hvis mulighederne ikke komplementeres af nødvendigheder, hvorved mennesket risikerer at begive sig ud i flere projekter end det kan overskue og fuldføre blot fordi det kan. Fogh Jensen kalder dette, med inspiration fra Søren Kierkegaard, menneskelig ubalance mellem muligheder og nødvendigheder for at leve 'fortvivlet'.¹¹⁸ Fortvivlet er den der ikke kan gribe sine muligheder, fordi mulighederne overskygger hvad der er nødvendigt for at vedkommende kan handle. Man risikerer at fortabe sig i valgets uoverskuelighed og kan ende i afmagt og tøyen¹¹⁹ og dermed have svært ved at gribe de chancer der er. For at kunne omgås fortvivlelsen, må balancen mellem muligheder og begrænsninger i de studerendes brug af Facebook undersøges.

Midlertidigheden som dominerende

Man opbygger en online identitet der konstant skal holdes ved lige. Fx kan man ligge billeder på Facebook ud fra hvordan man gerne vil fremstå. Nu er man på den smarte bar, gør sådan og sådan. (Respondent 1, Anders, 22:03).

Med projektet som det organiserende, omgås vi tid, rum og hinanden anderledes end tidligere. Dette gør, at et projekt er afgrænset på to måder; det er midlertidigt, og det er aldrig det eneste projekt man arbejder på. Fogh Jensen fremhæver at midlertidighed, usikkerhed og et fravær af klare forventninger er de negative følger af projektets afgrænsning.¹²⁰ Projektets midlertidighed gør det risikabelt at sige nej til at deltage i projekter og det kan siges at være en konsekvens at mennesker derfor overbooker deres liv med 'projekter'. Dette må vurderes problematisk, da projektmennesket via en overbookende adfærd får kun sværere ved at ignorere fristende verdener. Denne tendens til at overbooke kan betyde, at der skabes en usikkerhed om gyldigheden af aftaler og tilkendegivelser. Herved kan tendensen til at overbooke igen forøges, fordi det dermed bliver fornuftigt at sikre sine muligheder ved igen at overbooke.¹²¹ Her ses det hvordan æstetiseringen af livet får en central plads i menneskers hverdag, fordi man grundet midlertidighedens indflydelse konstant må vise sit værd.

¹¹⁸ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 11

¹¹⁹ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 11

¹²⁰ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 75

¹²¹ Jensen, A.F (2009). Projektsamfundet: 169

Som verdensdannelsen foreskriver, kan man lede mennesker ved at arrangere rum for deres handlinger, fx gennem et socialt medie. Det viser sig som et strategisk værktøj, for at få brugerne af det sociale medie, til at handle ud fra hvad mediet ønsker. Fogh Jensen peger på at man for at styre et projekt, må handle således at andres handlinger præges deraf, og passagen mellem projekterne bliver vigtig at lede.¹²² Stieglers beskrivelse af 'redskaber for frivillig underkastelse' kan med projektmenneskets blik, anskues som udfaldet af en strategisk tilgang til at lede mennesker ved at arrangere rum for deres handlinger. Det er en interessant flok-mæssig adfærdsudvikling hvis alle føler de skal være unikke på grund af projekters midlertidighed, og når 'det frie' i fritid bliver en tid, hvor man skal 'byde sig til' for ikke at gå glip af verdener, der kunne føre nye spændende projekter med sig.

Aktiviteten som det styrende for projektmenneskets identitet

Fogh Jensen ser aktiviteten, som det hvorigennem alt organiseres i projektsamfundet.¹²³ Når vi modtager en notifikation på vores Smartphone, om at 'noget er sket' på Facebook er det en aktivitet, der åbner et rum for os. Hvis notifikationen modtages når vi er på en læsesal og skriver projekt, går vi potentielt fra at være en flittig studerende til at deltage i en online gruppediskussion etc. Sociale medier spreder konstant aktiviteter, og gennem Smartphonen er vejen til handling blot få sekunder væk. Respondent 5, Sofie beskriver Smartphonens indflydelse således: *"Jeg er logget på Facebook hele tiden og så er det bare lige at gå ind på f'et (Facebook) og tjekke om der er røde prikker (notifikationer)"* (Respondent 5, Sofie, 2.24). Midlertidigheden er her i spil som en social teknologi jf. Projektsamfundet.¹²⁴ Sofie kan påvirkes i hvert eneste øjeblik, hvilket gør at 'de røde prikker på Smartphonen' risikerer at få en manisk karakter. *"Det er bare lige at logge på"*, men samtidig kan man ikke følge med i alt. Som socialteknologi fordrer projektets midlertidighed at projektmennesket konstant søger nye udfordringer, som det kan vise sig frem i. Facebook viser ifølge flere respondenter kun gode historier. Her er midlertidigheden en faktor, der kan siges at påvirke brugeren til at føle et pres fra sine omgivelser, for at skulle vise sin bedste side frem. Man bliver bedømt på det man gør, og som den man fremstår som lige nu, hvilket skaber en interessant forventningsstruktur. Det er som om Facebook kan udvikle sig til 'et sted for konstant overvågning'.

¹²² Jensen, A.F (2009). Projektsamfundet: 141+142

¹²³ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 46

¹²⁴ Jensen, A.F (2009). Projektsamfundet: 170

Respondent 6, Kristian udtrykker sig om iscenesættelse:

Jeg synes Facebook er et genialt koncept da man selv kan vælge hvad man vil dele, men samtidigt se en masse om hvad andre laver. Men man kan også se at nogle prøver at iscenesætte sig selv, som fx veninder der på hinandens vægge siger: "tak for kaffe, det var så hyggeligt" etc". "Jeg er ret sikker på, at de gør det for at andre skal vide de hygger sig. De vil vise de er cafe-typerne. (Respondent 6, Kristian, 5:45).

Veninderne skriver sig ind i en fælles fortælling. De har hver en rolle, og samlet kan deres beskeder signalere at de er sociale væsner som forstår at leve 'det gode liv'. Summen af beskederne viser begær som noget mellem-menneskeligt. Deres fælles kommunikation kan siges at styrke sammenholdet i pigegruppen, fordi de deler en verden. Det Stiegler kalder en libinaløkonomi, er på samme tid en 'relationsøkonomi', fordi forbindelser og netværk ifølge Fogh Jensen er det toneangivende for at nye projekter kan lykkes.¹²⁵ Det kan læses ud fra at projekter vælges til på grund deres synlighed..¹²⁶ "Jeg har aldrig set nogen skrive: Hov, der dumpede jeg lige erhvervsret. Hvis man tager gennemsnittet af karakterer der vises på Facebook, ligger det vel på elleve" (Respondent 6, Kristian, 6:44). Risici i et æstetiseret samfund, er at der går inflation i 'at kunne noget'. Som Kristian med et glimt i øjet nævner, er gennemsnittet af alle studerendes karakterer ikke elleve. Men tendensen med kun at beskrive de gode ting ved sig selv og sit liv, opbygger en fare for at de gode ting udhules. Hvis alle skal overgå hinanden for at vise deres parathed til projektlivet, kan det ende med tomme floskler. Projektmennesket må være i stand til at vælge og skabe nødvendigheder med omhu. Det må kommunikere sit engagement med måde mener Fogh Jensen. En relationsøkonomi viser at der altid er noget man mangler. Der er således en risiko at leve gennem en 'negativitet'. En negativitet viser den samme problematik som når man fortaber sig i sine muligheder, nemlig at ens fokus kommer til at være på 'det man går glip af'. Carr beskriver hvordan menneskers frygt for ikke at have styr på alle dele af 'projekt mig selv' risikerer at give modsat virkning, hvorfor man får mindre styr på de sider af 'ens eget projekt' man gerne vil kontrollere:

Our social standing is always at risk....the resulting self-consciousness – even, at times – fear-magnifies the intensity of our involvement with the medium". "The net seizes our attention only to

¹²⁵ Jensen, A.F (2009). Projektsamfundet: 174

¹²⁶ Jensen, A.F (2009). Projektsamfundet: 175

*scatter it....we're distracted by the mediums.... delivery of competing messages and stimuli.*¹²⁷

Carr problematiserer de negative sider af, at aktiviteten er styrende for projektmenneskets identitet. Det kan forstås sådan, at individet altid står overfor sin egen utilstrækkelighed – det mulige der ikke blev til noget. Fortvivlelsen som følge af en manglende nødvendighed opstår potentielt, som Fogh Jensen betoner: ”Individet er omgivet af uafsluttelighed, lystforventninger og utilstrækkelighed”.¹²⁸ Æstetiske kriteriers dominans i projektsamfundet, gør at de selvsamme æstetiske kriterier påvirker individets krav til sig selv.¹²⁹ Det at have selskab online døgnet rundt, kan falde ind under potentielle muligheder, og kan derfor være årsag til uligevægt imellem muligheder og nødvendigheder.

Stræben efter bekræftelse – en evig søgen?

Ledelsen af projektmennesket problematiseres af lethed i at lade sig flyde med strømmen på Facebook, respondent 7, Christoffer beskriver bitre erfaringer med denne problematik:

Jeg tror at ubevidst ville jeg blive påvirket af ikke at kunne logge på Facebook. Jeg er vant til at tjekke, og det kunne være der var noget vigtigt. Jeg tror hvis man skærer det hele fra, vil man tænke på det man går glip af, jeg vil ikke gå glip af noget. (Respondent 7, Christoffer, 24:54).

Der kan vurderes at ligge en uendelighed i at ens identitet aldrig bliver fuldendt jf. negativiteten. Ifølge Fogh Jensen er lystforventninger bundet til en manglende nødvendighed i projektmennesket, hvilket kan betyde en mangel på en naturlig afslutning og mådehold. Men som Christoffer betoner er det svært at vurdere hvor meget man skal begrænse sig selv for at fjerne risikoen for at flyde med strømmen af nye informationer. Hjarvard forklarer også, at det ikke er et spørgsmål om enten-eller, men et både-og:

*Vi kan skelne mellem funktionel og dys-funktionel social afhængighed. Vi må finde en balance mellem at være tilstede i den aktuelle situation og samtidig holde os orienterede om vores virtuelle muligheder. Dilemmaet er at medierne ansporer den enkelte til at være tilgængelig via online medier og forsøger at stjæle vores opmærksomhed fra det vi egentlig skal koncentrere os om.*¹³⁰

¹²⁷ Carr, N (2010): The shallows: 118

¹²⁸ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 132

¹²⁹ Jensen, A.F (2009). Projektmennesket: 134

¹³⁰ Hjarvard, S (2008): Mediejunkier: Den nye afhængighed: 27

Hjarvard udtrykker her, at fokus må være på det vi egentlig skal koncentrere os om. Beskrivelsen af funktionalitet overfor dys-funktionalitet viser den praksisdimension, der er på spil hos studerende, som fortvivles ved mulighederne og dermed de mange fravalg. Det kan siges at handle om at være opmærksom på, hvor sin opmærksomhed bevæger sig hen og på hvilke virkemidler der pirrer ens opmærksomhed. Facebook's besked-indbakke har en funktion, der gør det muligt at se hvornår modtageren har set ens besked – hvis modtageren læser den via sin Smartphone. En viden der koblet med Hjarvards kritik af at vi skal være konstant tilgængelige og projektmenneskets uafsluttelighed viser en mulig stressfaktor. Med mindre man har været eksplicit om ens brug af og aktivitet på Facebook, kan funktionen ”set lør 10.27”¹³¹ under en besked man har åbnet uden at have tid til at svare, tænkes at have en overvågende effekt. Hvor lang tid kan man tillade sig at ignorere en besked man har set og som man ved modtageren er klar over man har læst? Hvis vi konstant skal bekræfte vores identitet gennem handling vil uafslutteligheden blive en del af vores forhold til Facebook såvel som brug af Facebook. Med uafslutteligheden risikerer aldrig mættede lystforventninger som førlysten at blive en permanent følelse i kroppen på brugeren af Facebook. Det er altså væsentligt hvordan vi forholder os til de forventninger vi har til hvad andre forventer af os, for at have det Hjarvard kalder en funktionel forbindelse til andre over Facebook.

Opsummering

Sammenhængen mellem mulighederne og nødvendighederne er ifølge Fogh Jensen's projektmenneske, afsæt for at anskue projektmenneskets udfordringer. Opstår der ubalance i mellem de to faktorer risikerer fortvivlelse og tøven over valg og fravalg at blive en potentiel og derfor uproduktiv tilstand. Projektet kendetegnes ud fra to egenskaber, det er midlertidigt, og blot et projekt ud af mange. Herigennem kan projektsamfundets faldgruber forstås, fx kan Facebook siges at udnytte midlertidigheden i det henseende at det sætter rammer op, hvor brugernes identitet må fornys kontinuerligt. Aktivitetens vigtighed og potentiale bliver på den måde uvurderlig for projektmennesket og her udfolder og forstærker det sin identitet. Midlertidigheden kan siges at være med til at opsætte en forventning om konstant udvikling. Når værdiskabelse foregår via begær og relationer, er der risiko for at der går inflation i at 'skulle være synlig' og det at skulle svare og besvare beskeder på Facebook som respondent 6, Kristian nævner. Der er en risiko for at mennesket

¹³¹ Vilkårligt eksempel på den tekst der vises når ens besked er læst.

lever gennem en negativitet, for når man kan se hvad alle andre laver og sammenligner sig selv med andre, er der altid noget man kan forbedre. I sådanne tilfælde kan mulighederne siges at dominere nødvendighederne, og derfor facilitere en følelse af utilstrækkelighed og manglende greb om nødvendighederne i livet og dermed 'det der bør gøres'. Det kræver fokus på ens opmærksomhed og evne til at balancere muligheder og nødvendigheder i projektsamfundet. Hvordan vi derfor forholder os til, hvilke forventninger vi tror vores omgivelser har til os, bliver derfor relevant.

Fjerde del – Er det ønskeligt hvad der sker?

Anden del af analysen behandler hvorledes de udfordringer og konsekvenser der viste sig i første del af analysen kan siges at være ønskelige: Hvordan kommer overspringshandlingerne til udtryk, hvilke konsekvenser har de og hvordan kan de tolkes via Dreyfus forståelse for engagement? Først fortolkes en række konsekvenser af Facebooks 'grænseløshed', dernæst undersøges det hvordan overspringshandlingerne viser sig og deres sammenhæng med de studerende evne til at fokusere. Afslutningsvis bringes spørgsmålet om hvordan de studerende kan tilgå forskellige stadier af engagement og hvilke kendetegn der ligger heri.

Engagement – hvordan man kan være tilstede

Man bliver draget af at der sker meget derinde (Facebook). Det sker især i perioder hvor der er mange grupper på studiet som skriver projekt. Det bliver sådan en tilstand, hvor man deler alt muligt ligegyldigt, hvor folk så kan gå ind og overspringshandle. Facebook er stedet hvor alle kan mødes og kommenterer på unyttige indlæg, man gider dybest set ikke men gør det alligevel. (Respondent 5, Sofie, 10:01).

Sofie italesætter at det specielt i eksamensperioder er svært at afholde sig fra at overspringshandle. Det spændende hvordan de studerendes engagement kan siges at have indflydelse. *Engagement* er et begreb Hubert Dreyfus anvender til at vise forskellige sider af internettets påvirkning på mennesker. Dreyfus er med sin forskning fokuseret på den øgede informationsmængde internettet er med til at skabe. Engagementet kan siges at vise hvilken eksistentiel tilgang det enkelte menneske har udgangspunkt i, ud af tre stadier. Stadierne er kaldes det 'æstetiske', 'etiske' og 'religiøse', afhængigt

af den engageredes indstilling til egne handlinger.¹³² De tre stadier har relevans, fordi Facebook som socialt medie og med de muligheder der følger med, kræver at mennesker træffer valg og kan sige fra.

Grænseløse tilstande som følge af Facebook

Hvis jeg først går ind på Facebook. Kommer jeg ret hurtigt til at sidde der et kvarter, læser om andre, skriver en besked og svarer på beskeder. Skriver tillykke og ser på billeder fra en ferie man dybest set ikke er interesseret i. (Respondent 6, Kristian, 13:54).

I de nævnte citater af Sofie og Kristian ses det at den studerende nemt kommer til at bruge sin tid på aktiviteter vedkommende efterfølgende fortryder. Det skitseres hvordan ligegyldige informationer ofte deles. Der kan tolkes som en problematik om hvor engagementet skal rettes hen. Internetpsykolog Anders Colding-Jørgensen problematiserer internettets manglende grænser. Han ser mulighederne for modreaktioner mod vores nuværende 'konstant online tilværelse'. Nu kan teknologien endelig indfri alle de løfter, som vi har haft til den: *"Fordi teknologien nu indfrier alle de ting den har lovet os de sidste femten år. Vi kan få fat på hinanden hele tiden og være på nettet med hurtig forbindelse når vi vil"*.¹³³ Colding-Jørgensen mener at teknologien tidligere havde sine grænser. Men nu er det os selv, der skal sætte grænserne, fordi, *"Vi kan alt - hele tiden"*.¹³⁴ Han peger på, at internettet kan være alt og intet på samme tid. Vi er kommet til et stadie, hvor internettets hurtighed og muligheder for informationssøgning på daglig basis forøges. Jf. Colding-Jørgensen er det som om internettet ikke kan gøre brugerne tilfredse, og det virker som om at lettere og hurtige informationssøgning og -deling ikke er ubetinget positivt. Via engagements blik kan der spørges, hvad internettets uanede muligheder gør ved mennesker. Dreyfus er kritisk overfor hvilke formål internettets muligheder opfylder: *"Indtil internettet blev almindeligt og allemandseje, blev teknologier opfundet for at opfylde behov der allerede var tydelige for enhver"*.¹³⁵ Engagementet er interessant i lyset af ugennemskuelige behov og fordi internettet ifølge Dreyfus er for foranderligt til at vi kan bestemme nøjagtigt, hvilke behov det dækker. Flexibiliteten og lettilgængeligheden samt manglen på grænser virker ifølge Dreyfus som en magnet på internetbrugeren, som muligvis

¹³² Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 108+109

¹³³ <http://virkeligheden.dk/2012/hvem-saetter-graenser-for-internettet-nu-hvor-teknologien-ikke-laengere-gor/>

¹³⁴ <http://virkeligheden.dk/2012/hvem-saetter-graenser-for-internettet-nu-hvor-teknologien-ikke-laengere-gor/>

¹³⁵ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 11+12

ikke tænker på tydeligheden i hvilke behov der dækkes, men kun ser uanede muligheder.¹³⁶ Internettet virker som en buffet og lige meget hvilke retter der serveres, så spiser internetbrugeren dem – fordi de er på menuen. Herved bliver det ikke 'den enkelte rets særpræg', men i stedet fornøjelsen ved at kunne vælge mellem mange retter der tæller. Pilen peger i samme retning som projektmenneskets usikkerhed grundet midlertidigheden. Her var løsningen ligesom med buffet'en at overbooke og holde sine muligheder åbne og have flest mulige aftaler at vælge mellem.

Ambient overbelastning som vilkår

En sådan åbenhed gør problematikken om 'den ambiente overbelastning' anvendelig. Ambient betyder ifølge Oxforddictionaries: "*Immediate surroundings of something*".¹³⁷ Den ambiente overbelastning er en tilstand, hvor man konstant er omgivet af 'noget', som indeholder muligheder og dækker over et svært definerbart potentiale. En ambient informationsoverbelastning opstår, når en person har for meget tilgængelig information. Problemet er ikke informationen, men ifølge Nicholas Carr, at al den information der er tilgængelig og byder sig til, kan have relevans og interesse for internet-brugeren.¹³⁸ Det er en 'informations-overbelastning' som symboliserer udfordringer ved at have mange valgmuligheder. Eksempelvis hvis der er ulæste beskeder i Facebook-indbakken eller når statusopdateringer med spændende links bliver ved med at dukke op. Situationer hvor beskeder og links potentielt kan have betydning for ens fremtidige job, boligforhold eller kæreste og derfor velbefindende. Det viser sig som en tilstand, og der kan opstå en fare for at tilstanden med tiden tages for givet og bliver en 'selvfølgelighed'. Herved rammes problematikken som Stiegler og Turkle pointerede i sammenhæng med verdensdannelse. Vi bliver nød til at forholde os kritisk til, og dermed kritisk overfor måden hvorpå vaner skabes. En skepsis over hvert moments potentiale for at mennesket via internettet kan 'sælge sig selv'. Ved at bringe engagementets blik ind, anses det som en 'nihilisme' af Dreyfus, når internetbrugeren ikke kan skelne informationer, der er lige gyldige, fra dem der er betydningsfulde.¹³⁹ Herved opstår specielt et tidsmæssigt problem, da man i internettets uendelige muligheder risikerer at bruge sin tid på at vælge fra. Dreyfus mener dette skyldes, at man har en naturlig distance til internettet, og at

¹³⁶ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 11+12

¹³⁷ <http://oxforddictionaries.com/definition/english/ambient>

¹³⁸ <http://www.roughlytype.com/?p=1464>

¹³⁹ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 101

nysgerrigheden kan forstyrre ens evne til at skelne hvad der er trivielt og hvad der er relevant.¹⁴⁰ Dette er samtidig en problematik størstedelen af respondenterne henviser til – at Facebook giver uendelige muligheder, som kan virke uoverskuelige. Det uoverskuelige kan forstås ud fra at et engagement der ikke kan vælge retning nemt påvirker vores internetvaner. Respondent 8, Maiken fortæller om tiden efter hun havde tabt sin Smartphone i toilettet og måtte undvære den:

Det var et wakeup-call at den (Iphonen) røg i toilettet. Der tænkte jeg pludseligt mere over min tid. Jeg var mere tilstede, end da jeg havde den. Nu tænker jeg mere over min måde at være tilstede på, også selvom jeg har min Iphone igen. (Respondent 8, Maiken, 9:54).

Maiken blev bevidst om sin brug af Iphonen og herigennem Facebook, da hun mistede Iphonen. Det at være online og at være det igennem teknologien kan herudfra siges at sløre ens blik for internettets manglende grænser. Maiken udtaler at hun nu tænker mere over, hvordan hun bruger sin tid og dermed sin tid online.

Hvem sætter grænserne?

Fremadrettet ser Colding-Jørgensen det som et tema for mennesker, at forstå og forhandle grænserne på ens brug af internettet - han spørger: "*Hvem sætter grænser for internettet, når ikke teknologien selv gør det*"?¹⁴¹ Man kommer let til at foretage sig ting der kan betegnes som unyttige, når det er svært at vide hvilke aktiviteter der er nyttige. Dette forvirrede engagement skinner igennem på teknologi-hjemmesiden Comon.dk. Her vises en række hjælpeprogrammer, til folk som føler at internettets informationsstrøm ødelægger fokus. *Rescue-time*, *Freedom* og *Anti-social* er teknologier man kan anvende for at låse sig selv ude af internettet. *Rescue-time* kan også overvåge din internet-adfærd og fortælle dig, hvad du bruger din søgetid på.¹⁴² Udbuddet af it-hjælpeprogrammer viser en tendens til at internet-brugere gerne vil være bedre til at administrere deres online-tid. Oversat kan man sige, at det er programmer der ved at lukke af for en række kanaler letter det at håndtere sit engagement. I det nævnte eksempel er det ved at købe blokeringer - af de muligheder man ellers har for at surfe på internettet. Som Colding-Jørgensen beskriver vil it-sikkerhedsmetoder ikke være nok, mennesker vil også have brug for at forstå sig på problemerne ved at kunne være 'altid online', samt arbejde med at skabe egne grænser for brugen. Han er

¹⁴⁰ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 101

¹⁴¹ <http://virkeligheden.dk/2012/hvem-saetter-graenser-for-internettet-nu-hvor-teknologien-ikke-laengere-gor/>

¹⁴² <http://www.comon.dk/art/116538/saadan-draeber-du-dine-net-overspringshandlinger>: 7. juni 2011.

skeptisk over at problemer inden for it-teknologi skal løses med it-teknologi. Forståelse og refleksion over adfærd sker ikke automatisk ved at man begrænser sine muligheder gennem 'internet-låse'. Det er derfor interessant at se nærmere på, hvordan studerende kan opnå øget forståelse og refleksion over egne handlinger og aktiviteter online. Det må derfor undersøges nærmere, hvordan engagement kan være en ledetråd for menneskelig forståelse af egen adfærd.

Tøven og handlingslammelse

Jeg vil sige at Facebook er en tidsrøver, jeg vil ikke gå glip af noget jeg har mulighed for ikke at gå glip af. Så hvis man sidder studerer kan man sagtens tage sig selv i at scrolle rundt på Facebook, uden at man egentlig tænker over det. (Respondent 7, Christoffer, 26:42).

Christoffer tager sig selv i at surfe rundt samtidig med at han sidder med studierne. I den sammenhæng er Sherry Turkle beskrivelse af nutidens 'nemme interaktioner' rammende for forståelsen af engagementets udfordringer. Hun opridser tre følger af sociale-medier og ikt-mobiliteter. "Vi kan altid rette vores opmærksomhed derhen hvor vi føler, vi vil altid kunne blive hørt og vi behøver aldrig mere være alene".¹⁴³ For meget 'relevant' tilgængelig information, fører nødvendigvis til at man bruger tid på noget man egentlig ikke ville bruge tid på - det tærer på vores begrænsede opmærksomhed. Dette fører ifølge kognitionsforsker Torkel Klingberg til et pres på 'den arbejdende bevidsthed'¹⁴⁴, grundet den stigende kompleksitet samt større informationsmængde i informationssamfundet.¹⁴⁵ Klingberg skitserer problematikken med en belastet arbejdsbevidsthed, ud fra at man skal kunne følge med i en øget mængde af information, og at det giver problemer hvis ens arbejdende bevidsthed ikke udvikler sig med samme hastighed som strømmen af information.¹⁴⁶ Hvor hurtigt den arbejdende bevidsthed udvikler sig er svært at sige, men som nævnt er der en række nutidige faktorer som på grund af eksplosiv udvikling presser menneskers opmærksomhed. Ud fra engagement kan det tænkes som problematisk at alle via internettet, kan have en mening om alting, og derfor også ikke have nogen mening om noget. Dette kan resultere i passiv observation hvor man ikke tager noget ansvar eller deltager, men bruger tid og fokus. Der er ifølge Dreyfus

¹⁴³ Tuckle, S (2012): Connected, but alone, min 12:56 - http://www.ted.com/talks/sherry_turkle_alone_together.html

¹⁴⁴ Egen oversættelse fra *Working memory*.

¹⁴⁵ Klingberg, T (2009): The overflowing brain: 164

¹⁴⁶ Klingberg, T (2009): The overflowing brain: 169

risiko for at internettet er medskaber af en slags engagement forvirring.¹⁴⁷ Fordi det er en 'ikke-stedbunden information', skabes der også ikke-stedbundne tilskuere og brugere jf. Dreyfus. Herved kan information blive fyld, som er der fordi det er muligt.¹⁴⁸ Den ikke-stedbundne tilskuer kan symbolisere en 'delt opmærksomhed'. En delt opmærksomhed der sammen med informations-overbelastningen er de overordnede risici for videnarbejderens¹⁴⁹ produktive evner ifølge konsulenthuset McKinsey: ”*For all the benefits of the information technology and communications revolution, it has a well-known dark side: information overload and its close cousin, attention fragmentation*”.¹⁵⁰ Fænomenet med delt opmærksomhed er problematisk fordi det potentielt leder mennesker til at udskyde, 'det de har planlagt at lave'. Det kan ligeledes beskrives som en tøven overfor det man egentlig burde gøre – hvilket er kendt som at 'overspringshandle'. På engelsk, 'procrastination': ”*The action of delaying or postponing something*”.¹⁵¹ Når man overspringshandler udskyder man og derved tøver med at lave 'det nødvendige'. Specialet er rettet mod tøven omkring studiearbejde og respondent 2, Mads nævner her, hvordan tøven påvirker fokus:

Jeg vil sige at det er sjældent man har en god følelse efter at have været meget på Facebook. Det er altid en dårlig samvittighed synes jeg, for hvad fanden er det jeg har brugt min tid på. Problemet er at man tit har mange fiskenet ude. Du har så mange folk der skal svare tilbage til dig og som du så skal reagere på igen der er uafsluttede. Nogle gange, hvor jeg har skrevet til venner og så lukket Facebook ned, har jeg den der tanke om at jeg skal holde øje med hvornår de skriver tilbage. Så selvom man ikke er på er man jo stadig på. For der er jo også en forventning om at man svarer tilbage. (Respondent 2, Mads, 14.33).

Mads beskriver hvordan der opstår dårlig samvittighed, fordi Facebook genererer uafsluttede samtaler og konstant 'støj på linjen'. Han beskriver det som at have 'for mange fiskenet ude'. For meget overfladisk kommunikation, som Mads fortæller, er vejen til fortvivlelse. Fortvivlelse kan i sammenhæng med engagement, ses som en kontinuerlig beskæftigelse med tidsfordriv, fordi man i den tilstand ikke gør noget 'nødvendigt'. Dreyfus mener at engagement beskriver hvilken tilgang man tilgår en enhver situation med. I det æstetiske-stadie er nydelse omdrejningspunktet. Her kan

¹⁴⁷ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 104-106

¹⁴⁸ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 104-106

¹⁴⁹ Beskæftiger sig med at skabe og sælge immaterielle varer og ydelser.

¹⁵⁰ http://www.mckinseyquarterly.com/Recovering_from_information_overload_2735

¹⁵¹ <http://oxforddictionaries.com/definition/english/procrastination>

graden af engagement kaldes lav og risikoen for fortvivlelse derfor høj ifølge Dreyfus.¹⁵² Det æstetiske-stadie er karakteristisk for 'netsurferen', informationssøgning er her blevet en livsform, det 'at følge med' er et mål i sig selv, fremfor fordybelse i bestemt viden. Dreyfus ser netsurferen som en livsstil, der forsøger at undvige kedsomhed og herigennem har problemer med at vælge et fokus.¹⁵³ Netsurferen har risiko for at falde i sammenligningsfælden. Den æstetiserende tilgang, der kendetegner netsurferen, er udpræget for 'her og nu sammenligninger', hvor man ser sig selv i lyset af andres præstationer eller 'påståede præstationer'. Netop det at mange præstationer på Facebook kan siges at være kunstigt ophøjede, viser at æstetikerens nødvendigvis må ende i fortvivlelse, fordi engagementet følger begæret gennem pludselige pirringer. 'Struktureret prokrastination',¹⁵⁴ er filosofiprofessor John Perrys vinkel på æstetikerens udfordringer. Perry mener at man må fylde momenterne af tøven og udskydelse ud med nyttige opgaver. Fx ved at organisere sine overspringshandlinger. "*Når man prokrastinerer, ignorerer man ting man burde gøre, denne vane må man gøre produktiv.*"¹⁵⁵ Det handler om at udføre brugbare opgaver, når man udskyder sine 'egentlige opgaver'. Perry uddyber at man sagtens kan blive bedre til at udføre sine vigtigste opgaver, men det kan være et problem hvis de virker for vigtige. Han nævner at mennesker ofte minimerer antallet af opgaver der skal fuldføres i løbet af en dag, fordi de tror det bliver lettere at lave det vigtige, men her gælder det modsatte. "*Man må øge antallet af vigtige opgaver i stedet, og opgaver der ikke har klare deadlines eller er så vigtige som de ser ud, må øverst på listen*".¹⁵⁶ Ifølge Perry, vil mennesker med tendens til at overspringshandle kunne lokke sig selv til at udføre 'de egentlige opgaver' uden at de kommer til at stå for enden af en lang vej med udskydelser og tøven. Her er der tale om at lokke sig selv ud i at arbejde engageret med opgaver. Det er tydeligt at fokus bestemmer hvordan man udfører sine opgaver. Engagementet kan forstås som både bevidsthed over hvor ens fokus er placeret, men også som fokus i sig selv. Her fremskrives problematikken om Facebook's indflydelse på studerende gennem sine forstyrrende mekanismer. Med de verdener der omgiver Facebook-brugere er det interessant at se nærmere på hvordan studerendes Facebook brug også kan være, og derfor hvordan deres engagement også kan fremstå.

¹⁵² Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 108+109

¹⁵³ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 110

¹⁵⁴ Egen oversættelse af *Structured procrastination*

¹⁵⁵ <http://www.structuredprocrastination.com/index.php> – egen oversættelse

¹⁵⁶ <http://www.structuredprocrastination.com/index.php> – egen oversættelse

Et spørgsmål om at vælge – eller?

Teknologiens manglende grænser og den deraf øgede informationsmængde må vurderes at afføde en række implikationer. For det første, fordi tilegnelsen af information er tidskrævende. For det andet, fordi meget af den information der er tilgængelig, er irrelevant når det kommer til ens egentlige hensigter. Ens egentlige hensigter er ofte svære at engagere sig om, som Sofie nævner:

Man kan også overspringshandle ved at kigge ud af vinduet eller spille guitar. Men med Facebook er det "et klik", og så er du fanget. Man behøver ikke tage stilling eller tænke over det, man lader sig bare drage og pludselig har man brugt 20 minutter på det. Jeg kunne have taget en 'rigtig pause' på 20 minutter, eller jeg kunne have valgt at gøre noget der var godt for mig. (Respondent 5, Sofie, 33:32).

Sofie giver udtryk for frustration over "at kunne have taget en 'rigtig pause'". Ud fra engagementets blik, må æstetikerens nødvendigvis ende i fortvivlelse, og først her vil man indse at noget må ændres i den ellers vanemæssige netsurfing. Dreyfus henviser til at æstetikerens med tiden ender i den kedsomhed, der som udgangspunkt skulle undgås via en netsurfende tilgang. Dreyfus ser enhver æstetisk livsform som fortvivlelse, om mennesket er bevidst om det eller ej.¹⁵⁷ Æstetikerens kan tolkes som et eksempel på ubalance i tråd med projektmenneskets manglende sammenhæng mellem muligheder og nødvendigheder. Dreyfus er normativ om hvad der er godt og skidt for moderne mennesker. I henhold til informanternes udtalelser og effekterne af en øget informationsmængde, er engagementet det der adskiller gyldighed fra lige gyldighed. Som nævnt er æstetikerens lystbetonet og eksperimenterende, hvilket signalerer at det ikke har valgt engagement, men handler ud fra begæret i situationen og kan siges at flygte. Respondent 2, Mads fortæller, om lethed i at lade sig flyde med informationsstrømmen, men samtidig også hvor frustrerende det kan være:

Det handler om at du har svært ved at koncentrere dig om det der er lige nu, for mig i hvert fald. Det være ret frustrerende når jeg ender med at bruge Facebook for meget. Men man bliver hurtig afhængig af at der måske kommer noget nyt information, at der sker noget hele tiden. (Respondent 2, Mads, 10:53).

Fra at have koncentrationsbesvær er der en befrielse i at være fokuseret ifølge Mads. Han beskriver

¹⁵⁷ Dreyfus, H (2002). Livet på nettet: 112+113

hvor afklarende det kan være at have fokus på 'det man skal':

Det er en oplevelse af at være "in the zone". Du har godt nok travlt og der sker meget, men du har bare den der følelse af at du er fokuseret på 'det du skal'. (Respondent 2, Mads, 12.28).

Der er valgt en retning for engagementet og man får indtrykket af, at det er en person i fordybelse der mærker 'zonen' som et frirum. Her ses konturerne af det etiske-stadie, hvor handlinger med 'alvorlige formål' er grundlaget for en anden identitetsfølelse end hos æstetikerens. Engagementet til livet er her præget af en opmærksom tilgang, hvor der vælges et formål for ens handlinger. Den etiske forms engagement er kendetegnet ved at man netop vælger at forpligte sig i opgaver. Heri opstår der en problematik ud fra vores viden om internettet. Dreyfus mener at mangfoldigheden af sager og mulighederne for at forpligte sig via internettet kan handlingslamme etikeren.¹⁵⁸ Teknologiens manglende grænser og den heraf øgede risiko for en delt opmærksomhed kan medføre at etikeren kommer i tvivl om, hvor vedkommende skal placere sit engagement. Dreyfus ser her to problematikker, enten bliver etikeren fortvivlet over at leve med det der bliver ham påtvunget, og ikke kunne 'føle sig fri', ellers underminerer etikeren selve friheden til at påtage sig og afkaste forpligtelser. Dreyfus mener at en etisk tvivl skabes ved at etikeren ikke kan foretage de grundlæggende valg, som vedkommende ønsker på grund af en uundgåelig negativitet.¹⁵⁹ Etikeren har svært ved at foretage ubetingede forpligtelser og risikerer at engagementet ikke kan fastholdes, og at de ofringer valgene fører med sig bliver for voldsomme. Etikeren er i fare for at sidde mellem to stole og derfor opnå hverken eller. Respondent 4, Stine beskriver, hvordan man kan ende i en delt opmærksomhed og komme i problemer med sine ofringer, når Facebook bruges som forum for gruppemøder på studiet.

Vi har i min studiegruppe holdt møde på Facebook i dag. Vi har snakket om de mulige forstyrrelser det kan give. "Jeg ser det ikke som forstyrrende, jeg synes det er hyggeligt. Når det er forstyrrende kan man jo logge af chatten, men så går der en time, så logger man på igen". "Så ja, det kan forstyrre. Men det hjælper også til at man ikke føler sig isoleret, at man kan være social derinde. (Respondent 4, Stine, 1:56).

Stine nævner at det ikke umiddelbart er forstyrrende at holde møde på Facebook, idet man kan logge af chatten. Men det er alt for nemt at føle trang til at logge på chatten igen. Dette kan siges at

¹⁵⁸ Dreyfus, H (2002). Livet på nettet: 113

¹⁵⁹ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 115

skitsere grænserne for det etiske stadie, fordi den ubetingede forpligtelse ikke er til stede, og derved er ofringen for let at annullere. Respondent 4, Stine, rammes af en slags fortvivlelse af ikke at have 'skabt et helle' fra chatten.

Ubetingede forpligtelser

I forbindelse med respondenternes besvarelser og engagementsblikket kan det betones, at vi må være radikale i vores valg i livet og holde os selv op på vores fokus. Dreyfus peger på at der må skabes ubetingede forpligtelser, som sker når vores engagement i en sag er styrende for hele tilværelsen.¹⁶⁰ Eksempler på områder hvor mennesker kan finde eller opbygge et uendeligt lidenskab er fx kærlighed, politik, religion eller det at føle et kald inden for en videnskab.¹⁶¹ Dreyfus mener at et forpligtende engagement bør bestemme, hvad der er væsentligt i vores liv for at den kan virke som modvægt til ligegyldigheden. Det sker fordi ubetingede forpligtelser er en måde at vise forskellene mellem hvad der er trivielt, og hvad der er vigtigt, hvilket Dreyfus så som problematisk på det æstetiske eller etiske stadie. At leve igennem ubetingede forpligtelser bringer mennesket ind i hvad Dreyfus betegner som det religiøse-stadie.¹⁶² Her er 'erkendelsen af sin sårbarhed', det der gør, at den ellers risikable ubetingede forpligtelse kan give et styrket engagement. Problematikken er at internettet nemt bliver den ubetingede forpligtelses fjende. Internettets uendelige muligheder og herved mulighed for distanceret refleksion over det man oplever, gør at man ikke behøver forpligte sig på noget. Ud fra engagementets perspektiv, kan æstetikerens hyperfleksibilitet og etikerens ikke-forpligtende-frihed, være måder hvorpå sårbarhed undgås - en form for forsvarsmekanisme. Den sårbarhed mennesket forsøger at undgå ved at surfe fra verden til verden og det at nye projekter konstant iværksættes, gør mennesket sårbart på grund af en manglende evne til at skelne det ligegyldige fra det væsentlige,¹⁶³ skaber ubalance mellem mulighederne og nødvendighederne i livet. Det ubetingede engagement kan uddybes via reference til en flysimulator. Flysimulatoren er et eksempel på, hvordan mennesket må vise sig sårbart. For at evne at forpligte sig ubetinget kan man med fordel leve mere eksperimenterende. Med eksperimenterende mener Dreyfus, at man må overføre 'sine interesser' fra nettet til 'den virkelige

¹⁶⁰ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 116

¹⁶¹ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 116

¹⁶² Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 116

¹⁶³ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 117

verden'. Ligesom i en flysimulator, kan internettet siges at skabe afstand til risikoen - det er at satse og risikere egne evner. Og ligesom man skal ud i et virkeligt fly for at få fornemmelsen af de farer der er ved at flyve, bør mennesker afprøve deres interesseområder fra nettet, udenfor nettet, for her møder de *"faren og tilværelsens strenge dom"*.¹⁶⁴ Tilværelsens strenge dom som ens evne til at hvile i de valg man tager, og stole på at ens ubetingede forpligtelser giver dybde og glæde i livet samt fokus til studielivet. Herved at stole på at man bruger den knappe ressource - opmærksomheden - bedst muligt.

Opsummering

Det er blevet klarlagt, hvordan de manglende grænser for hvordan der kan surfes på Facebook, kan siges at virke ind på en øget risiko for 'ambient informations-overbelastning' hos de studerende. Konsekvenserne heraf er en delt-opmærksomhed og dermed fare for et splittet fokus når det gælder prioritering af hvilke online aktiviteter der skal bruges tid på. En problematik i forhold til at kunne pejle sit engagement derhen hvor man 'inderst inde' vil benytte det. Der ses hos nogle studerende en tendens til at tøve med at få fuldført studiemæssige opgaver, for i stedet at bruge tiden på overspringshandlinger som respondent 5, Sofie, nævner. Overspringshandlinger viser en tøven overfor såkaldt 'vigtige opgaver', og gør at alt hvad der ikke er vigtigt pludselig bliver lettere at bruge tid på. Via Dreyfus ser vi hvordan forskellige niveauer af engagement er relevante for studerendes evne til at holde fokus på studieopgaver. Det første stadie er den netsurfende æstetiker, der i hvert moment jagter nydelse. Dernæst etikeren der tager et valg, men uanset hvilket valg, vil finde det utilstrækkeligt over tid. På grund af engagementets utallige muligheder er det nødvendigt at kunne tage bevidste valg, men valget må være funderet i noget større end en selv. Her den religiøse ubetingede forpligtelse, et ideal for engagementet. Det drejer sig ikke om religion, men om at dedikere sig til en sag og dermed vælge en retning. Det at vælge noget større end sig selv, er derfor ikke at ofre sig selv til en eller anden gud, men at opgive den del af sig selv der vil have kontrollen over enhver situation. I stedet må en eksperimenterende tilgang opøves. En tilgang hvor nysgerrigheden og en 'kultiveret lidenskab' er i centrum og hvor den studerende aktivt forholder sig til sig selv. Et eksempel er når Mads beskriver 'zonen', som en tilstand hvor han har følelsen af at gøre det han skal uden at tage sig af mulige forstyrrelser.

¹⁶⁴ Dreyfus, H (2002): Livet på nettet: 117+118

Femte del – Hvad bør der gøres?

Sidste analysedel behandler spørgsmålet: Hvad bør der gøres? Hvordan kan begreberne handlekraft og opmærksomhed vise muligheder for at øge indsigten, samt håndtere konsekvenserne af studerendes Facebook-brug? Handlekraft og opmærksomhed skal hver især forstås som tilgang til de udfordringer og konsekvenser der blev uddybet via Dreyfus stadier af engagement. Begge perspektiver kan siges at spørge: "Hvad er der på spil i den her erfaring"? Hvad de studerende kan være herre over og hvordan de kan handle i enhver situation hvor Facebook kan anskues som en bevidst som ubevidst magtfaktor for studietrivsel.

Handlekraft i begivenheden

"Det er ikke et bevidst valg at stå til rådighed, men jeg tror det er min nysgerrighed. Jeg har stort set aldrig min telefon slukket". (Respondent 7, Christoffer, 15:12). Christoffer er bevidst om at han ikke lukker ned for mulighederne for at tjekke Facebook på sin Iphone. Han nævner det er svært at afskærme sin nysgerrighed fra hvad der sker online. Men hvorfor stå til rådighed hvis man via tidligere erfaringer ved at det kan forstyrre fokus? Handlekraft anvendes som et perspektiv for at øge indsigten i hvorfor man handler som man gør og hvordan man kan håndtere ens tillagte vaner. Ole Fogh Kirkeby mener at vi må gå ind på begivenhedens betingelser og udvikle en sans for den.¹⁶⁵ Begivenheden symboliserer enhver situation og er et forløb der er afgrænset i tid og rum. Det er en proces, hvor der sker 'noget', som kan tilskrives en betydning.¹⁶⁶ Det skal forbindes med Facebook, der via 'konstant online' tilskriver stadig foranderlige betydninger som brugerne indhyles i. Hvordan og om mennesket kan blive bevidst i begivenheden er udfordringen.

Handlekraft gennem indsigt i egne motiver og vaner

Jeg har en trang, og jeg bliver distraet i min måde at læse på hvis jeg sidder med en computer. Derfor tager jeg aldrig computeren med på læsesal Jeg kan mærke det ligger i baghovedet, at man kunne jo lige gå ind og tjekke Facebook, specielt når man er i gang med noget studierelevant. Jeg ved ikke om det er fordi man savner det, er afhængig eller hvad det kan være der gør det. (Respondent 6, Kristian, 12:27).

¹⁶⁵ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 9

¹⁶⁶ Kirkeby et al. (2008): Proteptik – filosofisk coaching i ledelse: 25

Kristian virker til at have indstillet sig på begivenhedens betingelser, idet han lader computeren være på værelset når han skal læse. Han føler samtidig en trang og dermed mærker han hvordan Facebook's muligheder frister og byder sig til. En tilgang som er anderledes end det at ville løse it relaterede problemer med it-løsninger som nævnt med Comon.dk. Carr viser på humoristisk vis hvordan han mener it-filtrene kan være med til at danne menneskers følelse af ambient overbelastning: *"The technology that creates the problem of information overload is not going to make the problem go away. If you really want a respite from information overload, pray for filter failure"*.¹⁶⁷ Når it-teknologiske løsninger ikke er fyldestgørende til at afhjælpe problemer der er skabt af it-teknologier, må mennesket finde løsningen andre steder. Problematikken går på at skabe klarhed i den ambiente overbelastnings medfølgende uoverskuelighed. Kirkeby henviser til at handlekraft netop opstår gennem en bevidstgørelse af sine handlinger. *"Det er når vi griber aktivt ind i begivenheden, at handlekraften bliver en del af os"*.¹⁶⁸ Handlekraften er for ham en aktiv indstilling til begivenheden, som kan siges at være alle interaktioner man direkte som inddirekte tager del i via Facebook. It-filtre kan siges at være en aktiv måde at lukke ned for informationsmængder, men problemerne om ambient overbelastning og det at alt i princippet kan have relevans kan spolere filtrenes formål. Mennesker må selv kunne skelne det relevante fra det irrelevante, hvilket er grunden til at Carr håber på filter-fejl.

Kirkeby mener at en forbedret forståelse for egne handlinger må udforske via disse grundprincipper: Først; ved at stimulere forståelsen ved at øge sin refleksive tilgang til egen normer. Dernæst; gennem anvendelse at forstå og blive klogere på egne værdier.¹⁶⁹ Dette er et oprids over handlekraftens indstillinger til kontinuerligt at opøve menneskets forståelse for egne motiver og indstillinger. Den er baseret på menneskets refleksive evne og adskiller sig markant fra it-filtrenes forsøg på at lukke af mellem bruger og information. Jf. problemstillingen må de studerendes anvendelse af egne værdier være en metode til at forbedre indsigten i egne motiver, fordi Kirkeby uddyber at værdier og holdninger skal afprøves i forskellige situationer og derfor testes kontinuerligt. Christoffer og Kristian mærker begge en nysgerrighed overfor det at være til rådighed på Facebook. De kan begge siges at have en refleksiv tilgang til egne normer. Christoffer står bevidst til rådighed, hvorimod Kristian bevidst afkobler sig mulighederne på Facebook. De reagerer altså forskelligt på egne motiver og vaner, men viser begge en indsigt i hvordan internettets

¹⁶⁷ <http://www.roughlytype.com/?p=1464>

¹⁶⁸ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 16

¹⁶⁹ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 31

muligheder for socialisering påvirker deres studieliv.

Kirkeby betoner at det drejer sig om at kunne fordøje de erfaringer man opnår via oplevelser og læring og 'fritiden' må her udgøre et alternativ. Inspirationen kommer fra det græske begreb 'skolé',¹⁷⁰ hvorigennem fritiden er den tid hvor læring fæstner sig i den studerendes hukommelse. For at fritiden skal virke som en tid, hvor man har fri og er 'fri fra forstyrrelser' må den indeholde tid til erfaring og i henhold til handlekraften en slags fordøjelse af erfaring. Fritiden må være rensset for de oplevelser, som kendetegner igangværende indlæring.¹⁷¹ En fritid rensset for oplevelser kommer i konflikt med et socialt-medie som Facebook, der helst ser sine brugere være online mest muligt. Det udvider problemet med at Facebook forstyrrer de studerende når de studerer, fordi det ifølge Kirkebys handlekraft kan siges at være et problem for indlæring hvis den studerende ikke sørger for at holde 'oplevelsesfri' når vedkommende ikke studerer.

Protreptik som redskab – et spørgsmål om stemninger og indstillinger

Respondent 1, Anders udtrykker, hvordan Smartphonen har været udslagsgivende for en øget refleksivitet over hvordan man står til rådighed for oplevelser og hvorfor:

Det var et forstyrrende element at jeg altid var tilgængelig via Smartphonen. Fordi jeg bruger den meget og ikke kan undgå at se når folk kontakter mig, har jeg placeret alle kommunikationsapps i en mappe som ligger længere tilbage på Smartphonen, sådan at alle de udefra kommende ting ikke forstyrrer mig, når jeg bruger de nødvendige funktioner. Jeg har også slået vibrator funktionen fra. Før da vibratorfunktionen var slået til, kunne jeg mærke at min puls steg når Smartphonen vibrerede. Det gider jeg ikke være med til mere. (Respondent 1, Anders).

Det ses her, hvordan Anders er opmærksom på sine handlinger og hvilke faktorer der kan påvirke hans studietrivsel. Det kan siges at være et spørgsmål om fravær overfor nærvær, hvor nærværet medfører øget fokus på det der er væsentligt og fjerner forstyrrende elementer. Anders udviser forståelse for, at han selv kan påvirke de stressende situationer det sætter ham i.

Kirkebys 'protreptik' er en praktisk tilgang til begivenheden. Protreptikken kommer af, "læring gennem begivenheden forstået som et møde med et andet menneske, der tilskynder os til at tage

¹⁷⁰ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 154

¹⁷¹ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 154

vores liv op til revision".¹⁷² 'At tage livet op til revision' kan lyde drastisk, men må tolkes som påmindelsen om at 'det der viser sig' altid kan være anderledes. Det at være bevidst om hvad en given handling betyder for forståelsen af en begivenhed. Fx at kunne hæve sig over den ambiente overbelastnings manglende klarhed og forstå, hvor problematikken stammer fra og hvilke faktorer der kan være årsag til uoverskueligheden. Protrepo betyder på græsk, 'at vende mod', eller 'at anspore til'.¹⁷³ For at anspore de studerendes væren i enhver påvirkning fra Facebook må det Kirkeby kalder mennesker grundstemninger og grundindstillinger udforskes.

Grundstemninger

Kirkeby beskriver det menneskelige sind som en 'kampplads for modsatrettede kræfter', hvilket giver et billede af at menneskers indre er fyldt med stemninger. Disse stemninger er hvad Kirkeby kalder grundstemninger. Han betoner at ethvert menneske har visse basale grundstemninger, men også at det ikke er stemninger vi nødvendigvis er bevidste om. Grundstemninger kortlægges og udforskes fx gennem samtale, hvorfor man for at kunne øge bevidstheden om sine grundstemninger, må udvikle evnen til at observere og være reflektiv om de sociale relationer man deltager i.¹⁷⁴ Relevansen af en indsigt i grundstemningerne øges fordi flertallet af informanterne nævner, "*at de har følt sig revet med af en stemning*" i deres brug af Facebook. 'At blive revet med' må erkendes som et vilkår, det er svært at få klarhed over, fordi det er vanskeligt at opnå bevidsthed om ens grundstemninger. For at skabe refleksivitet overfor samtaler man selv tager del i, må man ifølge Kirkeby øge sin indsigt i egne tanker, følelser og motiver. Det er indsigter, Christoffer, Kristian og Anders beskriver på forskellig vis, men det virker som om de stemninger man fanges af er svære at observere udefra, de ligger i baghovedet som Kristian fortæller. Kirkebys udgangspunkt er at der kan opnås en balance mellem at føle sig revet med og det at føle man har fokus.¹⁷⁵ Dette udgangspunkt hvor 'middelvejen' mellem indsigt og lyst fremhæves, kan signalere at Protreptikken ikke ser mennesket som et væsen, der kan bestemme fuldstændigt over egne følelser. Det er også en erkendelse af at mennesket er fejlbarligt, men ved indsigt kan forbedre sin bevidsthed om egen handlekraft.

¹⁷² Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 245

¹⁷³ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 246

¹⁷⁴ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 249

¹⁷⁵ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 248

Grundindstillinger

Respondenternes svar indikerer at Facebook skaber forskellige stemninger. Ifølge Kirkeby må man for at kunne dykke ned i grundstemningerne undersøge det han kalder grundindstillingerne. Det er en måde hvorpå man tolker på adfærd og handlinger i forskellige situationer og begivenheder hvor stemninger påvirker en. En grundindstilling kan fx være enten en åben eller krævende indstilling til andre personer. Grundindstillingerne er parametre for, hvor reflektivt man kan forholde sig til andre og derfor også hvordan man forholder sig til sig selv. Grundindstillinger og grundstemninger er ud fra handlekraftens perspektiv, tilgange til at observerer vores måde at være i begivenheder på.¹⁷⁶ Indsigt i grundindstillingerne kan derfor vurderes at præge en evne til at følge dynamikken heri.

Jeg tror de ting man læser på Facebook, bliver hængende i bevidstheden selvom man logger ud. Måske bruger man yderligere tyve minutter på at tænke over det man surfede rundt i. Derfor går jeg ikke på Facebook når jeg har pauser i studierne, det må vente til jeg er færdig med min 'arbejdsdag'. (Respondent 6, Kristian, 17:17).

Kristian opfatter Facebook som noget der præger en selvom man ikke er logget på. Han nævner at oplevelser fra Facebook bliver hængende. Det er interessant at han viser disciplin ved ikke at være på Facebook i løbet af en 'arbejdsdag', som hermed kan betegnes som en studiedag rensset for 'oplevelser'. Her ses en måde at afskærme for forstyrrende grundstemninger, men afhængigt af hvilke indtryk det man læser på Facebook giver, kunne det spørges om det ikke kan hænge ved og forstyrre selvom man ikke er logget på i løbet af studiedagen.

Kirkeby beskriver også de stemninger der overgår os som lidenskaber, 'pathos'. Han beskriver pathos som den 'selvopretholdelsesdrift', der driver mennesket til handling. Det er en til tider ustyrlig kraft der kan true menneskets herredømme over sig selv, fordi den ikke er en ubetinget positiv handlekraft.¹⁷⁷ Pathos kan tænkes som grundlaget for de modsatrettede kræfter respondenterne nævnte ovenfor. Ud fra handlekraftens perspektiv, kan Kirkeby vurderes at tale for at ens grundstemninger må ændres og formes, således at den lidenskab og dermed pathos man er præget af bliver produktiv frem for destruktiv. Han kalder det, at omdanne pathos til 'eupathos' med eupathos som den produktive lidenskab.¹⁷⁸ Kirkeby beskriver to indsigter om grundstemninger:

For det første, er den kraft i kroppen som en grundstemning udtrykker formbar gennem tanken; For

¹⁷⁶ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 249+250

¹⁷⁷ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 161+162

¹⁷⁸ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 251

det andet er den både positiv og negativ. En stemning kan ifølge den græske filosofiske arv, både gøres til genstand for refleksion, samt påvirkes bevidst.¹⁷⁹

Erkendelsen af at lidenskaben kan formes er vigtig når det gælder mulighederne for opøvelse af handlekraft, fordi den bevidst må opøves. Eupathos kan ses som noget efterstræbelsesværdigt og derfor forstås som en evne til at vride en stigende mængde frihed ud af situationer hvor man er ramt af modsatrettede kræfter og uoverskuelige stemninger. Kirkebys tilgang signalerer at de studerende gennem brug af grundindstillinger som fokus i deres sociale relationer vil kunne arbejde med hvordan stemninger og lidenskaber påvirker dem. Heri også sådan at de potentielt vil kunne forme eupathos, der i nærværende speciale må betegnes som produktiv lidenskab for studiearbejdet. Via de tre respondenter ser vi at tre forskellige tilgange virker til at fungere for den enkelte, hvorfor det må kunne fastslås at Facebook er forstyrrende på forskellige måder og derfor må håndteres forskelligt afhængigt af den studerende vilkår.

Undren og skabelsesiver som tilgang til magtrelationer

Man må spørge sig selv. Har jeg behov for det her. Betyder det noget for mig nu. Eller er det bare fordi det er let at gøre. Er det ikke lige meget om hende der har været i h & M? (Kristian, 33:03).

Grundstemninger kan tænkes ofte at være skjulte og uhåndgribelige for os og kun mulige at skimte gennem en øget forståelse af egne grundindstillinger. Kirkeby hævder i den forbindelse at mennesker kan føle at de er 'vokset sammen' med egne grundstemninger, og derfor føler en afmægtighed overfor indre modsatrettede kræfter. Sådanne tilfælde sker fordi grundstemningerne er blevet 'selvfølgelige vaner' i hverdagen.¹⁸⁰ Det kræver øvelse at komme ind bag vanen og de handlingsmønstre den medfører, hertil har Kirkeby en række 'eventualer', som er blikke til at udforske hvilke magtrelationer man tager del og herved påvirkes af.

Eventualerne

Et eventuale er et blik hvorigennem man kan tolke på de positive såvel som negative grundstemninger man påvirkes af. I nærværende undersøgelse er eventualet, 'ordentlighed' anvendeligt. Ordentlighed fungerer som rettesnor for, hvad der kan siges at være i vores magt og

¹⁷⁹ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 251

¹⁸⁰ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 254+255

hvad der ikke er i vores magt i enhver begivenhed vi tager del i.¹⁸¹ 'Undren' og 'skabelse' er eksempler på positive grundstemninger og derfor pejlemærker for refleksion over ens tanker. Undren dækker bl.a. over indsigtbegær. Undren kan forstås som nybegynderens nysgerrige tilgang til verden. Skabelse dækker over troen på at det er muligt at give 'det nye' form, hvilket komplementerer nybegynderens blik med en tro på at 'man kan ændre det der er' og hvordan det påvirker en. Ordentligheden dækker også over en række negative grundstemninger, som at man tildeler 'sine omgivelser' skylden for sin følelse af afmagt. En reaktiv og pessimistisk tilgang, modsat optimismen i undren og skabelse. Spændingen mellem de positive og negative sider, kan ses som tegn på at handlekraften udspringer fra vores indsigt i, hvilket ansvar og handlerum vi har i de begivenheder vi tager del i.¹⁸² Det kan derfor betegnes som et spørgsmål om at benytte de positive og negative grundstemninger vi mærker, for at øge forståelsen for vores mulighed for at handle og vælge i situationen. Det at kunne vælge, samt handle i situationen beskriver iværksætteren Martin Thorborg ved at forklare forskellige indstillinger til overspringshandlinger på Iværk-tv:

”Se overspringshandlingen som et hvile, et pusterum hvor der kan surfes efter sjov og ballade, efter 1½ times koncentreret arbejde med en problemstilling”.¹⁸³ ”Det essentielle når man laver overspringshandlinger er at man er klar over at der er et eller andet galt i ens setup, eller at man virkelig har arbejdet hårdt og måske skulle fjerne sig fra skærmen et øjeblik frem for at surfe og lade som om man er produktiv”.¹⁸⁴

En indsigt der kan føres tilbage til erkendelsen af hvilke rammer vi tager del i. Thorborg efterlyser eftertænkksomhed over hvilken situation vi er i, og hvorfor vi handler som vi gør i situationen. Det karakteriserer, således hvordan man kan belyse ens positive og negative grundstemninger ved at mærke efter og overveje motiverne for overspringshandlingen. Den måde man reagerer på i situationer hvor man er 'kørt fast' og overspringshandlinger bør evalueres.

Opsummering

Handlekraften kan forstås gennem indsigt i egne handlinger og motiver for at handle. Som med Christoffers nysgerrige tilgang overfor hvad der sker omkring ham handler det ifølge Kirkeby om at

¹⁸¹ Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 255

¹⁸² Kirkeby, O.F (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft: 255

¹⁸³ <http://www.ivaerk-tv.dk/martin-thorborg-derfor-laver-vi-overspringshandlinger>: 3:46

¹⁸⁴ <http://www.ivaerk-tv.dk/martin-thorborg-derfor-laver-vi-overspringshandlinger>: 4:40

gå ind på begivenhedens betingelser. Kirkeby peger på at menneskets refleksive evne må agere som det filter, der kan rette det mod klarhed i situationer hvor de studerende føler sig 'revet med af stemninger'. Den refleksive evne, må via handlekraftens blik hjælpe den studerende med at 'tage sine pauser', for at kunne fordøje oplevelserne. Øget klarhed kan siges at opnås ved en aktiv indgriben, og fokus på at forbedre sin forståelse af hvad handlekraft indebærer. Fx hvordan mulighederne for at beherske stemningerne er.

Protreptikken er Kirkebys praksis til at anspore mennesker mod 'at gøre det de vil'. En forståelse af egne grundindstillinger kan her forstås som grundlaget for den studerende bedre kan mærke og herved øge sin forståelse af egne grundstemninger. Det er nødvendigt at arbejde med denne forståelse, på grund af at sindet ifølge Kirkeby kan anskues som en kampplads for modsatrettede kræfter. Det er modsatrettede kræfter der i handlekraftens blik anses som formbare, hvilket skitseres ved at lidenskab, i så fald den er problematisk og dermed pathos, gennem øvelse og indsigt kan omvendes til eupathos, der er den produktive lidenskab. Som i Kristians tilfælde, hvor han logger af Facebook men stadig føler det er forstyrrende, må han ved at bevidstgøre sig om sin lidenskab efter 'hvad der nu sker på Facebook' rette den mod 'sine egentlige opgaver'.

Kirkeby mener at processen mellem pathos og eupathos går via brugen af eventualerne. Det er specifikke blikke på hvilke muligheder man har i enhver begivenhed og dermed situation. I tilfældet med Facebooks indflydelse på studietrivsel, må eventualet ordentlighed anvendes. Ordentlighed har som fokus, hvad der er i vores magt overfor hvad der er udenfor vores magt. Positive grundstemninger indenfor ordentlighed er undren og skabelsesiver. Det råder bl.a. over at man har en begær efter indsigt og en tro på at det er muligt at påvirke omgivelserne gennem handling. Gennem at mærke undren og skabelsesiver, eller ordentligheds negative grundstemning, som bl.a. er ikke at ville tage ansvar for og forstå hvorfor man føler afmagt i nogle situationer, vil man potentielt øge sin forståelse og hermed sine muligheder for at kunne observere sine indre modsatrettede kræfter. En observation der må vurderes at være et skridt i retning af at forvandle pathos til eupathos og dermed øge sin evne til at bruge lidenskab som en positiv og produktiv faktor.

Opmærksomhed – kan man gøre det man vil?

Ja, problemet er jo at meget af ens kommunikation foregår via Facebook. Det er en klub der er blevet sværere at melde sig ud af. Når det så er sagt så er det jo lidt en undskyldning overfor sig selv, for man vil jo godt kunne kommunikere uden. (Respondent 2, Mads, 22:38).

Mads beskriver det som en undskyldning, hvis man ikke kan undvære Facebook. Selvfølgelig ville man kunne fungere uden, men spørgsmålet må være om det er nødvendigt at skulle undvære Facebook? Hadot peger på at vores opmærksomhed fortæller hvordan vi lever. For derfor at forbedre sin måde at fungere på, viser han en række selvteknikker. Det handler om opmærksomhed på hvad vi er opmærksomme på. Dernæst dykke ned i de lidenskaber der præger ens opmærksomhed, anvende planlægning og evaluering som vejvisere for opmærksomheden. I sidste ende må de foregående punkter blive en del af ens daglige gøremål. En vane for at undersøge hvilke vaner ens opmærksomhed er præget af.

Opmærksomhed som en øvelse

Jeg har altid tænkt meget over om det er godt eller skidt at Facebook findes? Det kan være meget selvforstærkende. Er man i godt humør er det fedt at der sker så meget. Er man i dårligt humør kan det ramme anderledes. Jeg tror det handler om, at kunne finde ud af at bruge det som medie. Er det rart nu, eller sidder jeg og kører rundt i det samme. (Respondent 5, Sofie, 45:23).

Sofie nævner hvordan humøret kan påvirke ens oplevelse af Facebook. I forlængelse heraf betoner hun at man skal kunne finde ud af at bruge det som medie. Hvordan man bruger Facebook kan herudfra anskues via Hadot. Han understreger at årsagen til menneskelige bekymringer udenfor menneskets herredømme.¹⁸⁵ Herigennem udleder han, ”Hvis man bekymrer sig for meget, lever man ikke som man kunne”.¹⁸⁶ Det må vurderes at udtrykke hvordan vi altid vil kunne ændre vores tilgang, som gennem handlekraft blev beskrevet som et fokus på vaner og selvfølgeligheder. Der kan tænkes en sammenhæng imellem hvordan Sofie anvender Facebook og hvordan hun påvirkes af det. At bekymre sig kan siges at vise når Facebook skaber flere bekymringer end nødvendigt. Fx det

¹⁸⁵ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 83

¹⁸⁶ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 83

at Sofies humør spiller ind på hvad hun føler om sit Facebook brug, hvilket kan tænkes at være fordi hun påvirkes af noget der ikke er indenfor hendes herredømme. Hadot peger på at man via opmærksomhed må lære, hvad i livet man kan påvirke, samt hvad der er nødvendig årsag og virkning som ikke afhænger af os.¹⁸⁷ Hvilket ikke bør påvirke os eller have indflydelse på vores studietrivsel jf. Hadot. Her ses en forbindelse til eventualet, ordentlighed, hvor evaluering af levede erfaringer og hvilke magtrelationer man heri påvirkes af, anses som grundlag for øget indsigt i egne lidenskaber, positive som negative. ”Jeg tror det handler om, at kunne finde ud af at bruge det som medie”. Sofie kan vurderes at beskrive problematikken med hvad der er nødvendig årsag og virkning, overfor hvad man selv kan påvirke. Det er en udfordring der kun kan siges at blive sværere, jo mere digitale teknologier som Facebook udvikler sig fordi de herigennem tilbyder og er medskabere af kontinuerligt nye muligheder.

Opmærksomheden kan udover at være afsat for hvordan man kan anskue sin magt i enhver situation, også tolkes ud fra at den har en naturlig begrænsning. Kognitionsforsker Torkel Klingberg forklarer at den stigende kompleksitet og større informationsmængde i nutiden kan forårsage et øget pres på 'den arbejdende bevidsthed'.¹⁸⁸ Det er specielt et problem, hvis ens arbejdende bevidsthed ikke udvikler sig med samme hastighed som strømmen af information der er tilgængelig.¹⁸⁹ Den arbejdende bevidsthed kan derfor siges at være den samlede mængde af fokus vi har til rådighed overfor de indtryk vi modtager fra omgivelserne. At bruge Facebook som medie må i nærværende speciale, anskues ud fra om det er en positiv eller negativ faktor. Carr henleder til den ambiente overbelastning: ”Information streams we subscribe to...each of them is a distraction, another intrusion on our thoughts, another bit of information that takes up precious space in our working memory”.¹⁹⁰ Om Facebook anvendes på positiv eller negativ vis må derfor vurderes at afhænge af hvordan den studerende forholder sig til dets indflydelse på studiearbejdet. Det er som Dreyfus betoner, blevet sværere at bestemme hvilken information der er relevant, Hvorfor den arbejdende bevidsthed risikerer at bruge meget fokus på indtryk, der ikke har noget at gøre med dens nødvendige opgaver. En sådan belastning er problematisk fordi den optager fokus og for studerendes vedkommende kan belastningen nedsætte niveauet af koncentration til fx studiearbejde. Derfor må fokus om muligt være på hvad vi selv kan påvirke, hjælpe med at frigive opmærksomhed

¹⁸⁷ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 83

¹⁸⁸ Klingberg, T (2009): The overflowing brain: 164

¹⁸⁹ Klingberg, T (2009): The overflowing brain: 169

¹⁹⁰ Carr, N (2010): The shallows: 132

og derfor frigive 'arbejdende bevidsthed' til nødvendige opgaver for herigennem at skabe øget klarhed.

At undersøge lidenskabernes rødder

Jeg satte regler op for mig selv, såsom at jeg kun måtte være på Facebook to gange om dagen. Om jeg overholder det kommer an på min hverdag. Hvis jeg skriver opgave på computeren er jeg væsentlig mere på Facebook end ellers. Men hvis jeg fx har en mere aktiv dag, kan jeg godt overholde det. (Respondent 9, Charlotte, 1:29).

Charlotte erkender at være mere tilbøjelig til at være på Facebook når hun alligevel anvender sin computer. Her må det forventes at hun naturligvis er klar over hvad der er i hendes magt. Samt at hun på trods af at stemninger griber hende, selv skal logge på Facebook før hun gribes. Årsager der ikke afhænger af os er for Hadot 'noget' der ikke bør hverken frygtes eller begæres, fordi begge dele er uden for vores handlerum.¹⁹¹ Uretmæssig frygt kan beskrives som følelsen af at man går glip af noget i den ambiente informationsmængdes strøm af indtryk. Det uopfyldte begær bliver med øje på dannelsen af verdener interessant i forhold til opmærksomhedsblikket. Verdensdannelsen sker ud fra sigte på ønsker og begær, og ofte på at skabe behov som ikke kan mættes ud fra 'unaturlige behov'. Behov der kontinuerligt videreudvikles og derfor ikke kan mættes kan ikke ende andre steder end som følelsen af et uopfyldt begær. Et uopfyldt begær som er fundament for en splittet opmærksomhed, der ikke kan finde hvile i et specifikt fokus. Betydningen af en sådan splittelse udlægger Hadot - gennem et citat fra den stoiske filosof Seneca. *"To be everywhere is to be nowhere"*.¹⁹² Citatet tydeliggør forskellen på bekymring og glæde over livet. Her skitseres problemet for den der kun har øje for mulighederne, men glemmer at give sig selv rammer. Den negative faktor kan være at anvende Facebook så meget at ens studiearbejde forsømmes.

Lidenskaber og stemninger kan tænkes som både positive og negative. 'Epikurismens rationelle princip' er ifølge Hadot en metode til træning af opmærksomheden. Det rationelle princip er en praksis, hvor formålet er at skelne mellem forskellige typer af lidenskaber og herudfra øge evnen til at navigere i lidenskaberne. Begær og lidenskaber er fra opmærksomhedens synsvinkel nøglen til et

¹⁹¹ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 87

¹⁹² Carr, N (2010): The Shallows: 141

balanceret liv¹⁹³ og kan dermed også tænkes som udgangspunkt for et produktivt studieliv. Ifølge Hadot må lidenskaber og stemninger om man vil, opdeles i tre kategorier. Enten er de; både naturlige og nødvendige; naturlige men ikke nødvendige; eller ingen af delene. Med naturlige lidenskaber menes der basis følelser, som "ikke at fryse", "ikke at sulte", og "ikke at tørste". Nødvendige lidenskaber er "det man bør gøre".¹⁹⁴ I nærværende speciale er en nødvendig lidenskab, en der fører til at den studerende får lavet studieopgaver og sørget for at have praktiske ting omkring tilværelsen i orden. Den første kategori, hvor lidenskaberne er både naturlige og nødvendige bør opfyldes, de andre to er interessante med øje på Facebook's indflydelse på studielivet. Problematikken er som tidligere beskrevet funderet i at lidenskaber ofte kan virke nødvendige uden at de er det. Lidenskaberne må derfor ud fra evaluering overvejes. Essensen i den kategoriske opdeling er at man må opfylde sit begær og lidenskaber 'med måde' for at øge glæden i tilværelsen.¹⁹⁵ 'Mådehold' er interessant fordi det viser kontrasten til 'at skulle følge med overalt hele tiden'. Mådehold kan siges at være det der forsøger at genskabe en 'splittet opmærksomhed'. Den ambiente informations-overbelastning fordrer en konstant menneskelig stræben efter mere viden og mere information – hvis man som Facebook-bruger forfølger enhver mulighed. Respondent 7, Christoffer giver et eksempel på, hvordan en splittet opmærksomhed på grund af den ambiente informationsmængde er forstyrrende:

Hvis der sker noget hos naboen, vil jeg meget gerne vide det. Det er det samme med telefonen. Jeg mærker at jeg bliver forstyrret af det der sker i lommen. Hvem er det der har skrevet til mig? Er det Facebook? Man bliver nysgerrig, selvom den samtale man sidder i kunne være den vigtigste i hele verden. (Respondent 7, Christoffer, 11:54).

Bekymringerne om 'hvad der sker i lommen' kan tænkes at forstyrre ens mådehold om at være nærværende. Som nævnt kan begær efter 'noget der ikke bør begæres' ses som en årsag til forstyrrelse. Kunsten i at vise opmærksomhed kan ud fra epikurisk inspiration siges, at være placeret lige der, hvor man er – nu. Frygt og begær henviser til fortid og fremtid og er derfor mentale konstruktioner som er med til at forstyrre og forvirre. De får tankerne til at vandre rundt i unødige bekymringer og kan på den måde påvirke den arbejdende bevidsthed i en negativ retning, jf. Christoffer.

¹⁹³ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 87

¹⁹⁴ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 87

¹⁹⁵ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 87

Planlægning og evaluering som daglig slibning af fokus

Jeg skal lige understrege at jeg ikke har Facebook på min telefon, det har jeg slettet, fordi det var forstyrrende. Jeg har gjort tiltaget for ikke at lade mig friste. I en eksamensperiode strukturer jeg mit arbejde. Du burde næsten tage et billede af den plan der hænger på væggen. Jeg sætter intervaller ind, så kommer der 2 timers pause i løbet af dagen hvor jeg kan lave forskellige ting som at tjekke Facebook. Intervallerne er de små pauser hvor jeg kan stresses af. Jeg er bevidst om hvad mulige forstyrrelser betyder for mine præstationer og min evne til at lære, så jeg lukker dem ude. (Respondent 1, Anders, 12:12).

Forskellen på erfaring og oplevelse blev problematiseret via handlekraften i forrige kapitel. Den sammenhæng er i Anders' tilfælde interessant, fordi han organiserer læring, oplevelser og fritid i intervaller. For at tilgå opmærksomhed som en praktisk livsførelse, må der ifølge Hadot drages paralleller til sprog og matematiks praktiske udfoldelse. Sprog og matematik eksaminerer vores evner til at fungere i praksis og vi er vandt til at skulle tænke deres dimensioner ind i enhver situation hvor det kræves.¹⁹⁶ Konkrete hverdagssituationer er - gør vi os forståelige? Og passer pengene? Opmærksomhed må vurderes at ligge under for den samme eksamination. Det kræver at vi accepterer opmærksomhedens indflydelse på vores evne til at handle og dømmes i situationer hvor 'noget' gerne vil stjæle vores fokus. Hadots beskrivelse af mådeholdet som ledende kan bruges her. Opmærksomhed som regel må forstås ud fra at man erkender opmærksomhedens indflydelse uden at det bliver en tyngende begrænsning. Ledelsesfilosof Ole Thyssen, beskriver en lignende nødvendighed i artiklen, Refleksionens omsættelighed. Ifølge Thyssen befinder samfundet sig: "*I en situation med en slags markedstvang til omsætning, forandring og fornyelse. Dette medfører en tilsvarende markeds-tvangsform til refleksion.*"¹⁹⁷ Citatet opfordrer til at filosofien bliver et værktøj til øget refleksion over udvikling og læring. Thyssen taler for at mennesket forstår at læring må komplementeres af dets kontrast, som her er perioder hvor man ikke bør beskæftige sig med nye oplevelser. Fordøjelse og tid til refleksion må derfor ikke blive til nye perioder for oplevelse og forsøg på læring. Det kan sidestilles med begrænsningerne i den arbejdende bevidsthed. Opmærksomheden må ligeledes vurderes at svækkes, hvis den ikke får fordøjet og herved pause i

¹⁹⁶ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 85

¹⁹⁷ Gørtz, K (2002): Refleksionens omsættelighed: 6

oplevelser og sanseindtryk. Man kan sige at det drejer sig om at give slip på 'det indeni sig selv' som vil have nytte ud af enhver situation. Bevidsthed om hvorfor man gør som man gør, nævner respondent 5, Sofie, som definitionen af hvad en pause er:

Det er tit hvor jeg ikke har været bevidst om at jeg bare har siddet på Facebook. Altså der hvor man opdager det lige pludselig. Det er jo en pause at være på Facebook, for man tænker på noget andet, men jeg tror jeg har bedre af at lave ingenting i stedet og sige, nu må du gerne slappe af. Føle at man laver noget helt andet, føle at man er fri i de 20 minutter. Fordi Facebook er en overspringshandling giver den dårlig samvittighed. Og der er jo forskel på overspringshandling og pauser. (Respondent 5, Sofie, 34.44).

Den egentlige bevidsthed om hvordan man holder pause, og hvad der hjælper en med at hvile opmærksomheden er kontrasten til at overspringshandle. Gennem overspringshandling fortsætter man med at fodre den arbejdende bevidsthed med oplevelser og nye indtryk. Selvom det ikke er læring, er nye indtryk også strømme af information vi må forholde os til. Sofie beskriver at man ikke føler sig fri efter en pause hvor den stod på tyve minutter Facebook-surfing. Planlægning bliver en metode på linje med at planlægge fysisk træning. Opmærksomhedstræningen har ifølge Hadot som mål at udvikle mental styrke, ligesom en funktionel fysisk træning øger kroppens kunnen er tanken bag den mentale-træning at øge menneskets evne til at lære af erfaringen.¹⁹⁸ I nærværende speciale, er det studerendes evne til ikke bare at læse pensum og skrive eksamensopgaver, men også forbedre forståelsen for hvilke faktorer i studietrivslen de selv kan øve indflydelse på. Hvis vi vil forbedre vores evne til at 'gøre det vi vil' må det behandles med en vedholdenhed ifølge Hadot. Han peger på to praktiske tilgange til at eksaminere sin opmærksomhed: *"Vi må hver morgen foregribe hvad vi skal udrette dagen igennem og observere det i lyset af opmærksomheden; Om aftenen bør vi evaluere dagen for at bevidstgøre gode som dårlige oplevelser."*¹⁹⁹ Denne form for opmærksomhed kan siges at være et tjek af indre stemninger. Formålet kan være at skabe sammenhæng i og øget forståelse af de indre stemninger som fx handlekraftens grundstemninger og opmærksomhedens lidenskaber. Planlægning og evaluering er herigennem et spot man kan anvende for at eksaminere sit fokus på fx studiearbejdet. De indre stemninger må formes ud fra princippet om hvad vi kan påvirke eller ikke påvirke, hvad der er vores frihed og hvad der er naturlige hændelser som vi ikke

¹⁹⁸ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 85

¹⁹⁹ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 85

kan påvirke.²⁰⁰ Hadot er normativ omkring vigtigheden af at bevidstgøre sine handlinger. Studerende bør ifølge ham organisere pauser til sin opmærksomhed, til både at klargøre sig til dagens indtryk, samt fordøje dagens erfaringer. Carr refererer i sammenhæng hermed, til bevidsthedsforskeren App Dijksterhuis som gennem flere årtier har undersøgt det bevidstes sammenhæng med det ubevidste:

*If we let the problem sit unattended for a time – if we "sleep on it"- we often return....with a burst of creativity". "Breaks in our attention give our unconscious mind time to grapple with a problem, bringing to bear information unavailable to conscious deliberation."*²⁰¹

Når vi er intensivt tilstede i en problematik, er det jf. Dijksterhuis givtigt at hvile fokus og give vores iver efter at løse problemet en pause. Som ud fra handlekraft og opmærksomhed, peger Dijksterhuis på vigtigheden af, at vi er bevidste om hvordan vi bruger vores fokus, og bevidste om hvilke indtryk det udsættes for. At lade problemet ligge for en stund viser Sofies frustration. Hun nævner forskellen på overspringshandlinger og pauser, hvor førstnævnte udover at give dårlig samvittighed også udmatter ens fokus. Som hun siger er det ofte de tidspunkter hvor hun ikke bestemmer sig for hvad der skal ske at overspringshandlingerne tager over. Det kan tænkes at hvis Sofie havde planlagt sine Facebook besøg, ville hun måske have afholdt sine pauser på de tidspunkter hvor de passede ind. Filosofen Rasmus Johnsen beskriver gennem "*experience without qualities*", lignende nødvendigheder for at der må skabes rum for refleksion. Han refererer til at det tyske ord for kedsomhed, som direkte oversat betyder "lang tid". Det henviser til at tiden føles lang, hvilket er modsætningen til de situationer hvor det føles som om tiden går hurtigt, fx når man føler sig underholdt på Facebook. Det er ofte når vi beskæftiger den arbejdende bevidsthed at tiden føles hurtig, hvilket derfor kan siges at være det modsatte af kedsomhedens langsomme tid: "*To the bored the present seems to be dragging itself along unbearably, it is as if nothing leads up to it and nothing will come of it*".²⁰² 'At intet leder hen til nu'et og intet frembringes i nu'et²⁰³ kan siges at være Johnsens beskrivelse af en 'oplevelse uden kvalitativ dybde'. Det er oplevelser hvor man ikke tager del i eller retter sin opmærksomhed mod strømme af information og dermed risikoen for ambient overbelastning. I stedet kan kedsomheden have virke som det tidspunkt hvor ens tanker

²⁰⁰ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 85

²⁰¹ Carr, N (2010): The shallows: 119

²⁰² Johnsen, R (2011): On boredom: 485

²⁰³ Egen oversættelse

ikke forstyrres og underholdes, men har et frirum.

Skulptør perspektivet

"Jeg tror fremtiden for mig indeholder regler. Ikke nødvendigvis de samme som andres, men det der virker for mig". (Respondent 7, Christoffer 37:15). Christoffer viser sin bevidsthed om problematikken. Handlekraft og opmærksomhed kan ses som en evig slibning af fokus og bevidsthed. Hadot anvender skulptørens arbejde som et billede af den daglige opmærksomhedstræning. Opmærksomheden handler ifølge Hadot om arbejdet med at fjerne det overflødige og unødvendige.²⁰⁴ Kontinuerligt at forøge sin klarhed i tanken ved at være kritisk overfor, samt fjerne sit fokus fra unaturlige behov symboliserer hvordan mennesket kan være som en skulptur. Hvad der afhænger af os, 'hvad der er i vores magt', er grundet en øget kompleksitet i ens omgivelser til diskussion hver dag og bør derfor have opmærksomhed hver dag mener Hadot. Det er en process, en aldrig fuldendt vandring og må ses i det lys.²⁰⁵ 'En nybegynders blik', må stimuleres. Det kan forstås som en nysgerrighed overfor egne vaner og tillagte reflekser. Et andet blik på ens vanemæssige handlinger mener jeg at have observeret siden årsskiftet. Nu tilføjer Facebook-brugere til statusopdateringer at de gerne vil svares via indbakken og ikke direkte på væggen ved den pågældende statusopdatering. Det er en udvikling der kan tolkes som øget beskyttelse af private samtaler. Samtidig kan det vise hvordan brugere på Facebook er blevet mere opmærksomme på at fjerne unødvendige forstyrrelser. Der er en opmærksomhed på at selvom alt kan deles, bør det måske ikke deles. Hvis der svares på statusopdateringer direkte på ens væg, kan det videre samtale-forløb siges at være 'mindre i ens magt', end når svarene ender i indbakken som er 'privat'. Det er et mindre tiltag, men en bevægelse i retning af at brugeren forsøger at få magten de få steder det er muligt på et socialt medie som Facebook. Et lille skridt, men et skridt som viser en mentalitetsændring.

Opsummering

Sofie beskrev hvordan en række forskellige faktorer kunne spille ind på hendes trang til og derfor problematikker ved Facebook. Ud fra Hadot må opmærksomheden være på det at kunne være opmærksom, som en øvelse i selv. Det kan ses som en nødvendig tilgang, fordi ens 'arbejdende

²⁰⁴ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 102

²⁰⁵ Hadot, P (1995): Philosophy as a way of life: 103

bevidsthed', den mængde fokus man har til rådighed i ethvert moment er begrænset, og presses af fx Facebook's higen efter opmærksomhed.

Udgangspunktet er at ens lidenskabers rødder må erkendes. Charlotte nævnte at hun var opmærksom på at dage hvor hun lavede studiearbejde på computeren, var hun mere tilbøjelig til at være på Facebook end ellers. En sådan refleksion over lidenskabers indflydelse på ens handlinger kan siges at være hvad Hadot efterspørger. De eneste lidenskaber studerende ikke bør have en kritisk tilgang til, er de naturlige som retter sig mod fysiske behov, samt de nødvendige, som retter sig mod stabile rammer for livet. De nødvendige omfatter fx organiserede rammer for et fungerende studieliv, dvs. at lidenskaber der forstyrrer studietrivslen må holdes på afstand. Et sådan mådehold og det at man kan være nærværende 'der hvor man er' og ikke lader tankerne vandre i fortiden og fremtiden kan ses som et udgangspunkt for opmærksomheden og træning af opmærksomheden.

Hadot peger på at filosofien og dermed opmærksomheden, må være en rettesnor i hverdagens gøremål, lige som sproglig grammatik og matematiske regler er det. Herigennem kan fordybende perioder i hverdagen jf. opmærksomhedens blik ses som nøglen til indlæring. Det ses også i Anders udtalelser, hvor han redegør for hvordan han i eksamensperioder opdeler sin dag i intervaller, for at undgå spildtid. Oplevelser som fx situationer af indlæring, må derfor nødvendigvis komplementeres af erfaringen og fordøjelsen af det oplevede eller det lærte. En kontinuerlig slibning af fokus og opmærksomhed ved at fjerne overflødige og unødvendige handlinger og fokuspunkter fra dagligdagen er essensen i 'skulptørens perspektiv' ifølge Hadot. I nærværende speciale må de studerende hver dag se egen studietrivsel ud fra 'nybegynderens blik', og herigennem en nysgerrighed som stiller spørgsmålstegn ved om man har nogle selvfølgeligheder i sit studiearbejde, der er unødvendige.

Sjette del - Sammenfatning af analyserne

Formålet med specialet var at udforske og søge indsigt i Facebook's konsekvenser for studietrivsel, det skete via problemformuleringen: Hvordan påvirkes studerende, af mulighederne for 'overspringshandling' via Facebook? Og hvordan kan konsekvenserne heraf forstås og håndteres med hjælp fra en række filosofiske perspektiver?

Indflydelse og påvirkning

Analysens første del spurgte: Hvor er vi på vej hen? Afsættet var hvordan kan Facebook siges at påvirke de studerende og hvilke udfordringer kommer det til udtryk i?

Via første perspektiv – *Verdensdannelse* – blev det undersøgt, hvordan den blotte mulighed for at kunne 'tjekke' Facebook kan anskues som en forstyrrende effekt på studerende. Med udgangspunkt i Lazzarato's verdensdannelse viser der sig en række lag i måden hvorpå Facebook er dragende for studerende. Respondent 3, Marie, nævnte hvordan hun stadig havde 'Facebook på hjernen', selvom hun for længst var logget af. Verdensdannelse er et blik der i den sammenhæng, belyser hvordan Facebook som en verden af fristelser byder sig til for studerendes begær, ønsker og forestillinger. Det kan vurderes at Facebook opbygger og fastholder en længsel efter 'det nye der kan være sket', hos sine brugere. Denne længsel kan tolkes som en ambivalent oplevelse, fordi den viser sig som både en trang og en tvang, respondent 5, Sofie, betegner det i den forbindelse som stressende hele tiden at kunne logge på Facebook. Det er en form for tvetydig fristelse. En fristelse som Facebook er med til at holde ved lige, fordi det som platform kontinuerligt inviterer til, at 'nye historier og fortællinger' spredes.

Facebook som socialt-medie, kan siges at skabe rammerne hvori verdener kan vokse frem. Det at brugerne kan deltage i grupper med forskellige niveauer af seriøsitet med til at skabe en strøm af nyheder fordi der hele tiden sker noget i mindst nogle af grupperne. Det er rammer der gør at nyhederne kan tænkes at fæstne sig som onde cirkler jf. Carr. Cirkler der fremprovokerer en 'kriblen i kroppen' hos brugeren, fordi 'det nye' der kunne være sket sætter mulige belønninger i udsigt og giver lyst til at surfe videre. Verdener kan via Lazzarato's begrebsapparat, forstås som baggrund for forandringer i brugernes adfærd, som gør at 'umættelige behov' efterstræbes. Brugen af et online-medie som Facebook risikerer derfor at blive automatiseret og i jagten på 'det næste kick' er der ifølge respondent 2, Mads, fare for at 'eksperimentelle-surfingmetoder' bliver en fast del af de studerendes hverdag. Det kan vurderes at udvikle sig til vane, fordi 'førlysten' udøver sin indflydelse og gør det svært for brugerne at skelne hvad der er reelle behov. 'Forventningens-glæde' bliver herved større end brugerens egentlige glæde ved de oplevelser Facebook giver, hvorfor det ifølge respondenterne giver dårlig samvittighed. Via verdensdannelse ligger der også en manglende begrænsning af tid og sted hvorfor de flyder ud i 'hele tilværelsen'. Dette problematiserer vores forståelse af fritid som en tid med opladning af energi og afslapning. Det at have muligheden for at

være online vil ofte forstås som en frihed, men de virtuelle muligheder der konstant åbner sig kan gøre at ens opmærksomhed får problemer med at holde fri i fritiden.

Specialets andet perspektiv – *Projekt mennesket* – anvendes som blik på hvordan forholdet mellem studerendes 'muligheder' og 'nødvendigheder' kan tolkes. Mulighederne viser sig ud fra respondent 2, Mads, kommentar om at der bliver stadig mere man skal fravælge og dermed ikke får gjort som følge af bl.a. mulighederne via Facebook. Projektets anatomi, som værende midlertidigt, samt altid blot et projekt ud af mange viser ligeledes en række faldgruber. Midlertidigheden kan siges at danne grundlag for den vane flere respondenter nævner, med at føle sig nødsaget til at være opdateret døgnet rundt. Facebook udnytter her på sin vis brugernes hang efter ikke at ville gå glip af noget, ved at de organiserer forummer for handling og muligheder for at blive opdateret uanset hvor man er og hvad man laver.

Projekt mennesket er en medskaber, der for at bygge på og vedligeholde sin identitet må være aktiv, dele viden og koble sig på sociale sammenhænge. Midlertidigheden er med til at sætte en faktor af forventning om udvikling og bevægelse i menneskets måde at deltage i projekter på, som respondent 6, Kristian antyder. Når værdiskabelse foregår via begær og relationer, er der fare for at der går inflation i at være god til konstant at tage del i aktiviteter, hvormed aktiviteten ikke bliver et mål i sig selv, men et middel til at vise en speciel identitet, som alligevel er præget af flygtighed. Det skaber en risiko for at mennesket lever gennem en negativitet, for når man kan se hvad alle andre laver og derfor sammenligner, er der altid noget man kan forbedre. Mulighederne bliver i så fald dominerende i forhold til nødvendighederne hvilket ifølge Fogh Jensen forårsager en ubalance og faciliterer potentielt en følelse af utilstrækkelig og manglende greb om livets udfordringer hos den studerende.

Konsekvenser og implikationer

Analysens anden del spurgte: Er det ønskeligt at vi er på vej derhen? Udspringet er her, hvordan overspringshandlingerne kommer til udtryk, hvilke konsekvenser det har og hvordan det kan tolkes via Dreyfus' forståelse for engagement?

Tredje nøglebegreb – *Engagement* – anvendes som perspektiv for at klarlægge hvordan 'tøven' og

delt-opmærksomhed', er forbundet med et fortvivlet engagement og deraf manglende forpligtelse i forhold til de studerendes fokus. 'Den ambiente overbelastning' kan siges at være en dominerende årsag til studerendes følelse af at have et splittet fokus. Det er en overbelastning der ifølge Carr forårsages af at den studerende er konstant omgivet af relevante informationer vedkommende kan forfølge. En delt opmærksomhed som kan medføre en tøvende tilgang til opgaver der ikke på overfladen virker lystbetonede. Herigennem presses 'den arbejdende bevidsthed', som er Klingbergs beskrivelse af 'opmærksomhedens knappe kapacitet', der presses af digitale teknologier, som Facebook's hastige udvikling.

Dreyfus skitserer en række niveauer af engagement, som afsæt for menneskers adfærd på internettet. Det æstetiske, etiske og religiøse stadie. De studerende som har for vane at overspringshandle, kan herudfra betegnes som en 'netsurfende æstetiker'. En person der jagter hvert moments mulighed for nydelse og derfor må vurderes som sårbar overfor ambient-overbelastning. Respondent 5, Sofie, beskriver problematikken i ikke at holde pause i sine pauser fordi Facebook stjæler opmærksomheden. Ud fra engagementsblikket er det ikke nødvendigvis målet at kunne vælge det ene frem for det andet. Det tydeliggøres gennem 'etikerens' der som person kan vurderes som fordømt til at føle sig splittet. Dreyfus peger på at etikerens, uanset hvordan han vælger altid vil finde valget utilstrækkeligt, som respondent 4, Stine nævner. Etikerens engagement er splittet af de muligheder vedkommende må vælge fra og må vurderes at forfølge ham som en forstyrrelse. For at engagementet kan opnå en balance, må det være funderet i noget større end en selv ifølge Dreyfus. Her er den 'religiøse' ubetingede forpligtelse, et ideal for Dreyfus. Det drejer sig ikke om religion forstået som det at indgå i en masse ritualer og rutiner, men om at dedikere sig til en sag og dermed vælge en retning. Det at vælge noget større end sig selv, er ikke at ofre sig selv til en eller anden gud, men at opgive 'den del af sig selv' der vil have kontrollen over enhver situation. Dreyfus fremhæver at eksperimenterende tilgange må opøves. Tilgange hvor nysgerrigheden og en 'kultiveret lidenskab' er i centrum og gør at ens engagement bliver produktivt fordi 'man gør det man har sat sig for' – med god samvittighed.

Forståelse og håndtering

Analysens tredje del spurgte: Hvad bør der gøres ved problematikken? Udgangspunktet er begreberne handlekraft og opmærksomhed. Herudfra hvordan de to perspektiver kan hjælpe med at

øge indsigten i, samt håndtere konsekvenserne og udfordringerne af studerendes Facebook-brug.

Fjerde perspektiv – *Handlekraft* – benyttes for at undersøge hvordan øget indsigt og forståelse i egne motiver og vaner kan tilbyde metoder til at opøve en funktionel handlekraft. Det problemløsende skal forstås ud fra hvad problematikken egentlig er. Handlekraft gennem forståelse af ens motiver og med den studerendes reflektive evne som det 'filter' der kan sortere i 'den ambiente overbelastning'. Klarhed kan siges at blive skabt gennem en aktiv indgriben. En aktiv indgriben sker ifølge Kirkeby ved at ens 'selvfølgeligheder' endevendes, for at man på den måde kan gå bag om sine vanemæssige handlinger. Ligeledes pointerer Kirkeby at fokus bør være på at de studerende implementerer bevidste tidsrum i hverdagen som ikke er præget af oplevelser, for på den måde at højne sine evner til at kunne præstere når det er nødvendigt, som respondent 6, Kristian uddyber.

Protreptikken er jf. handlekraftens blik, en metode til at anspore mennesker mod at arbejde med at forstå egne grundstemninger. Et fokus der er nødvendigt ifølge Kirkeby, fordi menneskers indre stemninger ofte kan være en 'kampplads for modsatrettede kræfter'. Respondent 1, Anders beskriver hvordan han via refleksion over indre stemninger har ændret applikationsopsætningen på sin Smartphone. Kirkeby peger på at stemningerne viser sig ud fra at pathos, som er ens lidenskaber, må omdannes til eupathos. Det skifte beskriver at de studerende må formå at bruge deres stemninger positivt. Kirkeby betegner stemningerne som formbare, hvilket viser sig forsøgt hos alle respondenter, med både mere og mindre held. Via handlekraften kan det problematiseres hvis den studerende føler sig vokset sammen med sine grundstemninger, hvorfor stemningerne kan volde negative konsekvenser, som fx et forstyrret studieliv. Som redskab til at fravriste sig negative stemninger, kan Kirkebys 'eventuale', 'ordentlighed' afprøves. Det er et undersøgende blik mod at udforske hvad der er i den studerendes magt i enhver situation. En følelse af indsigt begær og nysgerrighed nævner Kirkeby som positive, de råder bl.a. over at man har et begær efter indsigt og en tro på at det er muligt at påvirke omgivelserne gennem handling. Et indsigt begær respondent 6, Kristian kan siges at vise gennem sine refleksioner over nytten af Facebook.

Specialets femte blik – *Opmærksomhed* – har udgangspunkt i hvordan de studerendes opmærksomhed påvirker deres studietrivsel. Respondent 5, Sofie, problematiserer hvordan forskellige faktorer som humør kan influere på hvor god man er til at holde fokus på studiearbejde.

Hadot stiller spørgsmålet, hvad afhænger af os og hvad er nødvendig årsag og virkning. En tilgang der kan tænkes at have forbindelse til hvordan de studerende bedre vil kunne håndtere det førnævnte pres på 'den arbejdende bevidsthed'.

Udgangspunktet for at arbejde med sin opmærksomhed er ifølge Hadot, at blotlægge sine lidenskabernes rødder, via 'epikurismens rationelle princip'. Det er en metode til at skelne forskellige typer lidenskaber fra hinanden og dermed begærets indflydelse på ens handlinger. De eneste lidenskaber studerende ikke bør have en kritisk tilgang til er de naturlige, som retter sig mod fysiske behov, samt de nødvendige, som retter sig mod stabile rammer for livet. De nødvendige omfatter fx organiserede rammer for et fungerende studieliv, dvs. at lidenskaber der forstyrrer studietrivslen må holdes på afstand. Det betegner et blik på hvilken gyldighed forstyrrende faktorer kan have. Respondent 7, Christoffer, nævner eksempler på hvordan nysgerrighed kan forstyrre hans fokus, hvorfor hans dømmekraft når det gælder valg og fravalg kan siges at svækkes.

Respondent 1, Anders forklarer hvordan han organiserer sine dage i intervaller i perioder hvor der er travlt på studiet. En indsigt Hadot kan tolkes at værdsætte, han beskriver hvordan opmærksomheden på hvordan og hvorfor man handler bør fungerer som var det en matematisk regel. En regel der kommer i tale via respondent 5, Sofies definition af hvad en pause er. Hun nævner irritation over til at bruge sine pauser i studiet på Facebook, fordi de jo kunne være brugt på noget der ikke krævede det samme slags fokus og fordi hun efterfølgende sjældent føler det som en pause. Sofies dårlige samvittighed over at bruge sine pauser på Facebook, kan også tolkes som forklaring på at det ofte ikke er en nødvendig lidenskab for hende. Opmærksomhedsblikket bringer referencer til fysisk træning i spil. Hadot betoner at opmærksomheden må trænes med samme tilgang. Dette indebærer ideelt planlægning og evaluering af dagens nødvendige gøremål, som fx studiearbejde. En planlægning der i forlængelse heraf ifølge kognitionsforsker Dijksterhuis er nødvendig, fordi bevidste pauser til ens bevidsthed kan vurderes som afsæt for en anderledes tilgang til de udfordringer Facebook skaber for sine omgivelser og herved for de studerende. I nærværende speciale må de studerende hverdag se egen studietrivsel ud fra 'nybegynderens blik', og herigennem en nysgerrighed som stiller spørgsmål ved om man har nogle 'selvfølgeligheder' i sit studiearbejde som er unødvendige. Som respondent 7, Christoffer udtaler, har han brug for flere regler i sit studieliv, men som han også nævner er det ikke nødvendigvis de samme regler som andre har brug for.

Litteraturliste

Bøger og tekster fra kompendier

- Andersen, Ib (2008): Den skinbarlige virkelighed. Vidensproduktion indenfor samfundsvidenskaberne. Samfundslitteratur.
- Carr, Nicholas (2010): The shallows – What the internet is doing to our brains. W.W. Norton and Company.
- Dreyfus, Hubert L. (2002): Livet på nettet. Hans Reitzels forlag.
- Flyvbjerg, Bent (1991): Rationalitet og Magt. (bind 1) – Det konkrete videnskab, Akademisk forlag.
- Gørtz, Kim (2002): Refleksionens omsættelighed – om det filosofiske miljø på institut for ledelse, politik og filosofi ved handelshøjskolen i København. Lindhardt og Ringhof.
- Hadot, Pierre (1995): Philosophy as a way of life, Kapitel 3 - Spiritual Exercises. Blackwell Publishing.
- Hammershøj, Lars. Geer. (2003): Selvdannelse og socialitet – forsøg på en socialanalytisk samtidsdiagnose. København. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag. 9-25.
- Hjarvard, Stig (2005): Det selskabelige samfund. Essays om medier mellem mennesker – ny og udvidet udgave. Samfundslitteratur.
- Hjarvard, Stig (2008): En verden af medier. Medialisering af politik, sprog, religion og leg. Samfundslitteratur.
- Hjarvard, Stig (2008): Mediejunkier: Den nye afhængighed.
- Järvinen, Margarita & Mik-Meyer Nanna (2005): Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter. Hans Reitzels forlag.
- Jensen, Anders Fogh (2009): Projektmennesket. Aarhus Universitetsforlag.
- Jensen, Anders Fogh (2009): Projektsamfundet. Aarhus Universitetsforlag.
- Jensen, Mette (2011): Mobilitetsmani – Det mobile liv og rejsers betydning for moderne mennesker. Aarhus Universitetsforlag.
- Johnsen, Rasmus (2011): On boredom: A note on experience without qualities. Ephemera. Volume 11 (4).
- Kirkeby, Ole Fogh (2006): Begivenhedsledelse og handlekraft. Børsens forlag.

- Kirkeby et al. (2008): Protreptik – filosofisk coaching i ledelse. Forlaget samfundslitteratur.
- Klingberg, Torkel (2009): The overflowing brain – information overload and the limits of working memory. Oxford University Press. USA.
- Kvale, Steiner (1997): Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview, Hans Reitzels forlag.
- Lazzarato, Maurizio (2004): From Capital-Labour to Capital-Life. Theory of the multitude, Ephemera 2004, Volume 4 (3): 187-208.
- Lazzarato, Maurizio (1996): "Immaterial labour". Radical thought. A potential politics. University of Minnesota press.
- Pine II, Joseph B. og Gilmore, James H. (2007). Authenticity: What consumers really want. Boston: Harvard Business Review Press.
- Rasmussen et. Al (2006): Essentials of Social Science Research Methodology. University Press of Southern Denmark.
- Stiegler, Bernard (2004): Vårt subtile kontrollsamfund. Essay optrykt i Le Monde Diplomatique.
- Turkle, Sherry (2011): Alone together, why we expect more from technology and less from each other, Basic Books.

Websider, blogs og andre internetressourcer

- Ambient? Definition fra oxforddictionaries.com:
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ambient>.
- Carr, Nicholas (2011): Situational overload and ambient overload:
[http://www.rougtype.com/?p=1464_\(sidst_besøgt_13/02-2013\)](http://www.rougtype.com/?p=1464_(sidst_besøgt_13/02-2013)).
- Colding-Jørgensen, Anders (2012): Hvem sætter grænsen nu hvor teknologien ikke gør:
<http://virkeligheden.dk/2012/hvem-saetter-graenser-for-internettet-nu-hvor-teknologien-ikke-laengere-gor/> (sidst besøgt 12/04-2013).
- Danskernes brug af internettet - af Foreningen for danske interaktive medier. Maj 2011:
http://www.fdim.dk/sites/default/files/mediarkiv/rapporter/danskernes_brug_af_internettet_2011.pdf (sidst besøgt 12/04-2013).

- Deadline 2. sektion ”Mobilitetsmani” 20/3-2011:
<http://podfreaks.com/view/deadline2.sektion/41535> (sidst besøgt 25/01-13).
- Dean, Derek & Webb, Caroline (2011): Recovering from informational overload: Always-on, multitasking work environments are killing productivity, dampening creativity and making us unhappy. McKinsey Quarterly Business Journal:
http://www.mckinseyquarterly.com/Recovering_from_information_overload_2735 (sidst besøgt 12/04-2013).
- DR's Medieudviklingsrapport 2012 af DR Medieforskning:
<http://www.dr.dk/DRPresse/Artikler/2013/01/28/113540.htm> (sidst besøgt 12/04-2013).
- Facebook's 'logge af side':
https://www.facebook.com/index.php?stype=lo&jlou=AfcsLBwD9vtoHHKdhIGboZokB5CFsITnF Ttxz0erg8nlAh3JgIOAI6X-bgRtmfRU8XrwK0YqmLWuNR1vGAGjX19X&lh=Ac-7eUc_oBN x9XCs (sidst besøgt 12/04-13).
- Facebook som virksomhed:
<http://www.faktalink.dk/titelliste/facebook/facebook-som-virksomhed-1#section-1> (sidst besøgt 13/03-13).
- Honan, Mathew (2007): Apple unveils Iphone:
<http://www.macworld.com/article/1054769/iphone.html> (sidst besøgt 12/04-2013).
- Immateriel økonomi? Definition fra tema om kognitiv kapitalisme på turbulens.net:
<http://www.turbulens.net/Temaer/Kognitivkapitalisme/?article=225>.
- Junco, Reynol (2011): Too much face and not enough books. The relationship between multiple indices of facebook use and academic performance in Computers in human behavior, Volume 28, Issue 1, web:
<http://www.sciencedirect.com.esc-web.lib.cbs.dk/science/article/pii/S0747563211001932> (CBS login).
- Karpinski, Aryn & Kirschner, Paul (2010): Facebook and academic performance. In Computers in human behavior, Volume 26, Issue 6, web:
<http://www.sciencedirect.com.esc-web.lib.cbs.dk/science/article/pii/S0747563210000646> (CBS login).

- Nødvendighed? Definition fra Filosoffen.dk:
http://filosoffen.dk/filosoffen_skriver/definition/2/.
- Perry, John (1996): Essay om strukturerede overspringshandlinger:
<http://www.structuredprocrastination.com/index.php> (sidst besøgt 12/04-2013).
- Procrastination? Definition fra oxforddictionaries.com:
<http://oxforddictionaries.com/definition/english/procrastination>.
- Project? Definition fra oxforddictionaries.com:
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/project?q=project>.
- Romerriget på radio24syv: Uge 22 – 29 maj (2012):
<http://arkiv.radio24syv.dk/video/6316442/romerriget-uge-22-2012-1> (sidst besøgt 02/04-13).
- Selvfølgelighed? Definition fra ordnet.dk:
<http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=selv%C3%B8lgelighed>.
- Sengupta, Somini (2013): Face-lift at facebook, to keep users engaged:
http://www.nytimes.com/2013/03/07/technology/facebooks-redesign-hopes-to-keep-users-engaged.html?_r=1& (sidst besøgt 12/04-2013).
- Thorborg, Martin (2011): Derfor laver vi overspringshandlinger. Inspiration, iværksætter-tv:
<http://www.ivaerk-tv.dk/martin-thorborg-derfor-laver-vi-overspringshandlinger/>
(sidst besøgt 13/02-2013).
- Turkle, Sherry (2012): Alone together. TED talks – ”Ideas worth spreading”:
http://www.ted.com/talks/sherry_turkle_alone_together.html (sidst besøgt 13/02-2013).
- Værdi? Definition fra ordnet.dk:
<http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=v%C3%A6rdi&tab=for>.
- Web 2.0? Definition fra oxforddictionaries.com:
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/Web%2B2.0?q=web+2.0>.
- Wittorf, Jacob. Ø (2011): Sådan dræber du dine overspringshandlinger:
<http://www.comon.dk/art/116538/saadan-draeber-du-dine-net-overspringshandlinger>
(sidst besøgt 12/04-2013).
- Working memory? Definition fra oxforddictionaries.com:
<http://oxforddictionaries.com/definition/english/working%2Bmemory>.

Bilag

Spørgeguide til halvstrukturerede interview

Hvordan var dine online vaner inden du kom på Facebook og inden du fik en Smartphone?

Hvad er dit syn på et socialt medie som Facebook?

Hvad tænker du om online fællesskaber og de muligheder/begrænsninger heri?

Hvorfor har du en profil på Facebook?

Hvordan er din kommunikation via Facebook?

Hvorfor anskaffede du dig en Smartphone og hvilke funktioner bruger du mest på den?

Har du ændret indstillingerne på din Smartphone for lettere at kunne se når der tikker mails og notifikationer ind, eller omvendt for at undgå at se når det sker?

I hvilke situationer har du følt dig med fri/begrænset i forhold til de muligheder du har via din Smartphone?

Hvordan oplever du din Smartphones betydning for din hverdag?

Har du eksempler hvor det har forstyrret dine gøremål fordi der enten tikkede beskeder ind på din Smartphone (mail, Facebook), eller fordi du forventede at noget ville tikke ind?

Tror du din omgangskreds forventer, at du altid er til at komme i kontakt med på grund af din Facebook profil og din Smartphone?

Hvordan føles det at altid at stå til rådighed? Eller hvordan forestiller du dig det ville være?

Hvordan oplever du sociale medier som Facebooks indflydelse på din hverdag?

Hvilken følelse giver det dig når du ikke har mulighed for at være online?

Hvordan er din brug af sociale medier i eksamensperioder/projektperioder? Lader du dig underholde af Facebook for underholdningens egen skyld?

Føler du, at du bestemmer over din Smartphone og Facebook eller er det omvendt?

Hvordan er din tilgang til sociale medier, har du dine egne mediepolitikker?

Hvordan forestiller du dig det ville være at skulle tilbringe 3 uger uden din Smartphone og Facebook? Mulige scenarier?

Snakker du med dine venner eller familie om hvordan din Smartphone eller Facebook påvirker din måde at leve på?

Hvordan oplever du dine venners brug af Facebook?